

სამეცნიერო-ხედაგოგური ზ სალიტერ. ჟურნალი

ქართული
ბიბლიოთეკა

განათლება

(წელიწადი მესამე)

IV

აპრილი

1912 წ.

ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანი.

დაბადებიდან ასი წლის შესრულების გამო, 1912 წ. აპრილის 5.

შინაპარსი: 1. ბავშვის ასაკის ფსიხოლოგია — ექიმ. მიხეილ გედევანიშვილი-სა. 2. ვიღამ ჯექსი, საუბარი ფსიხოლოგიაზე, დ. ო — ძისა. 3. ჭიგენა ილია ალ-ხაზიშვილისა. 4. მოკლე საუბარი ანტოშიდან, ფიზიოლოგიიდან და ჭიგენიდან ექ. ევგ. ლოსაბერიძისა. 5. ვასტანგ არბელაიანი და შისი ჰოყსია ილი. ფერაძისა. 6. როგორ განდა ქვეყანაზე ჭაობი. ი. ევლოშვილისა. 7. ოცნება და სინამდვილე (ფან-ტაზია ორ სურათად). დ. თურდოსპირელისა. 8. გახრწნაი მითხ. მიხ. ბოჭო-რიშვილისა. 9. შარტობა. ვაჟა-ფშაველასი. 10. „უკვდავია სუვეკლა“ (თარგმანი) მესხი ვ. მიქელაძისა. 11. სიზმარი — კიკნა-ფშაველასი. 12. ტუვე (ესკიზი) ბაი-რონაშვილისა. 13. შინაური მიმხილვა 14. რუსეთი. სახალხო სკოლის მასწავლებელ-თა სპეხსიო კასსა. 15. მწოდება ლადო ბზვანელია. 16. წერილი რედაქციის მი-მართ, სამრეჯლო სკოლების საბჭოს საურარლებით დ. ლ — სა.. 17. ბიბლიოგრაფიები. 18. განცხადებანი.

ყოველდღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო

„ს ა ხ ა ლ ხ ო ბ ა ზ ე თ ი“

(წელიწადი მესამე)

ყოველდღიურ გამოცემის გარდა გაზეთს ექნება კვირეულ

ს უ რ ა თ ე ბ ი ა ნ ი დ ა მ ა ტ ე ბ ა

დამატება გამოვა კვირაობით

გაზეთის ფასი დამატებისათ: წლით, როგორც ქალაქში, ისე ქალაქ გარეთ ღირს 8 მან. 50 კაპ., ნახევარი წლით — 4 მან. 50 კაპ., ერთი თვით — 75 კ.

ცალკე ნომერი ყველგან ერთი შაური, დამატებიანი ნომერი (კვირის) 7 კაპეიკი. ადრესის გამოსაცვლელი ფასი 40 კაპ.

განაწილება ფასისა: გამოწერის დროს ვ., 1 მარტისთვის 2 მან., 1 მაისისთვის 2 მან. და 1 ივლისისთვის 1 მან. 50 კაპ.

1912 წლის ხელის-მომწერთ პრემიად მიეტემა ქართული სიტყვა-კავშირულ სფ. კრებ. ზირველი ტომი „გრდემლი“, კრებ. დაახ. 500 გვ. იქნება და დაუბეგება იანვარშივე. რედაქცია დაახ 9—7 საათ.

Тифлисъ, редакція „Сахалхо газети“.

რედაქტორ-გამომცემელი ნ. კურდღელაშვილი.

ყოველ-დღიური საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი

„ბათუმის გაზეთი“

გაზეთის ფასი: ერთი წლით 4 მან. ნახევარი წლით 2 მან. 50 კაპ. სამი თვით 1 მან. 50 კაპ. ერთი თვით 60 კაპ. წლიურ ხელის მომწერლებს გაზეთის ფასი შეუძლიათ გადაიხადონ ნაწილ-ნაწილათ ყოველ ორ თვეში ერთხელ 1 მან. წინ-დაწინ 4-მანეთის შესრულებამდი.

ადრესი: Батумъ „Батумисъ Газети“.

რედაქტორ-გამომცემელი ა. მ. ჭელიძე.

გეოგრაფიკა

(წელიწადი მეხუთე)

IV

ს კ რ ი ლ ი

1912 წ.

ჟურნალი წლიურად ღირს 3 მ. 50 კ.
ნახევარი წლით . . . 2 მან.
სახალხო სკოლების მასწავლებლებს
ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად
2 მან. 50 კაპ.

ცალკე ნომ-
რის ფასი

35 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** წერა-
კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში და
„ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და
ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად-
რესით: **Тифлисъ. Дворянская Грузинская**
Гимназія. Л. Г. Боцвадзе.

ექიმი მიხეილ გედევანიშვილი.

ბავშვის ასაკის ფსიხოლოგია

ბავშვის სულის ვითარების ცოდნა რომ საჭიროა ყველასთვის, ვისაც მოზარდ თაობის აღზრდის საქმე უკისრია, ამის მტკიცება დღეს მეტად მიგვაჩნია, რადგანაც მისი საჭიროება საზოგადოთ აღსარებულა. მაინც ყველამ ვიცით, რომ ჭეშმარიტების აღსარებასა და მისს განხორციელების შუა დიდი მანძილია. ეს არსად არ არის ისე შემჩნეული, როგორც იმ მეცნიერებაში, რომლის საგანია ფსიხიურ მოვლენათა შესწავლა. ეს იმის გამოა, რომ ფსიხიური მოვლენები მეტად რთულია და სჭარბობს ბუნების ყველა მოვლენათა, მაშასადამე მათდამი დაკვირვებაც ერთგვარს სიძნელეს წარმოადგენს.

ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნის ნახევარში მაშინდელი ცნობილი მეცნიერი ოგიუსტ კონტი, ფსიხოლოგიას, როგორც მეცნიერებას, უარყოფდა. რაც შეეხება ბავშვების ფსიხოლოგიას, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ მე XVIII საუკუნის დასასრულს დაწერილს ერთს თხზულებას ტიდემანისას, რომელიც მკირედ ცნობილია, პირველი ცდა ბავშვისა და მისი სულისადმი დაკვირვებისა და მეცნიერულად შესწავლის შესახებ უნდა ვეძიოთ წარსულ საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში. მხოლოდ მიმდინარე საუკუნის დასაწყისიდან მიაქციეს ამ საკითხს საზოგადო სერიოზული ყურადღება და,

მგონია, არ არის არც ერთი კულტურული სახელმწიფო, სადაც „პედოლოგიის“, ამ მეოცე საუკუნის პირმო შვილის შესწავლას არ ახმარებდნენ ბევრს ძალასა და საშუალებას. პროფესორები, ექიმ-ფსიხიატრები, პედაგოგები სხვა და სხვა სახელმწიფოში ერთმანეთს ეცილებიან ამ საქმეში. ჟურნალები, რომელსაც დასახული აქვს მიზნად აღზრდის საკითხის გამორკვევა, სოკოსებრ მრავლდება. ყველგან აარსებენ პედაგოგიურს აკადემიებს, სპეციალ ლაბორატორიებს ბავშვის სულის ექსპერიმენტალურად გამოსაკვლევად. თითქმის კერძო სკოლებიც კი ჰმართავენ თავისთვის პატარა ლაბორატორიებს. მიუხედავად ამისა პედოლოგია ჯერ კიდევ ნორჩია, მას ჯერ არ შეუმუშავებია აღზრდისათვის მწყობრი სისტემა, რომლის სარგებლობა უშიშრად შეეძლოს ყველა პრაქტიკის ხალხს.

ფსიხიური ფაქტორის დანიშნულება აღზრდაში.

ეს მით უფრო გასაოცარია, რომ დიდი ხანია ცხოველთა გაწრთვნის სისტემაში და მედიკურ-ფსიხოლოგიურს ინსტიტუტში ფსიხიურად ჩამორჩენილ ბავშვების და თითქმის რეგვენთა სწავლების მეთოდებიც არსებობს, რასაც ხშირად გასაოცარი შედეგები მოჰყვება ხოლმე. საქმით სჩანს, რომ ნორმალური ბავშვის აღზრდა გაცილებით უძნელესი ყოფილა რეგვენთა აღზრდაზე და ცხოველთა გაწრთვნაზე. ამის მიზეზი ერთს რამეშია, რასაც ყურადღებას არ აქცევენ რეგვენთა სწავლებისა და ცხოველთა გაწრთვნის დროს და რაც არ შეიძლება უყურადღებოდ დარჩეს ნორმალურ ბავშვების აღზრდის დროს, სახელდობრ: ფსიხოლოგიური

ფაქტორი. ეს არის ძირითადი განსხვავება გაწრთვნასა და აღზრდას შორის. როცა ლამაზი და ნაპატივევი ცირკის ცხენი მოხდენილად თავს უკრავს ხალხს ჰაერში მათრახის გატყლაშუნებაზე—ეს არის მექანიკური შედეგი იდეის ასოციაციისა, მათრახის ხმისა, რაც მას მოაგონებს ცემა-ტანჯვას და თავის დაკვრის საჭიროებას. არც ერთი სხვა შინაგანი აზრი ცხენს არ ებადება და არც შეუძლია იგი შეუერთოს თავისს საქციელს.

ფიზიკური დასჯა და ფსიხიური დაჩაგვრა.

მაგრამ ბავშვების დასჯას განა მოუცია როდისმე კეთილი ნაყოფა? რასაკვირველია, არა. დიდი ხანია დასჯის სისტემა, რაგვარიც უნდა იყოს იგი, დაგმობილია და საღი პედაგოგიის მიერ სამუდამოდ უარყოფილი. აღზრდის დროს უნდა მივმართოთ ბავშვის ფსიხიურს ფაქტორს—შინაგან სტიმულს. მაგრამ დაშორებული ვართ ჩვენ ასეთს აღზრდას; თუმცა ბავშვებს ფიზიკურად არ ესჯით, მაგრამ ფსიხიურად კი, როცა ვცდილობთ ამოფხვრათ ბავშვში თავისუფალი განვითარების ნიშანი, განა უარესს ბოროტებას არ ჩავდივართ, ვიდრე ფიზიკურად დასჯა? რამდენი დედა და აღმზრდელი გვინახავს ყოველს ფეხის გადადგმაზე, ისეთი დედები, რომლებიც ხელს უშლიან ბავშვის სულის განცდის თავისუფალს განვითარებას და თავის ავტორიტეტით სჩაგრავენ ბავშვის ფსიხიკას; რამდენი აღმზრდელია ისეთი, რომელიც აღტაცებულია თავისი მოწაფე-ბავშვის მორჩილებით, რომელსაც თითქმის აკვიდანვე შეუგნია „თავისი მოვალეობა“. საილუსტრაციოთ მოვიყვან ცხოვრებიდან ამოღებულს მა-

გალითს. თბილისის მახლობლად აგარაკზე ბავშვები თამაშობენ, მათ შორის ერთი 11 წლის ყმაწვილია, ფერ მიხდილი, გამხდარი, ამხანაგების თამაშობაში იგი მონაწილეობას არ იღებს. მახლობლად აუზით თევზებით. ბავშვები მიდიან აუზთან თევზების სანახავად, უნდათ ეს ყმაწვილიც წაიყვანონ, მაგრამ იგი უარზედ სდგას: „დედა აუზთან მისვლის ნებას არ მძლევს“. და თან ეუბნება: დედა-ნებას არ მძლევს ჩემდა სასარგებლოდ, მან უკეთ იცის რა არის ჩემთვის მავნებელი და რა სასარგებლო“. იგივე ბავშვები მატარებლის მოახლოვების დროს თავქუდ მოგლეჯილი მირბიან ლიანდაგისკენ, უკან დედები და გამძლები მისდევენ, ძლივს იჭერენ; მხოლოდ ერთი „აღზრდილი“ ბავშვი წყნარად მიდის ლობესთან, იქით ფეხს არ გადადგამს და დედაც, დარწმუნებული ყმაწვილის კეთილგონიერებაში, სრულიად დამშვიდებულია. ეს მაგალითი ცხადათ გვიჩვენებს, რომ ფიზიკურად დაუსჯელადაც შეიძლება ბავშვის დაჩაგრვა, როცა მის შეგნებაში საკუთარი „მე“-ს ადგილს დედის „მე“ იჭერს. ასეთი ბავშვები—მომავალი ნევრასტენიკები და ფსიხასტენიკები—განა დღესაც ბევრი დედისა და აღმზრდელისათვის იდეალს არ შეადგენენ?

აწინდელი პედაგოგიის იდეალი.

აწინდელი პედაგოგიის იდეალი ასეთი არ არის, როგორც ზემოთა ვსთქვით, იგი, თხოულობს ფსიხიურ ფაქტორებისკენ მიმართვას, თვითონ ბავშვში გამოწვევას შინაგანი სტიმულისას, რაც ხელმძღვანელობს მისს საქციელს ხასიათის და თაოსნობის განვითარებას და მთელი პიროვნების შემუშავებას. მაგრამ როგორ უნდა

მივალწიოთ ამას? ცხადია ამის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ ბავშვის სულის შეგნებით, მისი ფსიხოლოგიის შესწავლით. ეს არის საგანი აწინდელის პედაგოგიისა.

წარსულის დიდებული პედაგოგები.

მიუხედავად ამისა, წინადაც, ვიდრე შეიგნებდნენ ბავშვის სულის განვითარების მეცნიერულად შესწავლის საჭიროებას, იყვნენ ისეთი ადამიანები, ბუნებით დაჯილდოვებულნი, რომელთაც შეეძლოთ ბავშვის სულის შეგნება, რომ მათი ინტერესებით დაინტერესებულიყვნენ. ესენი იყვნენ დიდებული პედაგოგები კომენსკი, რუსსო, პესტალოცცი, ფრებელი, ყველანი ერთხმად ურჩევდნენ პედაგოგებს შეეგნოთ ბავშვის სული, შეთვისებოდნენ ბავშვებს. ისინი იმავე დროს აღზრდის სისტემათა გენიოსი შემომკმედნი იყვნენ; ეს სისტემები შემდეგში უკუგდებულ იქმნენ, რადგან მათს მიმდევრებს აკლდათ უმთავრესი—ბავშვის სულის შეგნება, უამისოდ კი ყოველგვარი აღმზრდელითი სისტემა უსულო საშუალებად გადაიქცევა, თუმცა ის მოკლებული არ იქნება ძველი სკოლის დამახასიათებელს თვისებებს. აღზრდის საჭიროება მეტად საარსებო საკითხია, აუცილებელი საზოგადო მოთხოვნილებაა; რომ მოველოდეთ და ვეცადოთ ჰენიოსების მოვლინებას, რაზედაც ბუნება სიძუნწეს იჩენს, შორს ვერ წავალთ. აწინდელი პედაგოგიის საქმეა გააშუქოს ბავშვის სული, შეძლება მისცეს ყველას მისი გაცნობისა და გათვალისწინებისა, მოითხოვს პედაგოგისაგან არა გენიალობას, არამედ ინტელიგენტობას, საქმის ცოდნას და ბავშვებისადმი გულითადს სიყვარულს.

ერთის შეხედვით, თითქოს ბავშვის შესწავლა ძნელი არ უნდა იყოს, განა ბავშვი ჩვენთვის სისხლი და ხორცი არ არის, იგი მულამ თვალწინ გვყავს, მთელის თავისი ინტერესებით და სულიერის განცდით. ნამდვილად კი ეს ასე არ არის და, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, ნორმალური ბავშვების აღზრდა უძნელესია, ვიდრე რეგენთა სწავლება და ცხოველთა გაწრთვანა, რომელნიც თავისი ნერვოფსიხიური აგებულობით გაცილებით შორს სდგანან ბავშვებზე. ამასთან ბავშვის ფსიხიკა, როგორც დამტკიცებულია აწინდელის ფსიხოლოგიის მიერ, იმდენად თავისებრივია, იმდენად განირჩევა თავისებით ჩვენ მოზრდილთა ფსიხიკისაგან, რომ ჩვენა და ჩვენი ბავშვები წარმოვადგენთ ერთმანეთის გაუგებარს სხვა და სხვა ქვეყანას. აი რას ამბობს ამის შესახებ კლავარდის თავის „Psychologie de l'enfant“-ში: ბავშვი არ არის პატარა კაცი, როგორც ჰგონიათ, მისი ფსიხიკა არა თუ რაოდენობით, თვისებითაც განირჩევა ჩვენის ფსიხიკისაგან: იგი არა თუ ნაკლებია, სხვა გვარიც არის. ამიტომ მეტად უნდა ვერიდებოდეთ მოზრდილის ფსიხიკის მიხედვით ბავშვის ფსიხოლოგიის შესახებ რაიმე დასკვნა გამოვიყვანოთ. არ შეგვიძლია აგრეთვე წარმოვიდგინოთ ბავშვის სული ჩვენის საკუთარის მოგონებით, ჩვენს ბავშვობაზე: გარდა იმისა, რომ ეს მოგონებანი ნაწყვეტ-ნაწყვეტია, ისინი სინამდვილეს მოკლებულია და დროს განმავლობაში შეცვლილიც არის“ ჩვენ მიუახლოვდით აწინდელი პედოლოგიის ძირითადს საკითხს, აღსარებას, რომ ბავშვი არის არსება *Sui generis* და ამიტომ არავითარი აპრიორული დასკვნა, არავითარი მსგავსება დიდსა და პატარებს შორის არ შეიძლება იყვეს. მხოლოდ

წინასწარ განუძრავხველს ნამდვილ დაკვირვებას ბავშვის ცხოვრებისა და მისი თამაშობისადმი, ბავშვის ნერვოფსიხიურ აგებულობის შესწავლას შეუძლია, ცოტად თუბევრად, უზრუნველ ჰყოს ამა თუ იმ აღმზრდელობითი მეთოდის ხმარება და შეცდომისაგან ცოტაოდნად მაინც თავის დაღწევა.

ჩველ ბავშვთა ფსიხოლოგია.

შეხედვით ახლად დაბადებულს ყმაწვილს, თითის ტოლა სუსტ არსებას და სთქვით, განა შეიძლება ჩვენი მსგავსება მასთან? „იმის გრძნობა, რომ ჩვენც ოდესღაც ბავშვი ვიყავით, ჩვენში სრულიად არ არსებობს,—ამბობს ფიზიოლოგი გერცენი, იმ იდეამდის, რომ ჩვენ იმ ბავშვის გაგრძელებას შევადგენთ, რომელიც დედამ ჰშობა, მივალწევთ მხოლოდ ბოლო დროს მსგავსებით, სხვების სიტყვებით და დასკვნით: დამოუკიდებელს გრძნობას არ შეუძლია ეს გვიკარნახოს“ (საზოგ. ფიზ. სულისა).

თუ ბავშვი, ახალ დაბადებული არ არის, არამედ რამდენიმე თვისა, მას უეჭველად აქვს შთაბეჭდილება, მაგრამ მას არ შეუძლია ერთს ადგილს დამყაროს. აი ბავშვი ფეხებ აშვერილი ჰგორავს საწოლში; როგორ აღევნებს თვალყურს იგი თავისი ფეხების მოძრაობას, ხელებს იშვერს ფეხებისკენ, უნდა ხელი სტაცოს და პირისკენ გააქანოს. თვლები, თითები, ტუჩების შეხებითი შეგრძნებანი ხელს უმართვენ ბავშვს გააგებინოს, რომ ეს არა გარეშე საგანია, რომელიც მის თვალის წინ ჰკრთის, არამედ მისი საკუთარი სხეულის ნაწილია. „უეჭველიაო,—ამბობს ჰერცენი, რომ ბავშვს აქვს შეგრძნება, მაგრამ უეჭველია აგრეთვე, რომ არ შეუძლია მისი ერთს ადგილს დამყარება. ამისთვის საჭიროა რამდენიმე გრძნობათა

ერთობით მოქმედება, რაც შესაძლებელია მხოლოდ პირობათა განსაზღვრულ შეჯგუფების დროს, რასაც იგი მოკლებულია. განცალკევებული შეგნებანი, გამოსული სხეულის ორ სხვა და სხვა წერტილიდან, რასაკვირველია, ახლად დაბადებულ ბავშვებშიაც კი შეინარჩუნებენ თავის განსაკუთრებულ თვისებებს. მაგრამ, რომ შეგვეძლოს მათი გარჩევა, მათი დასაბამის მითვისება გარეგან საგნებისათვის, საჭიროა ხანგრძლივი ცდა. ამიტომაც ბავშვი, ცოტად თუ ბევრად, მხოლოდ თან და თან იძენს თავის სხეულის ტოპოგრაფიის სრულს ცნობას, სხეულის კერძო ნაწილების და გარეგან საგნების გარჩევას“. გარეგან საგნების თავისი სხეულის ნაწილებისაგან გასარჩევად ბავშვს აქვს ესრედ წოდებული—„ორგვარი შეხება“. როცა ბავშვს ხელში უჭირავს რაიმე საგანი, მაშინ ის იღებს შეგრძნებას, რომელიც ხელიდან გამოდის; როცა ბავშვს ხელში თავისი ფეხი უჭირავს, მაშინ იგი ხელიდან და ფეხიდანაც იღებს ერთსა და იმავე დროს შეხებითს შეგრძნებას. აი მეორე ბავშვი, რომელსაც ხელში ეჭვანი უჭირავს და გამდელს უზის კალთაში. რაკი ბავშვის ყურადღებას მიიპყრობს რომელიმე გარეგანი საგანი, თითებს ჰშლის, ეჭვანი ვარდება ძირს; იგი მას მყისვე ივიწყებს, თითქოს არასოდეს არ სჭეროდეს ხელში. სწორედ ისე, როგორც ეს ემართებათ მოზრდილებს, შეპყრობილებს ისტერიის დროს ესრედ წოდებულის ფსიხიური ანესტეზიით, რომლის დროსაც თავის ტვინი შეგრძნებას ვერ ღებულობს. მაგრამ თუ ბავშვმა შემთხვევით ყურადღება მიაპყრო დავარდნილ ეჭვანს და ხმას, რაც დავარდნას მოჰყვება, იგი უკვე ხელახლად განძრახს გადისვრის იატაკზე ეჭვანს, რომ

თვალი და ყური მიაპყრას იმის დადარდნას და ხმას. ამას რამდენჯერმე გაიმეორებს, რადგანაც ბავშვებისთვის საჭიროა მოახდინოს რამდენიმე ცდა საგანზე, ამ საგნისა და წარმოშობილ ხმათა შორის დამოკიდებულებათა გამოსარკვევად. მაგალითად ერთი წლისა და სამი თვის ბავშვი, როცა მის ყურადღებას უკუ აქცევენ, თავისუფლად უძლებს ისეთის ძალის ელექტრონულ ნაკადს, რასაც მოზრდილი ადვილად ვერ აიტანს. ამასთან ბავშვი ტიკტიკებს, იცინის. ეს იმას ნიშნავს, რომ ყურადღების უკუქცევით, ყველა სხვა შთაბეჭდილებათათვის, რაც გარედან მიდის, ბავშვის ტვინში იხშვება კარები და მაშასადამე ბავშვი რჩება მხოლოდ ერთის სახის უფლებაში, რომელიც იპყრობს მთელს მისს გულისყურსა. თერთმეტი თვის ბავშვი, მაგალითად, ვერ ცნობილობს თავისს მამას, რომელიც მას განშორებია სულ ორი კვირის წინად. რომელი ფსიხოლოგიური მოვლენა გვგხატება თვალწინ ამ შემთხვევაში? აქ სჩანს პიროვნების დანაწევრება: ერთი შეხედვით ფიზიკურად მთლიანი არსება, ფსიხოლოგიურად დაცალკევებულია, ამიტომაც ბავშვს უფრო მეტი უფლება აქვს, ვიდრე სახარების ეშმაკეულს, უპასუხოს მკითხველს, რომ მისი სახელი „ლეგენია“ა. ჩვენ ვხედავთ აქ შემეცნების სრულს დამორჩილებას ერთის სახის, ერთის იდეის, ესრედ წოდებულის მონოდეიზმის მიერ; იმ დროს, როცა ჩვენი სულის ნორმალური მდგომარეობა გამოიხატება შემეცნების მდგომარეობათა სიმრავლეში (პოლიიდეიზმში), „ასოციაციით, — ამბობს რიბო, — ჩვენი შემეცნება მიმართულია ყოველგვარ საგნებისაკენ. ყველა ამ არსებულ წარმოდგენილებათა შეჯგუფებაში, არც ერთს მათგანს დიდხანს არ

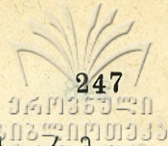
უჭირავს პირვანდელი ადგილი. იგი გაძევებულია სხვა წარმოდგენილებათა მიერ, რომელნიც, თავის მხრით, ადგილს უთმობენ ახალს, წარმოშობილს შეუგნებელის სფეროდან“ (Опыт творческаго воображения).

ბავშვის ნერვო-ფსიხიური აგებულება.

თუ მხედველობაში მივიღებთ ფსიხოლოგიურს დებულებას, რომელიც გვამცნევს, რომ „ყოველ ფსიხიურ მოქმედებას ნერვების ელემენტებში თან ახლავს ნივთიერი ცვლილება და იმის გარეშე არა მოხდება რა“, უკვე აპრიორულად უნდა მოველოდეთ, რომ ბავშვის ფსიხოლოგიურად დანაწევრებას პასუხს ვასცემს მისი ნერვების აგებულობის დაცალკევება, რაც ნამდვილად მტკიცდება. ახლად დაბადებული ბავშვი წარმოადგენს ხერხემლის ტვინიან არსებას, დაუსრულებელი ტვინით; მისი ტვინი გართხმულია და შეიცავს ბევრს წყალს; ამ ორგანოს ნერვის ფიბრების უმეტესობას ჯერ კიდევ არ აქვს მიელინოზის გარსი; რუხვი ქერქის მაგვარ ნივთიერების სამოძრაო სისტემა ძლივს ისახება; გრძობათა ცენტრები დაუნაწილებელია და სასოციაციო სისტემებიც, დაბადების შემდეგ, დიდხანს რჩება გაცალკევებული. ამიტომ ბავშვს არ აქვს ერთიანობა „მე“-ს შესაგნებლად, არამედ აქვს სიმრავლე შემეცნებისა, რომლის მაგალითი ზემოთ მოვიყვანეთ. მაგრამ რომ ვახდებ ფსიხიური არსება, როგორც ადამიანია, საჭიროა გქონდეს ეს სასოციაციო ცენტრები. ამნაირად ბავშვი განსაკუთრებით ხერხემალ-ტვინიანი არსებაა; ამიტომაც მისი მოძრაობა რეფლექტორულია, ჩქარი,

უწყსო; იმას ვერ განაგებს და ვერ შეაკავებს თავის ტვინის ცენტრები; ის ვერც შეჩერდება, რადგან ჯერ კიდევ არ სჩანს ის გზა, რომელზედაც შემდეგში გაივლის თავის ტვინიდან გამოსული ნების იმპულსები, ერთის სიტყვით ბავშვის ხერხემლის ტვინი ავტონომიურად, თავის ტვინზე დამოუკიდებლად, მუშაობს; მაგრამ თავის ტვინის ცალკე კუნჭულებიც, რაკი მოკლებულია შემაერთებელს ელემენტებს, ავტონომიურად ცხოვრობენ და მუშაობენ. მაღალი რიგის ცენტრებზე—თავის ტვინის შემკავებელ ელემენტებზე არც ვლაპარაკობთ, რადგანაც ისინი არც არსებობენ. თავის დროზე ყველაფერი გაჩნდება, მაგრამ ამისთვის საჭიროა ხანგრძლივი დრო ყმაწვილობისა, ხანა, რომლის დაგვიანებას ვერ ურიგდებიან არა გონებით გულმოდგინე აღმზრდელები და მშობლები. უდროვოდ განვითარებული ბავშვები იზრდებიან თავის და საზოგადოების დასალუბავად. რამდენადაც უფრო ხანგრძლივია ბავშვობის დრო, იმდენად უფრო უკეთესი მოქალაქენი შეეძინებიან მათს აღმზრდელს სამშობლოს. ბუნება თვითონ ცდილობს მრავალსახოვან არსებიდან, როგორც ბავშვია, შექმნას არსება ერთიან შემეცნებისა და აღმზრდელის მოვალეობა ბუნების ამ მისწრაფებას თავის დროზე ხელი შეუწყოს და უდროოდ არ აჩქარდეს. რა უნდა ვსთქვათ ისეთს დედაზე, რომელიც ჯერ კიდევ უკბილო ბავშვს მაგარ საჭმელს აწვდის იმ აზრით, რომ მიაწვიოს მისი კუჭი ასეთის საჭმლის მონელებას, ან ისეთს დედაზე, რომელიც ბავშვს სიარულს აწყებინებს, ვიდრე მას ძვლები გაუმავრდებოდეს?

ამ უჯუნურებას, საბედნიეროდ, არავინ ჩაიდენს. მაშინ როცა თითქმის ყო-

ველს ნაბიჯზე შეხედებით გონებით ჩქარა-მოწიფებულს ბავშვებს და ამგვარი აღზრდის ვნებაც კაცობრიობისათვის უთვალავია.

ავტომატიური მოძრაობანი და ფსიხიური პროცესების დაგვიანება ბავშვებში.

თუ ნათლად წარმოვიდგენთ ბავშვის ტვინს, რომლის ნერვების ფიბრები გახვეული არ არის გამაცალკევებელ გარსში და რომელსაც აკლია შემაერთებელი ელემენტები, ცხადი იქნება, რომ ასეთს ტვინში რთულს, ესრედ წოდებულს ავტომატიურს მოძრაობას და იმ ფსიხიურს მოვლენას, რომელიც თხოულობს ერთსა და იმავე დროს ტვინის სხვა და სხვა ნაწილების მოქმედებას—გულის ზრახვასა და ფიქრს, ადგილი არ უნდა ჰქონდეს. სპენსერი ამბობს: „ჯერ შეუკავშირებელი და ნებსითნი თვისებანი თუ ხშირად გამეორდებიან,—შეკავშირდებიან და განდებიან არა ნებსითნი. მთელი რიგი ფსიხიური ცვლილებისა, რომელსაც თან ახლავან მესხიერება, მსჯელობა და გრძობანი,—შეუგნებელი, არა გონიერი და არა ემოციონალური ხდება, რაკი ხშირი გამეორებით მკვიდრად შეერთდებიან და იმ დროსვე ჰკარგავენ იგი ნებსითი ხასიათს. მესხიერება, გონება, გრძობა ჰქრებიან ერთი მეორის მიყოლებით, იმის დაკვალად, როგორც შეჩვეული აღდგენა ერთი და იმავე ფსიხიური ცვლილებისა ჰხდის მათ ავტომატიურად. ამ რიგათ, ბავშვს, რომელიც სიარულს სწავლობს, ჯერ დაებადება სურვილი თითოეულის მოძრაობისა, ვიდრე შეუდგებოდეს ამ მოძრაობას, მაშინ როდესაც მოზრდილი კაცი, სიარულის დროს, თა-

ვის ფეხებზე კი არ ფიქრობს, არამედ—თავისი მოგზაურობის მიზანზე და მის მიერ გადადგმული მიყოლებული ნაბიჯი მცირედ თხოულობს სურვილისა და ნების მონაწილეობას, როგორც ჰაერის თანდათანობით ჩასუნთქვა ან ამოსუნთქვა. იგივე ითქმის ლაპარაკზე, წერაზე და სხვა შეჩვეულ მოქმედებებზე“ (საფუძ. ბიოლოგიისა). რომ მალე შეიმუშაოს ბავშვმა ეს ავტომატიური მოძრაობა, რომ შეგნების ფარგალი მალე გაანთავისუფლოს შესაგნებელ პროცესებისაგან, რაც წინ უსწრობს ამ მოძრაობათა მოხდენას და ხელს უშლის ტვინის რთულს ფუნქციებს, ბავშვისთვის საჭიროა—მუდმივი და ხანგრძლივი ვარჯიშობა ამ მოძრაობაში და რაკი იგი დაეჩვევა სიარულს და ლაპარაკს, დარბის და ტიტინებს დაუცხრომლად. ცხადია, როცა შეგნებას ასეთი ძალა ადგას, როცა ტვინის ცალკე ნაწილები სრულად დაკავშირებული არ არის, ბავშვის ფსიხიურ პროცესებს არ შეუძლია თავისუფლად და სწრაფად იჩინოს თავი. „ფსიხიური რეაქციის დრო ბავშვებში ნელ-ნელა მიდის,—ამბობს ჰერცენი:—თავდაპირველად გაიკვებული ვიყავი ამ დაგვიანებით, რასაც იჩენენ ბავშვები თითქმის იმ შემთხვევაშიაც, როცა მათ უბრალო მოძრაობა უნდა მოეხდინათ ისეთს მარტივს გარეგან შთაბეჭდილების დროს, როგორც მაგალითად ხელის ვაწვეთ მიკარების დროს“.

ოცნება, ფანტაზია და შემოქმედება. სახეები და მათი წარმოშობა.

საჭიროა ხანგრძლივი, მრავალ წლობით მუშაობა გულის ზრახვისა, საგონებელისა, რომლითაც ასე უხვად დაუჯილდოება ბუნებას ბავშვები, რომ აზრთა-

მსვლელობა თავისუფლად, შეუკავებლად სწარმოებდეს. „გულის ზრახვათა თვისება იმაში მდგომარეობს, რომ რეალობასთან ერთად, რასაც ბუნება ჰქმნის, შექმნათ რეალობა, ნაყოფი ადამიანის სულისა“ (რიბო). ორი წლის ბავშვს უკვე აქვს ანატომიური პირობები გულის ზრახვათა სამუშაოდ, რომლის წყალობითაც გარეგანი შთაბეჭდილებანი და შინაგანი შეგრძნებანი გადიქცივიან სახეებად. სახეების შექმნაში, როგორც ფსიხოლოგია გვასწავლის, ორი მომენტი ღებულობს მონაწილეობას; პირველი მომენტი—განმტკიცება სახისა, როგორც რეალობისა ბავშვის შემეცნებაში ყველაფერს შეადგენს, მეორე მომენტი კი შესწორება—არაფერია. მოზრდილთა ცხოვრებაში გამოცდილებისა და ჩვეულებათა გამო სუო წინააღმდეგს ვხედავთ—ე. ი. განმტკიცება სახისა, როგორც რეალობისა ხდება ნამდვილ მოჩვენებად“ (რიბო). ეს პირველი ძირითადი განსხვავებაა ბავშვის გულის ზრახვისა ანუ ფანტაზიისა და მოზრდილთა გულის ზრახვისა და შემოქმედების შორის. უკანასკნელი ჯერ კიდევ იმიტომ არ აქვს ბავშვს, რომ მის გულის ზრახვა მარტივი ასოციაციაა იდეებისა და რადგან აკლია ფსიხოლოგიური ერთობა, ბავშვის შემეცნებაშიაც არ არსებობს ის ძირითადი ელემენტი შემოქმედებისა, ურომლისოდაც შემოქმედება შეუძლებელია, სახეილდობრ არ არის ზემოძღვანელი პრინციპი, რომელიც თადარიგობს და თხოულობს ერთობას, ხოლო „იქ, სადაც ერთობის პრინციპი არ არის,—ამბობს რიბო,—შემოქმედებაც არ არსებობს“. მაშინ როდესაც ჩვენს შემეცნებაში ერთსა და იმავე დროს მრავალი იდეა და არც ერთი მათგანი ხანგრძლივ არ უფლობს, ბავშვის გულის

ზრახვაში პირველ ელემენტად ჩნდება მფლობელი იდეა, ანუ სახე, სახეთა ჯგუფი, რომელთაც დაუპყრია შემეცნება, გამოუღდენია ყველა დანარჩენი (რიბო). ეს მდგომარეობა მოგვაგონებს ჰიპნოზის გავლენის ქვეშ მყოფის მდგომარეობას, ამასთან ჰიპნოზი გამოწვეულია თვით ბავშვის მიერ—ეს არის თვით შთაგონება. წარმოდგენილ სახეების რწმენა ბავშვებში აბსოლუტურია; ისინი ცხოვრობენ ოცნებათა, ილუზიათა ქვეყანაში, რომელიც შექმნილია ცდის ნაკლებობით და არეულ გულის ზრახვის მიერ, ჩვენთვის არა რეალურს ქვეყანაში, მაგრამ ბავშვებისთვის კი სრულიად რეალურში. ამიტომაც ბავშვის გულის ზრახვა, როგორც გულის ზრახვა ველურებისა, სრულიად თავისუფალია, მოკლებული შეკავებას, თავის წმინდა სახით შეუვიწროებელი შესაძლებლობით და შეუძლებლობით, შეურყენელი მიმბაძველობის, მსჯელობის, ბუნების კანონების და მათი წესიერების ცოდნის გავლენით“ (რიბო). აი რატომ არის ძნელი და ზოგჯერ შეუძლებელიც, რომ მოზრდილმა გაიგოს ბავშვის მდგომარეობა და მისი სულის განცდანი; აი რატომ მოგვდის ხშირად გაუსწორებელი შეცდომები და ისეთი ზარალი მოგვაქვს ბავშვის განვითარებისათვის, რაც მთელს მის სიცოცხლეში გასტანს, როცა ჩვენ სააღმზრდელო მეთოდებით ვვარჯიშობთ ბავშვის სულზე. ამიტომაც საუკეთესო პედაგოგიურ საშუალებად მიაჩნიათ ბუნების მიერ ნაჩვენები გზა: „ბუნება,—ამბობს კლაპარედი,—რასაც აკეთებს, კარგად აკეთებს; ყველაზე უმჯობესი ისევ ბიოლოგიაა, ვიდრე მთელი ქვეყნის ყველა პედაგოგები, და ის წესი, რომელსაც ბუ-

ნება სარგებლობს, რომ ბავშვისგან მოზრდილი ადამიანი გახდეს, უნდა იქმნეს ერთად ერთ გზის მაჩვენებლად“. ორგანიულ მიზეზების გამო, რაზედაც ზემოთ გვქონდა ლაპარაკი, ბავშვის ტვინში მცირე სახეებია, ნიჭი აბსტრაქციისადმი სულ მცირეა, ინტელექტუალური განვითარება რეფლექტორულ, მიმბაძველობითის, ინსტიქტიურ და იმპულსიურ მოძრაობის განვითარებასთან შედარებით, მეტად უმნიშვნელოა“, ამიტომ ბავშვების აზრი, მათი მარტივი და უსრული წარმოდგენილებანი მისწრაფვიან მოძრაობაში გამოსახვას. რომ არა ვსთქვათ რა ბავშვების თამაშობაზე, რომლის დროსაც მოძრაობას უპირატესი ადვილი უჭირავს, თითქმის ბავშვის შემოლილობაშია ცი უპირატესი მნიშვნელობა უწყსრიგო მოძრაობას აქვს, ბოლო კი ან არ არის, ან სუსტად გამოიხატება. ავადმყოფ ბავშვების უგუნური გულის ზრახვა უმთავრესად უგუნურს მოძრაობაში გამოიხატება“ (რიბო). ამ სახით ბავშვის გულის ზრახვა, მოზრდილთა გულის ზრახვასთან შედარებით, განსხვავდება სუსტი შემოქმედებით, სახეების საილუზიო ხასიათით, ფანტაზიის მიერ შექმნილ სახეების სინამდვილის დრმა რწმენით, სახეების ჯგუფის შემეცნებაში ხანგრძლივ ბატონობით და მისწრაფვით მოძრაობის გამოხატვაში. მიუხედავად ამისა არ დავასახელებ უსრულობას, არამედ ბავშვის ფანტაზიის თავისებურობას, მის ილიუზიებს და ოცნებებს, რასაც ყველა მოაზრე მკვლევარი ბავშვის სულის განცდისა, სიფრთხილით მოპყრობას ურჩევს.

„უფრთხილდითო, — ამბობს პიროგოვი, — არ შეუშალოთ ბავშვს თქვენის მოქმედებით ფანტასტიური სათამაშო. თქვენს

ხელოვნურს მოწყობილობაში, რამდენადაც მოსახიბლავეც იყოს, თქვენ მაინც ვერ შეუცვლით იმ საკვირველ სახეებს, რასაც ბავშვის ფანტაზია ჰქმნის. სამწუხაროდ ბავშვის ფანტაზია ჩვენს განათლებულს წრეშიაც „იშვიათად ვითარდება თავისუფლად და სრულიად; რადგანაც, რაკი ფანტაზია გადაცდება საშუალო წრეს, მშობლები და აღმზრდელები ცდილობენ გამოიჭირონ, დაიმორჩილონ, და ალაგმონ ეს ფანტაზია (რიბო). ხელოვნური სასკოლო მოწყობილება, სათამაშოების არჩევა, სკოლის მოთხოვნილებანი, სწავლების ხასიათი, ყველა თითქოს იქითაა მიმართული, რომ მალე შეიპყრან ბავშვი, დაიმორჩილონ, გაწრთვან თავისებურად, ფრთები შეაკვეციონ მის ფანტაზიას, ალაგმონ მისი მოძრაობა. სწორედ ამ მუდმივს მოძრაობაში, მდიდრულ აღმაფრენაში და ფანტაზიის სხვა და სხვაგვარობაში, დამოუკიდებელ შემოქმედებაში, — ვითარდება ბავშვის ორგანიზმი სრულიად და ფართოდ, როგორც ორგანიულად, ისე ფსიხოლოგიურადაც, და თუმცა თანდათან, მაგრამ გაუბრუნდებლად უახლოებს მას სრულს ზნეობრივს პიროვნებას. საუკეთესო საშუალებით, გარდა ფანტაზიისა, ბუნებამ ამისთვის ბავშვი დააჯილდოვა თამაშობისა და მიბაძვის ინსტიქტებით.

ცხოველების თამაში.

მარტო ბავშვები არ თამაშობენ; თამაშობა ცხოველებშიაც გავრცელებულია. ცხოველების შვილები პატარაობიდანვე ერთობიან ყოველგვარ გასართობით და თამაშობით; ისინი დარბიან, ცელქობენ, დახტიან, ქიდაობენ, გამოედევნებიან დასაჭერად ერთმანეთს. აღსანიშნავია

ისიც, რომ ამა თუ იმ მოდემის ცხოველს მხოლოდ თავისი შესაფერი თამაშობა აქვს. თამაშობაში ცხოველები ივითარებენ იმ თვისებათა, რაც შემდეგში გამოსადგეია მათთვის არსებობისათვის ჭიდილში. კატის კნუტი კვალდაკვალ მისდევს ბურთს, როგორც დიდი კატა თავებს; ამავე დროს კატის კნუტი სრულიად არ კნავის; ლეკვები კი, პირობით, თამაშობაში ხმა მალდა ჰყეფენ, ჭიდაობენ; აგრეთვე ჭიდაობენ დათვის ბელებაც, კრავი ირქინება; ახალგაზდა ირმები აკეთებენ ფართო ნახტომს, როცა ერთმანეთს გაუბრბიან; არჩვი კი, რომლის საცხოვრებელია სალი კლდეები, ერთსა და იმავე ადგილზე ახტის და დახტის. როცა უცქერი ახალგაზდა ცხოველების თამაშობას, ადვილად შენიშნავ, რომ მათ თამაშობის დროს არც ერთი კუთი ანუ ნერვი არ რჩება ვანუფითარებლად, ამასთან ვითარდებიან სწორედ ის მიდრეკილებანი, რაც საჭიროა ცხოველთა არსებობაში. ამ სახით თამაშობას, როგორც მემკვიდრეობითს ინსტიქტს, აქვს დებულებითი ლირებულობა; მაგრამ ეს მემკვიდრეობა დაბადებისას კი არ ჰქრება, ის მხოლოდ ჩნდება; ბევრი ინსტიქტი მხოლოდ დაბადების შემდეგ ვითარდება.

საბავშვო სათამაშოები და მათი პედაგოგიური მნიშვნელობა.

ამიტომ ბავშვმა, როგორც დაუსრულებელმა არსებამ, უნდა განივითაროს თავისი ნიჭნი და ამას იგი თამაშობის საშუალებით მიაღწევს; თამაშობა კი უვითარებს ბავშვს ბუნებრივს მიდრეკილებას შედეგში სამოქმედოთ. თამაშობას დიდი პედაგოგიური მნიშვნელობა აქვს; იგი ბუნებრივი და ინსტიქტიური

საშუალებაა პრაქტიკულად დახლოვნებაში, თამაშობა უვითარებს ბავშვს კეთისა და კუთების მოქნილობას, რაზედაც დამოკიდებულია შედეგში წარმატება ინდივიდუალურსა და სოციალურს ცხოვრებაში. ბავშვების თამაშობა კი ყველა ამ მიზანსა და მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს.

თამაშობა და მოძრაობა.

მოძრაობას ბავშვების თამაშობაში უპირატესი ადგილი უჭირავს; იგი აღძრავს და აქეზებს ნერვების, კუთების და ძვლების სისტემას, იწვევს ნივთთა შეცვლას სხეულში, ხელს უწყობს სხეულის გაძლიერებულს საზრდოობას და ზრდას. ამიტომაც ბავშვები დიდის ხალისით და გატაცებით მიეცემიან ხოლმე თამაშობას.

თამაშობა და მხიარულობა.

სიამოვნება და მხიარულობა თან ახლავს ყველა საბავშვო სათამაშოებს, იგი ახალი და ენერგიული წკიბურტია პიროვნების გასავითარებლად და გასამარებლად. ბავშვები იცინიან, ხარხარებენ, ტაშს უკრავენ, ჰკივიან; მათს სახეზე განსაკუთრებული „ბრწყინვალე“ გამომეტყველება სჩანს; კანი უწითლდებათ, ენთებათ სიამოვნებისაგან. ყველაფერი გვიჩვენებს ნებაყოფლობითი სამოძრაო მანქანის გაძლიერებულს მუშაობასა და იმავე დროს სისხლის მატარებელი წვრილი ძარღვების გაფართოებას. უხვად მოწოლა სისხლისა სხეულის ორგანოებთან, ხორცთან ბუნებრივად გამოიწვევს საზრდოების პროცესის ძლიერსა და ვაცხოველებულს მოქმედებას.

თამაშობა და განკაფულება.

თუმცა ბავშვები დილიდან საღამომდე თამაშობენ, მაგრამ მაინც არ იქანცებიან; თუ იგრძნობენ დაღლილობას, ეს დაღლილობა საზღვარს არ გადაშორდება: ბავშვები არ იქანცებიან. ცხადია, რომ დაქანცულობა, ანუ განკაფულება მოჰყვება არა იმდენად მძიმე შრომას, რამდენადაც უსიამოვნო სამუშაოს.

მოქანცულობა, ანუ განკაფულება არის სხეულის მოშხამვა ნივთთა შეცვლის ნაწარმოებით. ხშირად მოძრაობისა და მხიარულობის დროს, სისხლის გაძლიერებულის ტრიალის გამო, სხეულისათვის მანე ნივთიერება სხეულში კი არ რჩება, არამედ თავის დროზე შორდება მას. სხეული არ იშხამება, მაშასადამე არც მოიქანცება.

თამაშობა და გიმნასტიკა.

გიმნასტიკური ვარჯიშობა სულ სხვაა, რაც გიმნასტიკის მომხრეებს მიაჩნიათ ნორჩი სხეულის გასამაგრებლად. სხვა რომ არ იყოს რა, უაზრობაა გიმნასტიკის შემოღება რადგანაც ბავშვის სხეულის გასამაგრებლად და გასავითარებლად, თამაშობა ბუნებრივი და მშვენიერი საშუალება, და გიმნასტიკა კი ტანჯვა და საზარალო ბავშვის აგებულობისათვის. მხიარულობის გაჰქრობა, მოძრაობის შედარებით შეზღუდვა, ძალდატანებითი მოძრაობა ბოძანების გაცემით, მოსაწყენია და არა სახალისო ბავშვებისათვის, რადგანაც თვითონ ბავშვები არ არიან მისი ავტორები, გიმნასტიკის დროს მალეც იქანცებიან. კუთების ცალკე ჯგუფი არა ნორმალურად ვითარდება, გაქიმულია და რაკი მიკრულია ძვლების ბოლოებზე, ამ უკანასკნელს ზრდას უშლის, ძარღვები-

ნი ჩაფსქენილი კაცი ყოველთვის პატარა ტანისაა. ამასთან, როგორც გვაძწევს ლაის დაკვირვება გერმანიაში, მალალი ტანის ბავშვები, ყველა თანასწორ პირობებში, უფრო ნიჭიერები არიან პატარა ტანის ბავშვებზე. გულის გაგანიერებაც ხშირად შედეგია უზომო გიმნასტიკურ ვარჯიშობისა. ვერაფერს ამის მსგავსს ვერ შენიშნავთ ბავშვების თამაშობაში, თუმცა ისინი დიდის თავგამოდებით და დაუღალავად მიეცემიან ხოლომე ყოველგვარ თამაშობას; ამასთან ბავშვის სხეულის ყოველის მხრით განვითარებისათვის თამაშობის სასარგებლო მხარე ყოველს ექვს გარეშეა.

გიმნასტიკა და ისიც ზომიერი შესაძლებელია მხოლოდ კაბუკათათვის, რომელთა სხეულის ზრდა უკვე დასრულებულია. სხეულის ზრდის დროს კი გიმნასტიკა სასარგებლოა იმ შემთხვევაში, როცა, ავადმყოფობის გამო, სხეულს ეტყობა სწრაფი ზრდა, ან ამა თუ იმ კუთების ჯგუფის განუვითარებლობა. მაგრამ ეს ექიმის და საექიმო გიმნასტიკის საქმეა და არა პედაგოგისა და სკოლისა.

თამაშობა და ფანტაზია.

მოძრაობისა და მხიარულობის გარდა, რაც დამახასიათებელი თვისებაა ბავშვების თამაშობისა, უკანასკნელი ადგილი თამაშობაში არც ბავშვის ფანტაზიას უჭირავს. ბავშვის ფსიხოლოგიის შესახებ ნაშრომებში აუარებელი ფაქტია ნაჩვენები, რომ ბავშვის აზრი ყველაფერს სულიერად ჰხდის, უსულო საგნებშიაც გულისხმობს სურვილებს, გულისტქმას, ნებას, ისეთებს, როგორც ჩვენა გვაქვს, მომქმედს განსაზღვრულის მიზნით. ეს პროცესი განსახულებაა, ანუ ანიმიზმი;

ბავშვებთან ერთად ეს შეადგენს მოზრდილ ველოურების თვისებასაც. მითებში და ზღაპრებში, ამ კაცობრიობის ბავშვური აზრის ნაყოფში, ეს პროცესი უკანასკნელ როლს არ ასრულებს და მიჯომაც ზღაპრები ასე მოსწონთ ბავშვებს, თუმცა ბევრი პედაგოგი და მშობლებიც სდევნიან ზღაპრებს საბავშვო ოთახიდან, როგორც მავნებელს. ბავშვის მიერ გაკეთებულს სათამაშოებში და დახატულს სურათებშიაც მისი ფანტაზიის ნაყოფი გამოჰკრთის. ერთი სიტყვით ფანტასტიური ქვეყანა, რაც ბავშვის წარმოდგენილებას შეუქმნია, ალავებს მთელს მისს სიცოცხლეს, ხელმძღვანელობს ყველა მის მოქმედებას და საქციელს, იპყრობს მთელს მის ყურადღებას. უყურეთ ბავშვებს, რომლებიც ძაღლობანას თუ ცხენობანას თამაშობენ, ოცნებაში წარმოდგენილი ძაღლები ჰკბენენ ერთმანეთს, ცხენები ბალახსა სწიწნიან. შენიშნა—როგორ შეიძლება ბალახის წიწქნა, ან კბენაო. ბავშვები გულუბრყვილოდ გიპასუხებენ: „ჩვენ ძაღლობანას და ცხენობანას ვთამაშობთო“. ამ შემთხვევაში ბავშვები იმდენად შეპყრობილნი არიან თავიანთი ფანტაზიით, რომ ლეკვზე და კნუტზედაც დაბლა დგანან, რომლებიც, ბავშვებთან თამაშობის დროს, არ იკბინებიან, თუმცა ისეთს მოძრაობას იჩენენ, თითქოს კბენა უნდათო. ეს „თვალთმაქცური-რწმენითი“ მდგომარეობა, ძლიერი ფანტაზიის გამო, ბავშვისთვის მიუწდომელია. მაგრამ, ცხადია, ხანდახან ბავშვებსაც ეჭვი შეეპარებათ ხოლმე იმ სახეების რეალობაში, რაც მათ ფანტაზიას შეუქმნია, — ჩნდება რიგი სახეებისა, როგორც რეალობის მტკიცებისა, ან უარყოფისა. უამისოდ პროგრესიც შეუძლებელი იქნებოდა. ბავშვები,

როცა ფანტასტიურ სახეების ქვეყანაში ცხოვრობენ, და არ განიცდიან იმას, რასაც ჩვენ მოზრდილები მსგავს შემთხვევებში ვგრძნობთ და განვიცდით. ეს არ უნდა დავივიწყოთ, როცა ლაპარაკია საბავშვო სათამაშოების ამა თუ იმ მავნებლობის შესახებ. როცა ბავშვები ყაჩაღობას, ან ომიანობას თამაშობენ, მორბიან და გაამბობენ თუ რამდენი მტერი დახოცეს, როგორ გაიმარჯვეს, მათ წარმოდგენილი არ აქვსთ კაცთა მკვლელობის სისაძაგლე. ამის თავდებია მათი სიამოვნებისაგან გაბრწყინებული სახე, სათნობით სავსე თვალები. ბავშვებს მართლა შეუძლიათ ავაზაკი ჩამოახრჩონ, მიცვალებულის გასვენების თამაშობაში — ამხანაგი ჩაჭვლან მიწაში, ან ომიანობის თამაშობაში მოჰკლან ამხანაგი, თუ გაუფრთხილებლობით საომარ იარაღს მისცემთ ხელში.

ყველა ეს მათ შეუძლიათ მოიმოქმედონ იმ იდეის გავლენით, რომელსაც ბავშვები შეუპყრია და ასეთი მაგალითები ყველას მიერ ცნობილია, მაგრამ ამით მაინც ბოლოს ბავშვები არც ჯალათები გამოვლენ და არც კაცის მკვლელები. ფანტაზია ისეთსავე როლს ასრულებს გონების პროცესების განმტკიცებაშიაც, რასაც ბავშვის მუდმივი მოძრაობა მისი სხეულის განვითარებაში.

თამაშობა და ნება.

რადგანაც ბავშვის ტვინში შემაჩერებელი ცენტრო არ არსებობს, ამის გამო მათი წარმოდგენილებანი დაუყოვნებლივ მოძრაობაზე გადადიან. მაგრამ განათლებულ ადამიანს უნდა შეეძლოს თავის მისწრაფებათა შეჩერება. „აზროვნება, — ბეკის სიტყვით, — ნიშნავს სიტყვისა და

მოქმედებისაგან თავის შეკავებასა. ყოველი საქმე, იმის შესრულებამდე, მოფიქრებული უნდა იქმნას; ყოველი საქციელის შედეგი სასტიკად აწოხილ-დაწონილი უნდა იყოს. ერთი სიტყვით ბავშვმა ნება უნდა შეიმუშაოს. ამას ბავშვი ვერც ისე ადვილად სძლევს. „ყოველი ნება, — ამბობს რიბო, — ნელ-ნელა მყარდება, თანდათანობით, პროგრესიულად და დაბრკოლებებსაც შეეჩეხება; ინდივიდი უნდა ბატონობდეს მუსკულუმზე და მათის შემწეობით გაავრცელოს თავისი უფლება სხვა საგანზე. რეფლექსები ინსტიქტიური და ემოციის გამომხატველი მოძრაობანი, წინასწარ განძრახულ მოძრაობათა პირველ-წყარო არიან. ნებას, მისი დამახასიათებელი, მემკვიდრეობით მიღებული მოძრაობანი არა აქვს. იგი ბატონობს გამარჯვებისა და გაჩენის უფლებით“. ამ უსაქიროეს ფუნქციის განვითარებას ხელს უწყობს მთელი რიგი სათამაშოებისა. როცა ბავშვები ჯარისკაცობანას სათამაშობენ, ან დარაჯად სდგანან, ხელი ქუდის კაზიროკის ქვეშ დაუჭერიათ, ან როცა ქანდაკებასა წარმოადგენენ, მოვალეობის ასრულების გამო ისე უძრავად სდგანან, რომ არც ერთი კუთი არ იძვრის. როცა სწრაფად გაიწვდიან ხელებს წინ, თხოულობენ თვალი არ დაახამხამონ, ან არ გაიციონ, არ დაიბანკონ. როცა ბავშვის ბუნებას წარმოიდგენ, გაკვირვებს აუარებელი კარგვა ენერჯისა, რასაც ისინი ხარჯვენ სასურველი შედეგის მისაღებად. ეს კი ბავშვებს სრულიად არ უძნელდებათ. ამასთან შედარებით რა მცირე ნაყოფი სჩანს, როცა მკვირცხლის და მოძრავ ბავშვისაგან კლასში უძრავად ჯდომას მოითხოვენ. ეს იმაზეა დამოკიდებული, რომ წყნარად და უძრავად ჯდომის მოთხოვნით ბავშვის სულიდან

მიერეკებიან ყველა სხვა საგნებს, ინტერესებს და მისი გონება მოქცეულია საკუთარს მოძრაობაზედ. ყურადღება კი, რაკი მისწრაფს მოქმედება გამოიწვიოს იმ აზრზე, რაზედაც მოქცეულია, ხელს უწყობს ბავშვის უჩიობას. „მგონია დამტკაცებულიაო, — ამბობს ჯემს ბალდვინი, — რომ უარყოფითი ხასიათის შთაგონებას, ე. ი. შთაგონებას, რომ არ ჩაიდინონ ესა თუ ის საქმე, არა აქვს უარყოფითი ძალა, პირიქით, პატარაობისას იგი შედეგად მხოლოდ უფრო ძლიერს შთაგონებას იძლევა დებულებითის მხრით, რადგანაც იგი აძლიერებს აკრძალულ ნივთის შეძენის სურვილს“. შინაგანი ძალა, რაც ხელმძღვანელობას უწყევს ბავშვებს თამაშობაში, იძლევა იმას, რასაც ვერ მიიღებენ დასჯის, დატუქსვის და მკაცრი წესიერების მომხრეები.

თამაშობა და მიმბაძველობა.

ბავშვი იბადება, ცხოვრობს და ვითარდება საზოგადოებაში. ადრე თუ გვიან იგი სოციალური არსება ხდება. „საზოგადოება—მიმბაძველობა არისო“ — ამბობს ტარდი, ეს აზრი სრულიად მართალია. მიმბაძველობა რომ არ ყოფილიყო, ადამიანს რომ არ ჰქონოდა გარშემო მყოფთან შეთანხმების ნიჭი, არ იქნებოდა არც არავითარი საზოგადოებრიობა. მიმბაძველობა ადამიანის თანდაყოლილი ინსტიქტია, როგორც ძაიმუნებისა, ადამიანის მახლობელ მონათესავეებისა, იგი თანდაყოლილი აქვს ყოველგვარ საზოგადოებრივ ცხოველსაც. ბავშვებში რომ ძლიერ ხშირია მიმბაძველობა, არავისთვის საეჭვო არ უნდა იყოს. ბავშვს სოციალური გრძნობა უვითარდება მიმბაძველობით, ესრედ წოდებულს „საზოგადო

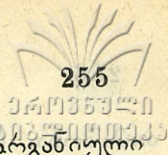

თამაშობაში“. ამ საერთო თამაშობაში ბავშვები იღებენ მონაწილეობას, და მოზრდილებს ჰბაძვენ. აქ ფესვები გადგმული აქვს მაგალითის პედაგოგიურს ძლიერ მნიშვნელობას. ბავშვი თავის რიგზე ხან ჯარის კაცია, ხან მეზღვაური, ყაჩაღი, ვაჭარი, მეეტლე და სხ. იგი თამაშობის დროს ჰბაძავს ჯარის კაცს, მასწავლებელს, მღვდელს. „ბავშვის პიროვნება ვითარდება, განვითარება ყოველთვის მოქმედების საშუალებით სწარმოებს; ბავშვი ადგენს სცენებს მშობლების ცხოვრებიდან“ (ბალდინი); ბავშვის რა ბრალია თუ იგი ცუდს მაგალითებს ხედავს თავის გარშემო და იგი ბრმად ჰბაძავს მათ. საბედნიეროდ ბავშვების მიმბაძველობა მხოლოდ გარეგანის მხრით განისაზღვრება, იგი არ განიძქვალება იმ საბუთით, რომელიც ხელმძღვანელობს მოზრდილთა საქციელს. როცა საზოგადოებაში სცხოვრობ, ცუდს მაგალითებს თავს ვერ დააღწევ, ამიტომ საჭიროა ცუდი გავლენის დასაძალავად წინ დაუყენო კარგი მაგალითები, ეს მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, თუ ბავშვები სხვა და სხვა გვარ სოციალურ გავლენას განიცდიან. ბავშვს გარს უნდა ეხვიოს მთელი გუნდი ამხანაგებისა, მისი ცხოვრება სხვა და სხვა ფერობით უნდა იქმნას აჭრელებული და მაშინ წამქვებელ შთაგონებით და გავლენით მტკიცე, დამოუკიდებელი და ორგინალური პიროვნება განვითარდება. საზოგადო სათამაშოები საუკეთესო საშუალებაა ბავშვში სოციალური გრძნობის განმტკიცებისა და განვითარებისათვის. საჭიროა ფართოდ გამოიყენონ თამაშობა—ეს ბუნებრივი საშუალებაა სწავლებისა. სხვა ყველა სააღმზრდელო ზომები ისე უნდა იხმარონ, რომ გონივრულად შეაყენონ დანარჩენი, მიმართულება მის-

ცენ ბავშვის მოქმედებას და გააფართოონ ფირგალი ამ მოქმედებისა. „თამაშობა უბრალო საქმე არ არის—ამბობს ფრებელი,—იგი იმავე დროს იძენად მეტად სერიოზულია, რამდენადაც ღრმა არის მისი მნიშვნელობა. გაუფრთხილდი, ასაზრდოვე იგი, დედავ. დაიცავ, მოუარე მას, ჩამავ. ბავშვის ასაკის დროის თამაშობა მთელი მომავალი ცხოვრების გულია, რადგანაც მთელი ადამიანი მაშინ ვითარდება და იგი თავს იჩენს ნიჭში, თავის უღრმეს არსებაში. —

ეკოლიუცია „წინაუკმო“.

ბავშვის ასაკის საგულისხმიერო ფსიხოლოგიურ მხარეს შეადგენს ასეთი გარემოება: როცა ბავშვები რაიმე ნივთს დაინახვენ, ერთიანად განსჭვრეტენ; მათთვის ყოველი საგანი მთელს, განუყოფელს წარმოადგენს; იგი არ შესდგება სხვა და სხვა ნაწილებისაგან; ბავშვი ნაწილებს გაიცნობს მხოლოდ შემდეგში. ამაზედ არის დამყარებული, სხვათა შორის, წერა-კითხვის სწავლების დაწყება პირდაპირ სიტყვებიდან და წინადადებიდან და არა ასოებიდან და მარცვლებიდან, როგორც წინად იყო; დაკვირვებაც გვიჩვენებს, რომ ამ გზას გაცილებით უფრო უკეთესი ნაყოფი მოსდევს, ვიდრე ძველ მეთოდს. მოზრდილ ადამიანის თვალსაზრისით ეს ეწინააღმდეგება საღ პედაგოგიურ მოთხოვნილებას, რომლის მიხედვით სწავლება უნდა სწარმოებდეს მარტივიდან დაწყებული რთულზე გადასვლით; მაგრამ, როგორც სამართლიანად შენიშნავს კლაპარედი, „რაც მარტივია ჩვენთვის, არ შეიძლება მარტივი იქმნეს ბავშვებისათვის, ამიტომ უნდა ვერიდოთ ჩვენის საზომით მსჯელობას

ბავშვის მიმღობაზე და არ ვაიძულოთ იგი გადავიდეს რთულიდან მარტივზე იმ წესით, რომელიც ჩვენ გვეჩვენება მარტივიდან რთულზე გადასვლად.* ამას დაუმატოთ კიდევ ის შედეგი, რომელიც მოჰყვება ყველა ასაკის ბავშვების აუარებელი სურათების შესწავლას, სახელდობრ ის, რომ ბავშვები უპირატესობას აძლევენ და თავდაპირველად უფრო ხალისიანად ხატვენ ადამიანებს, შემდეგ ცხოველებს, ბოლოს მცენარეულობას და უსულო საგნებს; აქედან მივიღებთ საინტერესო დასკვნას: ბავშვები თავიანთ წარმოდგენილებაში ქვეყნის ბუნებრივს კანონს წაღა-უკუღმა ატიალებენ, ასე რომ მივიღებთ „წინაუკმო“ ევოლუციას. ამის გამო კაცობრიობის ბავშვური აზრის ნაწარმოებში—მითებში და ზღაპრებში უმთავრეს როლს ასრულებენ ადამიანები და ბავშვებიც გატაკებით ისმენენ ბებიის ზღაპრებს. მთლიანი რამე და ადამიანი, როგორც უფრო ცნობილი, ბავშვისათვის არის ნაკლები რთული და ნაკლებ განშორებული, ვიდრე მთელის ნაწილი, ან მკვდარი ბუნება, რაც მას ნაკლებ აინტერესებს. ეს უნდა ვიხელომდვანელოთ და ვისარგებლოთ, როდესაც გვინდა ბავშვებს გავაცნოთ მის გარშემო არსებული ბუნება და ცხოვრება.

ევოიზმი და ზნეობრივი მოვალეობა. ინტერესი—საფუძველი ბავშვის საქციელისა.

ყურადღებით დაკვირვება ბავშვის ცხოვრებისა საბავშვო ოთახში გვიჩვენებს, რომ მათ ძლიერ უყვართ ერთმანეთში დავა და ჩხუბი და საზოგადოთ ევოისტური გრძნობათა გამომქადვენება. ეს იმის გამო ხდება, რომ ზნეობრივ მოვლენათა საფუ-

ძველში არსებობს აგრეთვე ორგანიზული მიზეზებიც. რამდენადაც მეტს ანალიზს უკეთებთ, ამბობს გერცენი, ზნეობრივ მოვლენებს, როგორც ფრიად უსრულს, აგრეთვე აღმატებულს ხარისხში გამოხატულს, მით უფრო ვრწმუნდებით, რომ ისინი არა თუ დაფუძნებულნი არიან გამოუჭერელ აბსტრაქციების მერყეობითს ნიადაგზე, პირიქით, დამყარებულნი არიან ყველა ცხოველ არსების ორს ძირითადს ფუნქციაზე—საზრდობაზე, ანუ ცხოველთა თავის დაცვაზე (წყარო ევოიზმისა) და მოდგმის წარმოშობაზე. ანუ შენარჩუნებაზე; (წყარო ალტრუიზმისა)*. ცხადია, რომ ყოველი მიმართვა ბავშვის ზნეობრივის შემეცნებისა და მოვალეობისაკენ, სქესობრივი სიმწიფის დაწყებამდის შეუფერებელია და უნიადაგო, ასეთს სიტყვებს: „შენ უნდა შეიგნო, გესმოდეს, გიყვარდეს, სწავლობდე, შრომობდე“, არ უნდა მიმართოს პედაგოგმა. ბავშვი კიდევ შეიყვარებს, ისწავლის და იშრომებს, თუ თქვენ აღუძრავთ მას შრომისა და სწავლის ხალისს. „დიდი შეცდომააო,—ამბობს კლაპარედი,—როცა ამბობენ,—ბავშვმა თავის მოვალეობის შეგნებით უნდა გააკეთოს რამეო; ამ შემთხვევაში ავიწყდებათ, რომ ბავშვი მოზრდილი არ არის და წინააღმდეგ მოზრდილთა ღირებულობისა, მას თავისი საკუთარი ღირებულება აქვს. ღირებულებანი, რომელნიც შეეხებიან სოციალურს და შრომით ცხოვრებას, მოქმედების ზნეობრივსა და ესტეტიურს მხარეს, იდეალებს და მეცნიერების ქეშმარიტებას, ზნეობრივს მოვალეობას—ეს ღირებულებანი ბავშვისთვის არ არსებობენ და არც უნდა არსებობდნენ. ერთად ერთი უბრალო მოქმედება იჭერს ამათ ადგილს:—ეს არის

თამაშობა. ბავშვისათვის თამაშობა შრომა არის, სიკეთე, მოვალეობა და ცხოვრების იდეალიც.

ეს ერთად ერთი ატმოსფეროა, სადაც ბავშვის ფსიხიკას შეუძლია თავისუფლად სუნთქვა და მოქმედება“.

კრიტიკული ხანა და პიროვნების ტრანსფორმაცია.

მაგრამ აი ბავშვის ცხოვრებაში დადგა ერთსა და იმავე დროს ფიზიოლოგიური და ფსიხიური ხანა—ბავშვი სიჭაბუკეში გადადგა. „პიროვნების ფიზიოლოგიურად განახლების ერთს საუკეთესო თვალსაჩინო და საგულისხმიერო მაგალითს, — ამბობს ფსიხიატრი გრიზინგერი, — წარმოადგენს ფსიხიური ცვლილება სქესობრივის სიმწიფის ხანაში. აქამდის ორგანოები სრულიად დამშვიდებული იყო; ორგანოების მოქმედებაზე გადასვლასთან, ცვლილებასთან, რაც მოხდება ამ დროს მთელს სხეულში, აუარებელი ახალი შეგრძნებანი, მიდრეკილებანი, ცოტად თუ ბევრად ცხადი წარმოდგენილებანი და სქესობრივი ლტოლვილებანი, სულ ცოტა ხანში, შეგნებული ხდებიან, ისინი თან და თან გადაებმიან ძველ წარმოდგენილებათა ჯაჭვს და ხდებიან პიროვნების შეზადგენელ ელემენტებად. უკანასკნელი ამის გამო სულ იცვლება და ჩვენს გუნებაშიაც ძირითადი ცვლილება იწყება. მაგრამ, რასაკვირველია, სანამ ასიმილაცია დაიწყებოდეს, ახალი ელემენტების შექსოვას ძველს „მე“-თან და უკანასკნელის დანაწილებას თან ახლავს შემეცნების მღელვარებითი შერყევა, ე. ი. სულის სხვა და სხვა მოძრაობანი. ამიტომაც ეს ხანა ცხოვრებისა მდიდარია აფექტებით, რაც ჰბუღობს თვით პიროვნება-

ში და მოკლებულია გარეგანს აფექტებს“. აქ ასაკში ბავშვების ყურადღება მიპრობილია პირად ემოციონალურ განცდაზე; იდეებს და წარმოდგენილებათა, რომელთაც დამოკიდებულება აქვს მათ „მე“-სთან, განსაკუთრებული საჭირო მნიშვნელობა აქვსთ. რაკი ბავშვებს თავის თავზე, თავის „მე“-ზე გადაქარბებული წარმოდგენილებანი აქვსთ, ამიტომ ჰაბუკები განსაკუთრებულ გრძნობიარობას იჩენენ, როცა მათ თავმოყვარეობას შელახვენ. ისინი იწყებენ თავიანთ მოვალეობის შეგნებას, თავის პასუხისმგებლობას, შეიგნებენ იმ როლს, რაც უნდა ასრულონ საზოგადოებაში, — მათი ინდივიდუალური „მე“ ცდილობს შეუერთდეს სოციალურ „მე“-ს.

სქესობრივი, ესტეტიური და რელიგიოზური გრძნობანი

ძლიერ სქესობრივს ინსტიკთან ჩნდებიან ესტეტიური და რელიგიოზური გრძნობანიც, რომელთაც, როგორცა სჩანს, ერთი და იგივე ფსიხოლოგიური ძირი აქვსთ. სქესობრივ მომწიფების დროს, მაგალითად, ხმაშიაც ცვლილება ეტყობათ, ან ამოსდის თმა იქ, სადაც წინად არ ჰქონდათ, კერძოთ ყმაწვილებს — უღვაშები და წვერი ამოსდით, რომლის ბიოლოგიური მნიშვნელობა მათს ესტეტიურს სარგებლობაში გამოიხატება, როგორც ცხოველთა ფაფარში, ან მამალ ფრინველების ლამაზ ბუმბულებში, დედლის დაპატრონებაში, მოდგმის დაცვაში და განგრძობაში. ჩვენს ცეკვასაც, როგორც მთელს რიგს მოძრაობისას, რასაც ფრინველები სჩადიან პეკვლის დროს, საფუძვლად აქვსთ სქესობრივი მიდრეკილება. როცა ფარშევანგი თავის მშვენი-

ერს ბოლოს ჰშლის, იმ დროს უჩვენებს დედალს რამდენსამე მოხდენილს სათამაშო მიხრა-მოხრას, --მისი მნიშვნელობა ყველასთვის ცხადია. რელიგიოზური გრძნობაც შეხურდება ხოლმე ცეკვითა და სიმღერით, გაუნათლებელ ბრბოში მას სქესობრივი მიდრეკილების ნიშანი აქვს. ჭაბუკთა შორის რელიგიოზური ეკზელტაციის ხშირი მოვლენა, რელიგიოზური შემოლილობა, რასაც ჩვეულებრივ მოჰყვება სქესობრივი გრძნობის დამახინჯება -- ნათლად გვიჩვენებს სქესობრივის, ესტეტურის და რელიგიოზურ გრძნობათა ფსიხოლოგიურს კავშირს. ძლიერი სქესობრივი ინსტიქტი თავდაპირველად შეკავებას თხოულობს. სქესობრივი გრძნობის დაუყონებლივ დაკმაყოფილებას მოჰყვება ნერვების სისტემის განკაფულება, განლევა და ყველა საშიში შედეგები, რასაც კავშირი აქვს განკაფულებასთან. პირიქით სქესობრივ მიდრეკილებასთან ბრძოლა ამაგრებს ზნეობრივს ნებას. ამასთან ბრძოლაში საუკეთესო საშუალებად აღსარებულია ყურადღების მიპყრობა ესტეტურის, ზნეობრივის და ინტელექტუალური ინტერესებისკენ. თვითონ ბუნებასაც უზარუნჯია ამის შესახებ--მან სქესობრივს ინსტიქტთან ერთად შეჰქმნა უმაღლესი რიგის გრძნობებიც. მაგრამ თავის შეკავება სქესობრივს მიდრეკილებაში საჭიროა მხოლოდ პირველ ხანებში, გამუდმებულს და ხანგრძლივს ბრძოლას ამ გრძნობასთან ნერვების მოშლა, სულით ავადმყოფობა, ფარისევლობა და თავის დამახინჯება მოჰყვება.

შემოქმედებითი გულის ზრახვა.

ბავშვის ასაკის კრიტიკულ ხანას თან ახლავს გულის ზრახვათა გაძლიერებული მუშაობა, რომელიც ამ დროს მიიღებს შემოქმედებითს ხასიათს. „კარგად ცნობილიაო, --ამბობს რიბო, --რომ სქესობრივს მომწიფებას გავლენა აქვს ორსავე სქესის გულის ზრახვაზე, რაც გამოიხატება ოცნებაში, მიუწოდებელ იდეალისკენ მისწრაფებაში; ცნობილია აგრეთვე გენიალური გამოგონება სიყვარულის გავლენით მცირე ნიჭის პატრონ ადამიანთა შორისაც. სიჭაბუკეს თან ახლავს ფანტაზიის აყვავილება, რომელიც, ბავშვობის ასაკიდან გამოსული, ჯერ კიდევ კეთილგონიერებას და მსჯელობის გავლენას მოკლებულია“. სიჭაბუკის გულის ზრახვათა შედეგია იდეალის შემუშავება, მისწრაფება მისდა გასახორციელებლად და მასთან შეერთებული მოქალაქობრივი მოვალეობის შეგნება. მაგრამ ეს იდეალი, ვიდრე ჭაბუკი ცხოვრების პირობებთან ბრძოლას შეუდგებოდეს, მხოლოდ პირველი წუთია შემოქმედებითის აქტისა. როგორც ამბობს რიბო, --„ეს მხოლოდ შინაგანი მხედველობაა ინდივიდუალურის სულისა, რასაც ჯერ კიდევ გარედ არ გამოუხედნია, არ შეუხსნამს არც ფორმა და არც ხორცი“. ცხოვრების პირობები მძიმეა; იდეალური კონცეპცია კი გაუმაგრებელი შემოქმედებითი აქტია; აი რატომ არის, რომ იდეალისკენ მისწრაფებაში, ცხოვრების პირობებთან ბრძოლის დროს, ჭაბუკები ასე ხშირად მარცხდებიან. ეს დიდი უბედურებაა ახალგაზღობისათვის, რადგანაც, თუ ბრძოლას ვერ გაუძლებს, ზოგს მათგანს ნერვები ეშლებათ და სულიერად ავადმყოფდებიან, ან თავსაც იკლავენ; ზოგი კი, უმეტე-

სობა ურიგდება ცხოვრების სიბინძურეს: იდეალების დამსხვრევას ქაბუკი ფატალურად მიჰყავს გარყვნილებისა და პორნოგრაფიისაკენ. მოდუნებული საზოგადოებრივი ფორმა ამას არ სჯერდება: იგი დამნაშავეთა სკანზზე წამოასკუბებს ყველას სხვანაირად მოაზრეს, მომქმედს და შეუბრალებლად შეიწირავს მათ მსხვერპლად თვისდა საკეთილოდ, უდიერად სჯის მათ და მიერეკება საპყრობილეში; იგი თავის კალთას აფარებს ახალთაობას, ზრდის მოზარდ თაობაში მონურს ინსტიქტებს მორჩილებისას. აღზრდა, სისხლის სამართალია, ეტიკა და სარწმუნოება დარაჯად უდგანან მისს ინტერესებს.

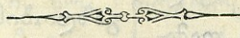
კრიტიკული აზრი. ზნეობრივი რწმენა. პიროვნების ერთიანობა.

მხოლოდ შედარებით მცირე ნაწილი რჩება ახალგაზდობისა, რომელიც უშიშრად და ბედნიერად გაივლის სიჭაბუკის ხანის ქარ-ცეცხლს და რომელიც კრიტიკული აზროვნების ძალით შეიმუშავებს მაგარს ზნეობრივს სიმტკიცეს, შეურყეველს ზნეობრივს რწმენას, პიროვნების ერთიანობას—კაცობრიობის განვითარების და თავისუფალ აღზრდის დასაწყისს და დასასრულს, ამ ერთად ერთს საწინდარს კაცობრიობის საუკეთესო მერმისისას. „აღამიანი იმდენად უფრო აღწევს პიროვნების ერთიანობას, რამდენადაც მისი ხასიათი უფრო მთლიანია, რამ-

დენადაც ნაკლებად მძაფრია და ღრმა ის ცვლილებანი, რაც მას უნახავს ცხოვრებაში, რამდენადაც მცირე განსხვავებაა მისს ნამდვილსა და მოჩვენებულს „მე“-ს შორის და დასასრულ რამდენადაც უფრო მეტი ჰარმონია არსებობს მისს ზნეობრივს რწმენასა და საქციელს შორის. აღზრდის ერთს უმთავრესს მიზანს ამ ერთიანობის განმტკიცება უნდა შეადგენდეს? (ჰერცენი). *)

*) ეს სტატია, რუსულად დაწერილი, დასტამბული იყო ამ წლის „Закавказ. Рѣчь-ის № 8, 9, 10. ავტორს თავდაპირველად იგი წაუკითხავს საჯაროდ „ახალს კლუბში“ და კამათიც გამოუწვევია. ბ-ნს მიხედვით გედევანიშვილს ფსიხოლოგიურს საკითხებში უტყუარი, სადი და თანამედროვე მეცნიერული მომზადება ეტყობა შეიძლება ავტორს მხოლოდ ის ვუსაყვედუროთ, რომ ამ სტატიაში მან აღძრა მრავალი საკითხი, რომელზედაც იძლევა საბუთიანს, მაგრამ მკვლევარულ მასალებს, რაც ზოგიერთებს ვერ დააკმაყოფილებს. მიუხედავად ამისა ბ-ნი გედევანიშვილის აზრი საბუთიანად მიგვაჩნია, ამიტომაც ვთარგმნეთ ქართულად და ვაწვდით ჩვენს მკითხველებს. შემდეგში იმედია ბ-ნი გედევანიშვილი ფსიხოლოგიურ საკითხზე წეკანს განაგრძობს ქართულად, რითაც ხელს შეუწყობს, როგორც ქართულს მეცნიერებას, აგრეთვე გადაგვარებულ ქართველთა გადმოგვარებასაც.

რედ.

ვილიამ ჯემსი

საუბარი ფსიხოლოგიაზე

XI. მეხსიერება

თითოეული ნიჭიერება მთლიანად, ან ნაწილად მანინ, ასოციაციითა თამაშის ნაყოფია; ამიტომ ასოციაციების შემდეგ ჩვენ შეგვიძლია გვესაუბროს მეხსიერებაზე ისეთივე უფლებით, როგორც ინტერესსა და უყრადღებსაზე. — მფიქრებელი მეხსიერების ფარგლებში კუთვნიან იმ ზირდაზირს და მარტივ შედეგებს, რომელნიც გამოდინარებენ იმ ფაქტიდან, რომ ჩვენი გონება არსებითად ასოციაციურ მექანიზმს წარმოადგენს. მეხსიერებაზე უკეთესი მაგალითის მფიქრება ძნელია იმის დასამტკიცებლად, თუ რამდენად ნაყოფიერია, როგორც ზრინციში ფსიხოლოგიური ანალიზისა, ასოციაციითა კანონი. ამას გარდა, მეხსიერება ფრად დიდ რაღს თამაშობს სკოლის ცხფრებაში.

ძველად რომ ვისთვისმე გვეითხათ, რატომ ამ თუ იმ წუთს განსაზღვრულ მფიქრებლანს იგონებ შენის წარსულიდანაო, გიზასუხებდათ, ეს ჩემი სულის თვისებაა, რომელსაც მეხსიერება ჰქვიათ, რომ ამ ნიჭის განუმორებელ ფუნქციას შეადგენს მოგონება, განსენება. ასეთი ახსნა სრულებით საჭიროა აღარაა ასოციაციური თეორიის შემდეგ. ჩვენში არის ძადა, რომლის საშუალებითაც შეგვიძლია მოვიგონოთ წარსული, მაგრამ თუ ამ ძადაში, ამ ნიჭში ჩვენ ვხედავთ ზრინციანს, რომლის მიხედვით ვითომ შეგვიძლია განვმარტოთ მოგონების ზოგადი ნიჭი, მაშინ ჩვენი ფსიხოლოგიაც შემდგარია. ფსიხოლოგია, რომელსაც საფუძვლად ასოციაციური თეორია უდევს, მოგონების თითოეულ შემთხვევას

ცალ-ცალკე განიხილავს და ამით ხსნის მეხსიერების ნიჭს საზოგადოთ. წარმოდგენილებათა ასოციაცია არის ის გასალები, რომელიც შეგვახედებს მეხსიერების შინაგან შეცვლებაში.

ცოტა სიჩუმის შემდეგ რომ მოგმართო ბრძანებით: „მოიგონეთ! გაიხსენეთ!“ — ასეთ ბრძანებას რასაგვირველია, თქვენი მეხსიერება არ დაემორჩილება: იგი დაგუკითხებათ, რის გაგონებას მოითხოვ ჩემგანაო. მაგრამ სულ სხვაა: თუ მე გთხოვთ მოგონება, მაგ., თქვენი წარსულიდან დღეობისა, რომელიც გაატარეთ მეგობართან, ან მსგავსი რამ, — ამ შემთხვევაში მეხსიერება მოგვცემს სასურველ ზასუსს. აქ საჭირო ხდება ერთგვარი რეპლიკა, რომლის საშუალებით ეს ნიჭი გზას იკვლევს და საჭირო წერტილზე ებჯინება. თუ დაუგვირდებით, შეამჩნევთ, რომ ეს რეპლიკა შეკავშირებულია იმასთან, რაც თქვენ გაიხსენეთ მიჯნაობითი ასოციაციის საშუალებით. ასოციაციითა კანონები არსებითად განაგებენ ჩვენი აზროვნების მსვლელობას, თუ ეს მსვლელობა არ წელებს რომელიმე გარეგანი შთაბეჭდილებით. რაც რამ თავს იჩენს გონებაში, უნდა მასშივე შეტანილ ექმნას და ეს კი შეიძლება ასოციაციით. ეს ზოგადი კანონია, რომელიც ერთნაირად ეხება როგორც მოგონებებს, ისე იმას, რაზედაც ჩვენ ვფიქრობთ.

მეხსიერებას აქვს ისეთი თვისებანი, რომელთა ახსნა-განმარტება შეუძლებელი იქნება, თუ მათ შევხედავთ როგორც სულიერ

ქართული ენის ენციკლოპედია

დალთა ნაყოფს. მესხიერება რამ ისეთი ნიჭი იყო, რომელიც მარტო ზნაქტიკულ სარგებლანობისთვისაა გამოსადეგი, მაშინ ჩვენ შეგვიძლებოდა ვეგლახე ადვილათ განსენება იმისა, რაც აუცილებლათ სსჭირთა, მაშინ სშირათ გამეორებას, დროისა და სივრცის მანძილს აღარ ექნებოდათ მნიშვნელობა. ამ თვალსაზრისით გაუგებარ ანომალიათ უნდა ჩაგვეთვალოს ის ფაქტი, რომ ჩვენ უკეთ გვახსოვს, რაც სშირათ მომხდარა, ან ახლო წარსულში ქქონია ადგილი, და, ზირიქით, გვავიწოდება შორეული რამ, ან ერთ გზის განცდილი. თუ ჩვენი მოგონებანი დამოკიდებულია ასოციაციასე, ხლო უკანასკნელი კი — როგორც ამტკიცებენ ფიზიოლოგიური ფსიხოლოგიის მომხრენი — ორგანიზაციულათ მოწეობილ ტვინის ძაფებზე, მაშინ ჩვენ ადვილათ გავიკებთ, თუ რატომ აქვს დროის სიანხლოვეს და გამეორებას ასე დიდი მნიშვნელობა. ის გზა, რომელზედაც სშირად უფლია ჩვენს აზროვნებას, უფრო ხელმისაწვდომია და მოსალოდნელიცაა, რომ ამ გზებით უფრო ჩქარა მივაღწევთ სსსურველ მიზანს. ამ რიგათ, ჩვენი მესხიერების კანონები შედეგია ჩვენი აგებულებისა, როგორც ასოციაციური მექანიზმების; უნდა წარმოვიდგინოთ, რომ სხეულისგან გათავისუფლებისათანავე ამ კანონებსაც დაეკარგებთ მნიშვნელობა.

უნდა მივიდოთ დებულებას, რომ მოგონება, გახსენება ნაყოფია ჩვენი ასოციაციურის ზროცესებისა თვით ეს ზროცესები კი ბოლოს და ბოლოს, ალბათ, დამოკიდებულია ტვინის მოქმედებაზე.

უფრო დაწვრილებით განხილვა მესხიერების ადმაჩენს მასში ორ მხარეს: ერთი მხრით, ის წარმოადგენს უფელგვარ მოგონებათა სსწეობს, მეორე მხრით იგი თავს იჩენს, როგორც მოგონება რომელიმე განსაზღვრული ფაქტისა. მესხიერებაში ბევრი მასლასა თავმოყრილი, ამ მასლას ჩვენ ამა თუ

იმ წუთს ვერ აღვადგინოთ, ვერ გავიხსენებთ, თუ ამისათვის სსკმაო გამაღიზიანებელი ძალა არ მოქმედებს. როგორც მესხიერებაში დაცვა, აგრეთვე თითოეული კერძო შემთხვევა მოგონებისა აიხსნება ასოციაციით. მესხიერების განსწრთვნელად სსჭირთა ასოციაციათა ორგანიზაციული სისტემის შექმნა. მესხიერების ძალა დამოკიდებულია ასოციაციების სიმკვიდრესა და რიცხვზე. — განვიხილოთ.

სიმკვიდრე ასოციაციისა. — ამაზე დამოკიდებულია ის თვისება, რომელსაც შესაძლოა ვუწოდოთ მესხიერების თანშობილი ძალა. თუ ჩვენ შევხედავთ ტვინს, როგორც ისეთ ორგანოს, რომლის შეხებითაც ჩვენ მიერ განცადის კვლნი ერთმანეთს ეკავშირებიან (მეგონებ, სწორეთ ასე ვუყურებდეთ ტვინს), მაშინ ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არის ტვინი, „მიმღები, როგორც სსნთელი და შემნახვი, როგორც მარმარილო“. ასეთი ტვინი თვით სუსტ შთაბეჭდილებასაც დიდხანს ინახავს. სსხელები, რიცხვები, ფასები, ანეგლოტები, ციტატები — ვეგლას ეს წაუშლელათ ინახება იმიტომ, რომ სხვა და სხვა ელემენტები შჭიდროთ შეკავშირებულია ერთმანეთთან. ასეთი მესხიერების ზსტრონი მსლე მოსიარულე დავთრათ ქსდება; ამასთანავე შესაძლოა, ამ ზირს სრულებითაც არა ქქონდეს მისწრაფება შეთვისებულის მასაღის ლოგიკურათ დასისტემებისა. ანეგლოტების კრებულებში და სშირად ფსიხოლოგიურ თხზულებებშიაც შეხედებით ასეთი დაუკავშირებელი მესხიერების მაგალითებს; ასეთი ადამიანები სშირად სუფელეები არიან. რასაკვირველია, მეტია იმის თქმა, ვითომ ასეთი მესხიერება არ შეესაბამებოდეს ფილოსოფიურ გონებას, ვინაიდან სუფიერი თვისებანი სუფსხვა და სხვა რიგათ ეკავშირებიან ერთმანეთს. როდესაც ადამიანი ძლიერი მესხიერების ზსტრონიცაა და გონებაც მისი იჩენს ფილოსოფიურ მიდრეკილებას, მაშინ ჩვენ ვუმხერო

უმადლეს შემოქმედებითი სულიერ ძალთა განხორციელებას. ვალტერ-სკოტი, ლეინინი, გლადსტონი, გოტე და სხვა დიდი წარმომადგენლები კაცობრიობის ეკუთვნიან სწორეთ ამ ტიპს. დიდი შემოქმედებითი ძალისათვის საჭიროა დიდი მენსიერება. ფილანთოფური ჭკუის, მაგრამ ასეთ მენსიერებას მოკლებულია ადამიანმა იცის, თუ რა გზითაა შესაძლო ამა თუ იმ შედეგის მიღწევა, იცის, სად და რომელ წიგნში მოძებნოს საჭირო მასალა, მაგრამ ეს ძეგლის დრო ხომ დაკარგულათ უნდა ჩაითვალოს მთავრისათვის; ეკონომიური თვალსაზრისით უზიარტესობა უფრო ცოცხალი გონების ხატობისაა.

მოწინააღმდეგე ტიპის უკიდურეს წარმომადგენელთ ეკუთვნიან ის ადამიანები, რომელნიც თითქმის სრულებით მოკლებული არიან ასეთ მენსიერებას. და ესენი მოკლებული არიან ლოგიკურ ნიჭსაც, მაშინ ამათი სახელის სუსტი გონების ხატობანი. იმათა ტვირის ნივთიერება შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ როგორც ოხელი ცრემი, რომელზედაც ადვილათ აღიბეჭდება რამე, მაგრამ ადვილათვე გაქრება, გადილესება, და ტვირნი ისევე შირველ-უოფილ გაურკვეველ მდგომარეობას უბრუნდება.

აქ, როგორც სხვა მოცოვო ნივთიერებაში, შესაძლოა, რომ ალბეტილისაგან გამოწვეული მერყეობა გაგრძელდეს და ტალღა ტვირის სხვა ნაწილებშიაც გადაგორდეს. თუმცა ამ შემთხვევაშიაც შირდაშირი შთაბეჭდილება მალე ქრება, მაგრამ მისი შეხებით ტვირნი მაინც განიცდის ცვალებადობას, — კვლი, რომელსაც ეს შთაბეჭდილება გავლენს, შეიძლება დაცრულ იქმნას და მისი გადიზიანებით შესაძლოა თვით შთაბეჭდილების განახლებაც. ამ განახლების სიადვილე დამოკიდებულია თვით იმ კვლის, იმ გზების სხვა და სხვაობაზე. ნამდვილათ კი თითოეული ასეთი გზა წარმოადგენს ასოციაციის პრინციპს და ამ

ასოციაციების რიცხვის სიმრავლეს შეუძლია გასწიოს ზვით შთაბეჭდილების სიმკვიდრის მაგიერობა. ასოციაციის თითოეული ელემენტი ანკესია, რომელზედაც ჰქვია შთაბეჭდილება და რომლის საშუალებითაც შესაძლოა იგი შთაბეჭდილება ძირიდან ზევით ამოვარტივოთ. ასოციაციის უველა ელემენტი, ერთად აღებული, წარმოადგენს ჩაქსოვს რასაზე, რომლის საშუალებითაც ესა თუ ის შთაბეჭდილება ჩაქსოვილია ჩვენი აზრების საერთო ბაღში. ამ რიგათ „კარგი მენსიერების საიდუმლო“ მდგომარეობს სასურველი სავგზის სხვა და სხვა მრავალი ასოციაციებით შემოხლდუღვაში. მაგრამ ეს „შემოხლდუღვა“ ნიშნავს სწორეთ ხშირათ „ოქრს“ ამ საგანზე. ორს ერთგვარ გამოცდილების მქონე ადამიანში უკეთესი მენსიერების ხატობანი იქნება ის, რომელიც უფრო ბევრსა ოქრობს განვლილზე და კერძო შემთხვევებს უფრო სისტემატიურად აკავშირებს.

რაკი ჩვენი მოგონების ნიჭი ასე მალავრათაა დამოკიდებული ერთი საგნის მეორისადმი ასოციაციაზე, აქედან გამოვყავს დიქს შესანიშნავი ზედგოგოური კანონი: ზოგადის თუ ელემენტარული მენსიერების ნიჭის განვითარება შეუძლებელია; ჩვენ შეგვიძლია განვავითაროთ მენსიერება მხოლოდ განსახლდურულ სისტემებზე დამოკიდებით, იმ სისტემებზე, რომლებშიც შედის ასოციაციურთ ქმნილი მასალა. ამ უკანასკნელი რაგის განვითარებაც დამოკიდებულია იმაზე, თუ ეს მასალა რა რიგათ ეკავშირება ერთი მეორეს გონებაში. თუ იგი რთულათ და დრმათ ჩაქსოვილია ერთი მეორეში, გონებაშიაც დიდ ხანსა რჩება, წინააღმდეგ შემთხვევაში — გაქრება. ვერავითარი გამოცრება და საზოგადოთ ის საშუალება, რასაც ჩვენ მივმართავთ, მაგ., ისტორიის სწავლების დროს, ვერ გვიშველის, ვერ გავვიადვილებს, მაგ., ქიმიის შესწავლას, რომელიც დამოუკიდებლათ უნდა და-

მუშავდეს გონებაში. ქიმიის რომელიმე დე-
ბულება მხოლოდ მაშინ რჩება მექანიკურებაში,
როდესაც იგი ამავე საგნის სხვა დებულებებ-
თანაა შეკავშირებული აზროვნებაში, წინააღმ-
დეგ შემთხვევაში ქრება და სტოვებს ცარიელ
ადგილს.

ამ რიგით, ცხადი ხდება, რომ ჩვენს გვაქვს
არა თუ ერთი ნიჭი მექანიკურებისა, არამედ
მრავალი. ეს ნიჭი რიცხვით იმდენივეა, რამ-
დენიც საგნები, ჩვენს აზროვნებაში ერთმან-
ეთთან დაკავშირებული. რომელიმე საგანი
მექანიკურებაში იჭერს ადგილს ამავე სისტემის
საგნებთან ასოციაციის წყალობით. შესწავლა
ფაქტებისა, რომელნიც ეკუთვნიან სხვა სის-
ტემას, სრულებითაც ვერას უშველის მას ამ
შემთხვევაში. მაგალითი მრავალია.

უმრავლესობა შესანიშნავ მექანიკურებს იჩენს
იმ საგნებისადმი, რომელთაც დამოკიდებულებ-
ა აქვთ ცხოვრების მიზნებთან. მოწაფე ფა-
ლაჯანი, რომელიც სრულს გონებრივს სიჩ-
ლოუნგეს იჩენს სასწავლო საგნებში, გაგა-
ცებთ იმ ფაქტების ცოდნით, რომელნიც
საფალაჯანო საქმეს ეკუთვნიან, იგი მალე
სწორტის სტატისტიკისად გამოდგება! ეს
იმით აიხსნება, რომ იგი მუდამ ამ საგანზე
ფიქრობს, გრებს სავარაუდო ფაქტებს და უ-
ველივე ეს მოყვას სისტემაში. ამ რიგითვე
ახსოვს ვაჭარს საქონლის ფასი; ზოლიტიკურ
მოდვასწეს ვეკლას სიტუებები თავის კოლეგე-
ბისა და სხვ. თქვენ გაცნებული რჩებით ამ
ადამიანების მძლავრი მექანიკურებითა. მაგრამ
ეს ძლიერება, ეს სიმდიდრე მექანიკურებისა
ადვილი ასახსნელია, თუ მივიღებთ მხედვე-
ლობაში, რომ თითოეული სპეციალისტი ასე
ბევრსა ფიქრობს და ჩაჭკირკიტებს თავის სა-
განს.

ადვილათ შესაძლოა, ის საინტერესო მექ-
ანიკურება, რომელსაც იჩენენ დარვინი და სპენ-
სერი თავიანთ თხზულებებში, ამავე მეცნიერ-
თა ტვინის ფიზიოლოგიური შემთავისებლ-

ბითი ძალის შუათანა საფეხურს შეესაბამებო-
დეს. თუ კი ადამიანი უმწველობითვე დაის-
ხავს მიზნათ ფაქტურათ დასაბუთებას თუნდა
ეგოლიუტიონურ თეორიისას, საჭირო მასდაც
მალე დაწიოკდება იმის გონებაში. ფაქტები
უკავშირდება ერთმანეთს იმდენათ, რამდენადაც
დამოკიდება აქვთ თეორიასთან; და რამდენ-
თაც მეტ რიცხვს ამ ფაქტებისას განიხილავს
მეცნიერი, მით მისი ერუდიციაც ფართო იქ-
ნება. ამავე დროს შესაძლოა, თეორე-
ტიკოსები ძლიერ ნაწვევტ-ნაწვევტი მექანიკ-
ურების ზატრინნი იყვენ, ან სრულიადაც მოკ-
ლებულნი ამ უკანასკნელსა. თავის მიზნების-
თვის გამოუსადეგარ ფაქტებს თეორეტიკოსნი
ან სრულიად უურადლებას არ აქცევენ, ან მალე
ივიწყებს. ენციკლოპედიური ერუდიცია და
თითქმის ენციკლოპედიურივე უმეცრება შესა-
ძლოა ერთად მოთავსდეს. ვისაც საქმე ჭჭინია
მეცნიერებთან, მაგალითებისთვის შერს არ
წავა.

ვეკლასებდ ვეკათესი სისტემა — სისტემა
რაციონალური, ანუ „მეცნიერება“. მოათავ-
სეთ საგანი თავის ალაგზე იმ ჯგუფში, რომ-
ელსაც იგი ეკუთვინს, მოსძებნეთ მისი მი-
ზეზების ლოგიკური განმარტება, გამოიყვან-
ეთ აქედან დასკვნა, გაიკეთ, ბუნების რომელ
კანონს ემორჩილება იგი და მაშინ ამ
საგანს შეითვისებთ საუკეთესოთ. მეცნიერე-
ბა — ეს ის გზაა, რომელსედაც უფრო იზო-
გება შრომა. იგი ათავისუფლებს მექანიკურებას
ბევრი წვრილმანისაგან, სცვლის რა მიჯნა-
ბითი ასოციაციებს მსგავსებისა და იგივეობის
ლოგიკური ასოციაციებით. რაკი ერთხელვე
იციოთ კანონი, შეგიძლიათ გაათავისუფლოთ
მექანიკურება მრავალ კერძო მაგალითებისაგან,
ვინაიდან კანონის დახმარებით თქვენ საჭი-
რო დროს ეოველთვის ადადგებთ ამ მაგა-
ლითებს. მაგალითად, თუ იციოთ კანონი
სხვათა ტენილობისა, ხელათ გაიკებთ, თუ
როგორ ფორმის მიიღებს საგანი, როცა მას

განსჯერკტთ ამობერილ თუ ჩადრეკილ შინა-
ში, ან კაღვე ზრინმაში. თუ ეს კანონი არ
იციოთ, საჭირო გახდება თქვენი მეხსიერების
დამძიმება თითოეულ ამ შემთხვევების ცალ-
ცალკე შესწავლით და შედეგების დამახსოვ-
რებით.

„ფილოსოფიური“ სისტემა, სადაც ვეველა
საგანი ჭებებს თავის რაციონალურ განმარტე-
ბას და ერთმანეთს დაუკავშირდება როგორც
მიზეზი და შედეგი, იდეალური სისტემა იქ-
ნებოდა მხემინიკის *). ამ გზით უდიდეს ნა-
ყოფს მივიღებდით ნაკლები ხარჯით. მაშას-
დამე, სუსტი მეხსიერების პატრონი უნდა
ცდილობდეს ფილოსოფიური მსჯელობის გან-
ვითარებით აინაზღაუროს დანაკლისი.

არის ბევრი ხელფანური მნიშვნელოვანი სის-
ტემა, ზოგი ამთავანი ვეველასათვის ხელში-
საწვდომია ზოგი კი ცხრა კლიტულშია ჩამ-
წვევადი და მას ფას გაუდებლათ ვერაფრ
იხილავს. აქ მნიშვნელობა აქვს განსაკუთრე-
ბულ წესს, რომლის მიხედვით ადამიანი ეჩ-
ვევა მეთოდურათ მსჯელობას იმაზე, რის
დამახსოვრებაც სურს. აქ ჩვენი საუბარი შე-
მოფარვლათ უბრალო მაგალითით, ავიღოთ
ე. წ. ციფირფანი ანბანი. ამ სისტემაში თი-
თოეულ ციფირის ქვეშ იკულისხმება თანხმო-
ვანი ასო: 1—ბ, 2—გ, 3—დ, 4—ვ,
5—ჟ, 6—ჩ და სხვ. დასამახსოვრებელ რიცხვს
აღნიშნავენ იმ ასოებით, რომლებიცადაც უფ-
რო ადვილად შეიძლება სიტყვის გამოყვანა;
სიტყვებს კი ისეთებს არჩევენ, რომლებიც

*) კანტის ფილოსოფია განიხილავს სამ რიგს
დამახსოვრებისას: **მეძანიკური**—აქ პირველ
როლს თამაშობს გამეორება, საგნების შინაგან
ნათესაობას ყურადღება არ ექცევა, **ხელოვნე-
რი**—როდესაც ცნებები ერთმანეთს ეკავშირებიან
ხელოვნურათ, გარეშე საშუალების მეხებით, და
ლოგიკური—აქ ცნებანი უკავშირდებიან ერთმა-
ნეთს გონებითი მსჯელობის გზით.

დ. ო—ძე.

რითივე მოგვარებებდენ იმ საგანს, რომელ-
საც ეს რიცხვი ეკუთვნის.

დაპირველ მეტია იმაზე, თუ რა სიძვე-
ლეს და უხამსობას წარმოადგენს ამ გვარი
წესი. გაცილებით უმჯობესია ის წესი, რომ-
ლითაც სარგებლობენ ისტორიკოსები: მათ
ახსოვთ რამდენიმე ქრონოლოგიური რაობა
და ეს არის მათი მახვებეული მთელი ისტო-
რიის სივრცეზე. — ისტორიკოსმა იცის, რა-
საკვირველია, გარემოებათა ისტორიული მსვლე-
ლობა და, აი, აქედან ის ანგარიშებს, მსჯე-
ლობს, უფარდებს ერთი მეორეს სხვა და სხა
გარემოებებს და ამ რიგით სისწორით გამო-
ყავს ამოცანა—საჭირო წელიწადი. შემდგ
აღნიშნული ხელფანური სისტემა დამახსოვრე-
ბისა შეიძლება მოიშველიოს კაცმა პირველ
ხანაში, ან უფრო განსაკუთრებულ შემთხვე-
ვებში, რადესაც რომელიმე ფაქტები სრუ-
ლიად დაუკავშირებელი რჩება უკვე არსებულ
მასალასთან.

ახლა თქვენ ხელავთ, თუ შეპირება - ზუთ-
ხვა რატომ წარმოადგენს. ეფლათ უვარვის
წესს სწავლებისას. განსაკუთრებით იზებირე-
ბენ გამოცდის წინად, რომ განსაკუთრებული
მეცადინეობით ჩაბეჭდონ რამე მეხსიერებაში.
ასე შესწავლილი საგანი ძალიან ცოტა ასო-
ციაციას შექმნის. პირაქით. თუ საგანს ხში-
რად დაუბრუნდებით. შეხვდებით მას სხვა
და სხვა თხზულებებში ან ბასის დროს, ვა-
კავშირებთ სხვა საგნებთან და ვამწებთ სხვა
მხრით,—მაშინ კი საგანი დრმათ ჩაქსოვება
ჩვენს სულიერს შეცულობას. ამიტომ ჩვენ
უნდა ვცდილობდეთ თანხარი მეცადინეობის
უნარის გამომუშავებას ემაწვილებში. შეპი-
რობაში უნებობრით ცუდი არაფერია; იგი
საკუთესო საშუალებაც იქნებოდა, რომ ამ
გზით სასურველ შედეგს ვღებულობდეთ.
ნათქვამიდან გამომდის, რომ სრულებით
შემცდარია ის აზრი, თითქო „მეხსიე-
რება“, როგორც ზოგადი ელემენტარუ-

ლი ნიჭი, შეიძლება გასწორდეს ვარჯიშობითაო.

განსაზღვრული რიგის ფაქტებისათვის მესიერების გაწრთვნა დაიდაც შესაძლებელია და ეს იმატომ, რომ ყოველი ახალი ფაქტისათვის მზად გვექნება შესაფერა ახალგაზა, და ასოციაციას, მაგრამ შესაძლოა, მეორე რიგის ფაქტებმა ჩვენს მესიერებაში ასეთი ნიადაგი ვერა ქმრავნ, თუ ჯერ კარგათ არ გავეცნით იმ წრეს, რომელსაც ეს ფაქტები ეკუთვნის. წინააღმდეგ შემთხვევაში მათი დამახსოვრება დამოკიდებული იქნება მესიერების თანშობილ ნიჭზე. ხშირათ კი გააგონებთ სეფედურს მასწავლებლების მიმართ: სიუმაწვილეში მესიერებას არ მივარჯიშებდენო. აქ მხოლოდ იმის თქმა შეიძლება, რომ ლექსების დასეზიერება ისევ ლექსების დასეზიერებაში თუ მოკვებმარებათ, თორემ სხვა ანაფერში; ეგვევ ითქმის ქრთნლოგისას, ქიმიასა და სხვებზედაც.

რაკი ზეზირბობაზე ჩამოვარდა ლაზარაკი, მეტი არ იქნება ერთა ზრატტიკული შენიშვნაც გამოთქვათ ამის შესახებ. ძველი მეთოდის უკიდურესობამ, რაიცა გამოიხატება სიტუვასიტუვით დასეზიერებაში, და თვალსაჩინო სწავლების დიდმა უზირატესობამ გამოიწვია ძლიერი რეატრია იმათი მხრით, ვინც სერიოზულათ მსჯელობს სწავლების მეთოდებზე, და დასეზიერებასაც ზედმეტი უარყოფათ ეზერობან, ბოლოს და ბოლოს მანინ უნდა აღვიაროთ, რომ სიტუვიერი მასალა ყველაზედ უფრო გამოსადეგი იარადია მსჯელობისათვის. განუენებული ცნებანი ჩვენთვის სიტუვებშია ხორც სხმული. სტატისტიკური გამოკვლევა უეჭველად გვიჩვენებდა, რომ ადამიანი რამდენაც ხანში შედის, უფრო ხაკლებს სარკებლობს ხედვითი სურათებით და უფრო მეტათ კი — სიტუვებითა. გალოტინის ზირველმა აღმოჩენამ უტუუარ ჭეო ეს ფაქტი. ამიტომ უნდა ვთქვა, რომ გამოუღმებული ვარ-

ჯიბობა ზეზირბობაში შესაფერადგოლს იჭრის ნორმალური აღზრდის საქეში. იმ ტიპის ადამიანებზე უსაცრდავესი ანაფერია, რომელიც ვერ გარკვეულან მათს თავში არსებულ ქასში; ამათ თითოეულ შემთხვევისათვის მზათა აქვთ რომელიმე ციტატა, რომელიმე ანეგდოტი, მაგრამ ერთხელაც კი ვერ შესაძლებენ გარკვევათ გადმოსცენ იგი. მეორე მხრით, თვით ამის ზატრონისა და მსმენელათათვისაც იმაზე სსსიამო ანაფერია, რაცა ლაზარაკში მოყვთ დიალოგები და ციტატები სავსებით და უნაკლებათ. თითოეულ დარგში გამომუშავებულია მოკლეთ და მკაფიოთ შესაფერი ფორმულები, რომლებშიაც შეუდარებლათ გამოიხატვის ამა თუ იმ დარგის მცნიერების დასკვნა. ვისაც ეს ფორმულები მესიერებაში წაუშლელათ დაუცავს, ივი ერთი საფეხურით მაღლა დგას ამ მხრით და მასწავლებელიც უნდა ცდილობდეს შეათვისებინოს იგი მოწაფეებს.

არსებობს სხვა და სხვა მეთოდი დასეზიერებისა, — ამათგან ზოგი აღწევს მიზანს და ზოგი ვერა, ამათში სუეკეთესო მეთოდია უეჭველად ის, რომლის საშუალებით ემაწვილები არა თუ სწავლობენ ზეზირად რასიმე, ანამედ ამ მასლას ახალიხსაც უშვებან და მსჯელობენ მასზე.

ფსიხოლოგიურ ლაბორატორიებში მომხდარმა გამოკვლევამ ამ ბოლო დროს მოგვცა კიდევ რამდენიმე ცნობა მესიერების შესახებ. ბევრი დანტრერესებული მკვლევარი სხვა და სხვა ზანრატით ზომავს ემაწვილების ელემენტარულ ნიჭს. ერთი ასეთთაგანია ე. წ. დამოუკიდებელი მესიერება. უჩვენეთ ემაწვილებს განსაზღვრული რიგით ასობები, სურათები, ციფერები და შემდეგ თანდათანობით 5, 10, 15 წამის შემდეგ ადადგინონ მესიერებაში ეს რიგი. ამ ცდის შემდეგ შიგიდლიათ ემაწვილები დაჭეოთ ჯგუეეებათ მათი მესიერების მიხედვით. აქ მასწავლებელი

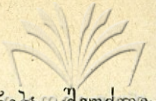
უნდა ცდილობდეს თითოეულ მოწაფის შესიერებას შეუხამოს, შეუფარდოს სწავლების მეთოდს.

აქ უნდა გავიმეორო იგივე, რაც ვთქვი ზევით, როდესაც ეურადღებოზე გვეხდა ლანარკი: ადამიანი შეტად მთელი არსება და ამიტომ შეუძლებელია ნამდვილი წარმოდგენა შეადგინოს იმის სულიერ ძალების მხოლოდ ერთი რომელიმე სულიერი ნიჭის გამოკვლევით, გათვალისწინებით, ცხოვრებაში ალბათ არადღეს არ გვეჩვენება შემთხვევა—საქმე ვიქონივით ისეთ ერთმეორესთან დაუკავშირებელ საგნებთან, რომელიც ვახსენებ ზევით და რომელთაც მხოლოდ მნიშვნელობა აქვთ ცდისათვის, პრაქტიკულ აზრს კი მოკლებულია. ნამდვილად შესიერება გამსახურება რომელსაღე ინტერესს: ჩვენ გვასწავს სწორეთ ის საგანი, რომელსაც რაიმე მნიშვნელობა აქვს ჩვენთვის, ან დაკავშირებული არის ჩვენთვის საეურადღებო საგნებთან. უმწვალი, რომელიც ხშირად სუსტ შესიერებას იჩენს ამა თუ იმ ცდისა და დაკვირვების დროს, ძალაან ხშირად შესამჩნევად იმასსაფრებს იმ საგნებს, რომელთაც ასე თუ ისე მიიზიდეს მისი ეურადღება. ასეთი ბავშვი საზოგადოთ რიგინათ სწავლობს სკოლაში, უკეთესათ, ვიდრე რომელიმე თუთიუში, რომელსაც „მეტნიერული სისწორით“ შედგენილ სიაში ხშირათ პირველი ადგილი უჭირავს. ეს გადამეტებული მნიშვნელობა ინტერესისა და კატეგორიის თავს იჩენს ადამიანის ეოველ მოქმედებაში და ხშირადაც განსაზღვრავს ამ მოქმედების შედეგს. რომელიმე ელემენტარული ნიჭის გაზომვა, რაიც შესაძლოა მხოლოდ ლაბორატორიაში, ვერადღეს ვერ მოგვეცემს ჩვენ ნამდვილ წარმოდგენას ადამიანის სულიერ ძალთა შესახებ, რადგანაც მისი უფრო არსებითი თვისებანი, როგორიცაა ემოციალური და მორალური ენერჯია, აკრთვე სიმტკიცე და შეურვეელობა—შესაძლოა გავაცნოთ მხო-

ლოდ როგორც შედეგი დიდის დასწავლების მოქმედებისა. ბრმას, რომელიც დაინტერესებულია მაც., ფუტკრის მოვლით, კინდ ტიანჭველების ცხოვრებითა, უფრო კარგათ შეუძლია ისარგებლოს სხვისი თვალებით, სხვისი მხედველობით, ვიდრე, ხშირად, ამ უკანასკნელს თავის საკუთარითა. ასეთი ეო სწორედ გუბერი. ან კიდევ წვერი პარლამენტის კეგენა, უხელ-ფეხოთ შობილი! უნდა წარმოდგინოთ, რა უარყოფით ზასუს მივიღებდით ლაბორატორული საშუალებით მისი მოძრაობის ფუნქციათა გამოკვლევის შემდეგ! იგი კი ფრიად გამბედავი მოგზაური და მხედარი ეო! რომენსმა გამოიკვლია შეთვისების სისწრაფე კითხვის საშუალებით და, აი, რა აღმოჩნდა: ზოგი მიცემული მასლის წკითხვას დიდ ხანს მოუნდა, ბოლოს ჩქარა წამკითხველმაც ისეთივე ნიჭი გამოიჩინა წკითხულის გადმაცემაში, როგორც პირველებმა. ესენი სრულებითაც არ აღმოჩნდენ განსაკუთრებული ნიჭით დაჯილდოებულნი! რომენსმა თავისი ცდა გაიმეორა ცხობილ მეტნიერებსა და ლიტერატორებსე და აღმოჩნდა, რომ უმეტესი მათგანი ნელა და მძიმეთ კითხულობს.

ამ ფაქტების მიხედვით შევკვიდრია დავასკვნათ, რომ დაკვირვებული მასწავლებლის შთაბეჭდილებას კაცილებით მეტი ფასი აქვს საქმისათვის, ვიდრე სხვა და სხვა პედანტიურ და სინამდვილესთან ხშირათ შეუსაბამო ცდასა და ზომას. ასეთ გაზომვას მნიშვნელობა აქვს მაშინ, თუ ამავე დროს დაკვირვებივართ ამ პირთა მოქმედებასა და ეოფაქტებსა და ეს დაკვირვება მომხდარა თვით მასწავლებელთა მიერ, რომელთაც აქვთ თვალნი ხედვად, სადი გონება და რამდენათმე შეუგნათ ადამიანის ბუნების მიდრეკილება.

მერწმუნეთ—არავინ უნდა წუხდეს იმის გამო, რომ მან თავის არსებაში აღმოჩინა სისუსტე რომელიმე ელემენტარული ნიჭისა.

ცხოვრებაში მნიშვნელობა აქვს განების ზო-
კად მუშაობას, ხოლო ნაკლი ერთის რომე-
ლისამე ნიჭისა შესაძლოა შევსებულ იქმნას
სხვა ნიჭიერებათა ბეჯითი მოქმედებით. შე-
საძლოა ხელფანი მხატვარი იყოს ადამიანი
მხედველობითი სურათგზების გარეშე, ან ბრმა
იყოს და კარგი მკითხველი, ან მესხიერებას
მოკლებული და დიდი მეცნიერი! თითქმის
უგულა შემთხვევაში იხსნის ადამიანს სანთ
გატაცება- თუ თქვენ საკმაო ძალით მიიწრათ-
ვით რომელისამე მიზნისადმი, უფლებათვის მი-
აღწევთ მას. გსურთ სიმდიდრე — გამდიდრდე-
ბით განათლება — განათლებით; გსურთ იყოთ
კეთილი — განდებით ასეთში. თქვენ მოლოდ
ნამდვილათ უნდა გქონდეთ ასეთი სურვილი,
და გსურდეთ სწორეთ განსაზღვრული რამ,
და არა ათასი მასთან შეუსაბამო საგანი.

გალტონისა და სხვების აღმოჩენა ფრიად
მნიშვნელოვანი იყო — ახლა ჩვენ ვიცით, თუ
რა რიგ ძლიერი განსხვავება ადამიანთა შო-
რის წარმოდგენილებათა ძალის მიხედვით.
ახლა უკვე ცნობილია ის ფაქტი, რომ მხე-
დველობითი სხვის განსაზღვრულობა, სავსე-
ობა, ზომი ძლიერ განსხვავებულია ადამიანებ-
ში. ზოგიერთ ადამიანში ეს მხედველობითი
ძალა ძლიერ განვითარებულია, ზოგში კი —
ძლიერ სუსტობს; ეგვიპე შეიძლება ითქვას
სმენელობითი სახეებზედაც. ბოლოდელი აღ-
მოჩენა, რომ წარმოდგენილებას სხვა და სხვა
სახეს შეესაბამება ტვინის განსაზღვრული ნა-
წილით, გვაძლევს ფიზიკურ საფუძველს ასე-
თი შეუსაბამობის განსაზღვრულებათ. ეს ფაქ-
ტები საუკულებათ ცნობილია და აქ დამჭირ-
დება მოლოდ შთაი განსენება. ერთი შეხე-
დვით მათ ზრატტიკული მნიშვნელობა აქვთ
მასწავლებლისთვის. მართლაც, მასწავლებლებს
ურჩევდენ მოწაფეები დაუყოთ ჯგუფებათ მათი
წარმოდგენილების მიხედვით და ასე ესწავ-
ლებინათ. ზატარა კლასში გამოჯგული მასწავ-
ლებელი უტკველათ მიადწევს მიზანს, მაგრამ

ჩვეულებრივ კლასში ამის გატარება შეუძლე-
ბელია. ერთად ერთი ზრატტიკულად სასარგებ-
ლო წესი, რომელსაც იძლევა ეს ფიზიკოლო-
გიური ანალიზი, ის არის, რომ მასწავლებე-
ლი უნდა მოქმედობდეს და სარგებლობდეს
შთაბეჭდილებათა უგულა სახით. — იბასეთ, სწე-
რეთ, ხატეთ, დე, იმუსაიფონ თვით მოწაფე-
ებმა, სწორან, ხატან, უჩვენეთ მათ სურათე-
ბი, ტაბულები, გეგმები, და სხვა და სხვა, —
ამ აუარება ნაირ-ნაირ შთაბეჭდილებებში თი-
თყოული მოწაფე ბუნებრივათ მიანებს იმ
საგანს, რომელიც მას უფრო დაამახსოვდება,
ზირველ დაწვებით სწავლებაში ეს ზრატციზი
შთაბეჭდილებათა სხვა და სხვაობისა უკვე
ადიარებულია და აქ ამაზე ლაზარაკს ადარ გა-
ვაკრძებული.

ეს წესი, რომლის მიხედვითაც უნდა ვსარ-
გებლობდეთ მრავალ სხვა და სხვა გზით,
ძლიერ მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ ემა-
წვილებმა არა თუ დაიხსომონ, შეიგონ კი-
დეცა. ეს წესი წითელი ძაფითაა გატარე-
ბულ სწავლების მთელს სისტემაში.

თორმეტი წლის წინათ ზროფსონრ ებინ-
ჭაუსმა გამოიკვლია კანონები მესხიერებისა.
ამისთვის მიმართა უაზრო მარცვლების
დახეზინებას და ამ სმუალებით გაზომა გულ-
მავიწრობა. ებინჭაუსის მეთოდი იმაში მდგო-
მანობდა, რომ იგი მანამდი კითხულობდა
მთელს რიგს მარცვლებისს, სანამ უნაკლე-
ლოთ არ დაიხეზინებდა. რიცხვი, თუ რამ-
დენჯერ უნდა წაკითხა ესა თუ ის რგი მარ-
ცვლებისა, იყო საზომი დასწავლის სიძნელი-
სა თითყოულ შემთხვევაში. მაგრამ საკმარ-
ისა რამდენიმე წუთის შემდეგ გავიმეორათ
ამ რიგათ დახეზინებული, რომ მამინეუ წა-
ვიფორახილოთ. აქ საჭაროა ხოლმე გამოერება
და აღდგენა მესხიერებაში უკვე გამჭრალის
მარცვლებისს. ებინჭაუსმა სისტემატიურათ იკ-
ვლია და აღმოჩინა რამდენიმე შესამხნევი ფაქ-
ტი. აღმოჩნდა, რომ დავიწვების ზროცესი

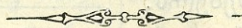
ზირველ ხანებში უფრო სწრაფად სწარმოებს, ვიდრე შემდეგ და შემდეგ. ერთი სიტყვით, კინჩუხის ცდა გვიჩვენებს, რომ იმ საგნებსაც კი დაუტოვებიათ ჩვენს მენსიერებაში კვალი, რომელთა გახსენებაც არც თუ ისე ადვილია ჩვენთვის. ჩვენს არსებაში მოხდა ცვლილება იმის გამო, რომ ჩვენ ის საგნები ოდესღაც გაგვიტყნია. წინააღმდეგობის ძალა ჩვენი ტვინის სისტემაში სხვა გზას დაადგა. ჩვენ უფრო ადვილად ვითვისებთ, დასკვნა, რომელსაც ვლებულვით ჩვენ დებულუბათგან, ცოტა სხვა რიგი იქნებოდა, რომ ეს ცვლილებები არ მომხდარიყო. უკანასკნელს გავლენა აქვს ჩვენი შექცელების ასპარეზზე.

მასწავლებელს შეუძლია აქედან პრაქტიკული დასკვნა გამოიყვანოს. ჩვენ ყოველთვის შეგინდების წარმატებას ვზომავთ ეგზამენების და მაგვარი საშუალებით. ამავე დროს ძლიერ მცირე ფასის ვდებთ იმ ცოდნას და ნიჭს, რომელიც სიტყვით არ გამოითქმის. მოწაფეს, რომელიც ამბობს,—ვიცი, მაგრამ ვერ ვითქვამს,—ჩვენ ვაუენებთ იმასთან, ვინც მართლაც არაფერი იცის. ეს დიდი შეცდომაა. ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ ცოტა რამ გავიხსენოთ საკუთარი ცხოვრებიდან, არ უნდა დავივიწყოთ კი, რომ ყოველივე ჩვენ მიერ განცდილი თავის კვალს ამჩნევდა ჩვენს ხასიათს და ხელს უწყობდა ჩვენი ასეთის თუ ისეთის მიდრეკილების გამომუშავებას. ცოცხალი მენსიერება დიდი ბედნიერებაა, უმრავლესობა კი ძლიერ ბუნდოვანად გაიხსენებს სხვა და სხვა საგნებს, რომლებთანაც ოდესმე

საქმე ჰქონია. აქიმი და იურისტი თავიანთი სკვანას ძლიერ იზვიათად იძლევიან მამინვე. — ესენი იმით განიჩევიან სხვებში, რომ იცინან, თუ სად მოძებნონ ის მასალა, რომელიც უნდა მიიშველიონ კითხვისას თუ ისე გადასაჭრელად. ვისაც სპეციალური განათლება არ მიუღია, ის ხომ ვერც მასალას მოძებნის, ან რომ მოძებნოს, ვერც რასმე გაიკებს, რადგანაც არ ესმის სპეციალურ, ტენიკურ გამოთქმათა მნიშვნელობა.

იქნებოდა მითმინება და თანაგრძნობით მოგვარით იმათ, ვინც გამოცდის დროს შესაბამის მდგომარეობაში ვარდება, დიდი გამოცდის დროს, რომელსაც ცხოვრება დაგვიუენებს წინ, ადვილად შეიძლება, ესენი და წინაურდენ და ისინი კი, ვინც დალაგებით და სხვა-სხვებით გაიხსენებს წითელი მარდის წინ,— უკან ჩამოხრნენ.

ასეთი უმთავრესი პუნქტები, რომლებზეც დაც, ჩემის ფიქრით, უნდა შევჩერებულყოფით ამ საუბრის დროს. პრაქტიკული მიზნისთვის აქედან შეგვიძლია ასეთი დებულება გამოვიყვანოთ: მოგონება— იგივე აზროვნებაა. დავემტოთ კიდევ, რომ მენსიერებაში განსამტკიცებლად რომელიმე შთაბეჭდილების საჭიროა და ფრიად საჭირო დაკავშირება მისი უკვე ნაცნობ მასალასთან. დაკავშირება— იგივე აზროვნებაა. და თუ ჩვენ ამ დაკავშირებას მტის ყურადღებით მოვეპყრობით, ახალი საგანი უფრო ადვილადაც გავიხსენებდებ საჭირო დროს.

კივიენა

(წერილი ზირკელი)

X.

ნახშირმჟავა გაზს დიდი ფიზიოლოგიური მნიშვნელობა აქვს ბუნებაში. ჰაერში გავრცელებულ ნახშირმჟავა გაზს მცენარენი ხარბად ეწაფებიან — მწვანე ფოთლებით შეისუნთქავენ ხოლმე, — დედის ძუძუსაებ სწოვენ, ფოთლებში მყოფ ხლოროფილის (მწვანა) მარცვლები, მზის სინათლის დახმარებით, ნახშირმჟავა გაზს არღვევენ: მჟავბადს, თითქმის სრულიად, ჰაერსავე უბრუნებენ, ხოლო თითონ მცენარე **სრულაად ათვისებს ნახშირბადს** (ნახშირს) და ცოტაოდენსაც მჟავბადს, მწვანე ფოთლებში ნახშირმჟავა გაზს დახვდება ხოლმე აგრეთვე წყალი და ამიაკი, ყველა ამ მასალათა ერთი მეორეზე ზეგავლენით, ზედმოქმედებით იბადება წარმოსდგება და შენდება ის უსაჭიროესი ნივთიერება, რომლითაც შესდგება ყველა მცენარეთა ხორცი, სხეული.

დიად, მოდი ნუ დაიჩოქებ და თაყვანს ნუ სცემ **მცენარას შემოქმედებით ძალას!** ნეტა თუ რა ძალა აქვს მცენარეს, რომ არა ორგანიულ მასალიდან **ქმნას** ჰბადებს ორგანიულ სხეულს, გვიშხადებს იმ მასალას რომლითაც ჩვენ და ცხოველები ვიკვებებით. მცენარე არის მწარმოებელი, ჩვენ კი მომხმარებელნი. მცენარენი გვაძლევენ სარჩო-საბადებელს, საქმელ-სასმელს, ყოველგვარ მარცვალს და ხილს, საშენ მასალას, შეშას, ნახშირს, ქვანახშირს, ტანისაჰოსს და სხვ. და სხვ...

აზრი რო უკეთ განვმარტოთ, მთელს ბუნებაში აი როგორ ტრიალებს სიცოცხლის ჩარხი: ჩვენი ამონასუნთქი ნახშირმჟავა გაზი, რომელსაც ცოტაოდენი წყალიც ურევია, მცენარეთათვის ნამდვილი უკვდავების წყაროა. მცენარენი ითვისებენ იმას, რაც ჩვენთვის სასუნთქელად აღარ ვარგა, შხამია, ხოლო უკანვე გვაძლევენ ჩვენს უკვდავების წყაროს — **მჟავბადს**. ასეთი დიდი დამოკიდებულება სუფევს მცენარეთა და ცხოველთა შორის.

ამიტომაც თავისუფალ ბუნებრივ ჰაერში ყოველთვის უცვლელად რჩება რაოდენობა ჩვენთვის საჭირო **მჟავბადისა** და მცენარეთათვის საჭირო **ნახშირმჟავისა**.

XI.

ღრმა მალაროებში, სადაც მადნეულობას და ქვანახშირს ან შავქვას სთხრიან, აგრეთვე ჭაში, ღრმა სარდაფებში, პურის ორმოებში, ქვევრში და სხვ., იმდენად გროვდება და ძლიერ ხშირად იმდენათაც სქარბობს ხოლმე **ნახშირმჟავა გაზი**, რომ ადამიანს და ყოველ ცხოველს შხამავს, სულსა ხუთავს, წელიწადი ისე არ გაივლის, რომ რამდენიმე სულა ადამიანი არ იმსხვერპლოს ნახშირმჟავა გაზმა *).

*) ჩვენ თითონ გვასსოვს მეტად სამწუხარო ამბავი, რომელიც ეჭვი არ აჩის უვიცობიდან წარმოსდგა: ჯავახეთში, სოფ. ბარაჯეთში, რამდენიმე წლის უხმაოი ჰურის ორ-

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ თავისთავად ნახშირმჟავა გაზი უხადი არ არის და თუ რო ცხოველები შიგ იხრჩობიან, მიზეზი ის არის, რომ ადამიანი სულს ველარ იბრუნებს ხოლმე იმ ჰაერში, სადაც მჟავადი კლებულობს და ნახშირმჟავა გაზი კი სჭარბობს.

ადამიანი რო სუნთქავს თვითეულ სა-

მა ახადეს და შიგ ბიჭი ჩაგზავნეს ამოსწმენდათ. ბიჭი ჩახტა ორმოში თუ არა, დაძახება ვერც-კი მასწრო წამსვე გაიგუდა, საშველად ჩახტა მეორე, ამან დაიძახა მიშველეთ დაფიხრეო, ჩახტა მესამე, ჩახტა მეოთხე და ასე ოთხი სული ვაჟკაცი ორმოში თავგებივით ამოიხრჩო - გახდნენ მსხვერპლი უფიცობისა.

კახეთში სოფ. უვარელში საურმე დიდი ქვევრი ახადეს გასარცხად. ორი ვაჟკაცი ჩავიდა. ჯერ მხიარულად დონივრად უხასუნებდენ სარცხს, მერე კი ჩახუდნენ. საშველად ჩახტა მესამე, ამან მიეშველა მეოთხე და ოთხივეს სული ამოხდათ ნახშირმჟავა გაზისაგან. ქვევრში როცა თხლეს ინახვენ, მშინანც აქ ძლიერ ბევრი ნახშირმჟავა გაზი გროვდება, წელიწადი ისე არ გაიფლის, რომ თხლის შეჭამადის სურვილმა ჩვენში რამდენიმე დედაკაცი არ იმსხვერპლეს, ჩაუუღებოან ხოლმე ქვევრში თხლის ამოსადებად, სული წამსვე ეგუბებოთ და ქვევრში უირამადა ჩავარდნილი ნახშირმჟავა გაზში იხრჩობიან.

ცრუ მორწმუნე ხალხისაგან ხშირად გაიგონებოთ: ამა და ამ ადგილას განძია დამარხული, მაგრამ ი ოხერი „ეშმაკი დაჭმატრანებიან“... ესე იგი სადმე ძველ ნასოფლარში შესვედრიან საუერნოებით დაცულ, დახურულ — დახშულ სახლს, ან სასყდრევს, ანუ რამე ორმოს და ქვევრს, რომელსაც გარეთა ჰაერი რამდენიმე წლით ადარ ხვდება, ადარ უდგება და შიგ მყოფი ჰაერი კი დიდი ხანია შშობრებულია. ჰაერში რაც კი მჟავადი იყო მთლად

ათში ორ მისხალზე მეტს ნახშირბადს (ნახშირს) წვავს თავის სხეულში. ესე იგი დღეში ორ გირვანქაზე მეტს ნახშირმჟავა გაზს ამოისუნთქავს ხოლმე. ამოსუნთქული ჰაერი შეიცავს 4% ნახშირმჟავა გაზს (ზომით) და სხვა რამეებიც ურევია. ამიტომაც როცა ერთს ოთახში ბევრი ხალხი გროვდება ერთმანეთს უმასპინძლებიან ნახშირმჟავა გაზით*).

ყველა ჩვენგანს უეჭველია დაეზიზღება

დაინარჯა ნახშირმჟავა გაზის შექმნაში, ვინაიდან როცა რამე იხრწება და ლება ანუ შმოდება მჟავადს ულამავენ და ნახშირმჟავა გაზს ჰქმნიან. ჰო და როცა იმ „ეშმაკის ბინას“ ერთ წყაქვს დაჭრამ და მუშტის ტელა ადგილს შეანგრევ, იქიდან უეცრივ გამოვარდება ნახშირმჟავა გაზი, ცხვირში ეცემა კაცს და ბურთივით დასცემს ხოლმე.

ამისთანა შემთხვევებში ორმო იქნება თუ ქვევრი ან ის „ეშმაკის ბინა“ უნდა ფრთხილად ახადოთ, მერე ჯერ დაადაინ ვიდრე დახშული ჰაერი (ნახშირმჟავა გაზი) ამოწმინდება და მისი სავაგიერო ახადი, სადი ჰაერი ჩავა. რომ უფრო გულარეინად იყოთ, ჩასვლის წინეთ ასე მოიქცით: გრძელ ჯოხზე წმიდა სანთელი გაამაგრეთ და ანთებული ჩაუშეთ. თუ პირთანვე გაქრა საშიშოა, თუ შუა გზაზე გაქრა, ჯერ არ ამოწმინდილა და თუ რა ორმოს ან ქვევრის ძირამდე ანთებული ჩავიდა შიში ადარაფრისა. სანთლის მაგიერ შეგიძლიათ ანთებული ჩალა ინმარათ. უფრო საეჭვო ადგილას ქვევრი იქნება თუ ორმო, ან ის „ეშმაკის ბინა“ დეე ერთ დღეს პირდაი ეგდოს და მერე ჩადით. ამისთანა საჩქარო რა იქნება, რომ ერთ დღეს საქმემ ვერ მოითმინოს.

*) ეკლესიებში ხშირად უწუხდება ხალხს გული, ამის მიზეზიც ისევე ნახშირმჟავა გაზია. ადგილის ცისკარზე ანუ თორმეტ სა-

ქართული ენციკლოპედია

კურკლის ნარეცხის ანუ პერანგის ნარეცხის დაღვევა—ეს ზიზღი ბუნებრივ, გვაქვს ჩანერგილი. ჰო და ნარეცხის დაღვევა და ნახმარი ჰაერის (ამოსუნთქულის) ხელმეორედ უკანვე ჩასუნთქვა ერთი და იგივე კი არა **შხამია** თავის მოწამლვით.

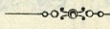
მართალია ბუნებრივ, ალლო **ინსტიქტი** აქაც გვშველის—უპაეროდ გულ შეწუნებულნი გარეთ გავრბივართ, მაგრამ ხშირად ამას ვერ ვასწრობთ.

ილ. ალხაზივილი.

(შემდეგი იქნება)

ხარების კითხვაზე, როცა სანთლები ბლამად იწვის, სანთელი ჰქაერიდან მუყაბადს ხარჯავს და სამაგიეროდ ჰქაერს უბრუნებს ნახშირმუყავა გაზს, მასვე არიგებს ეკლესიაში შეკრებილი ხალხიც: ეკლესიის ჰქაერიდან მუყაბადს სვამს, თავის სხეულში ნახშირს სწვავს და სამაგიეროდ ამოსუნთქვის დროს ნახშირმუყავა გაზით აგსებს ეკლესიას. აშკარაა იმდენ სანთლებს

და ხალხს საკმაოდ ველარ მოსწვდება კერძი მუყაბადისა და თავისავე ამოსუნთქულ ნახშირმუყავა გაზში გხუთება სუელი, სწორეთ ისე როგორათაც ჩვენს ჩიტს დაემართა ზირწაკრულ შინის ქილაში, ანუ რაც დაემართათ ბარაქულ ოთხს ვაჟკაცს ორმომი და ვვარულელ ოთხ ვაჟკაცს ქვევრში.

მოკლე საუბარი

ანატომიიდან, ფიზიოლოგიიდან და ჰიგიენიდან

IV.

ახლა ჩვენი უურადღებს გვრედ წოდებულს სასუნთქავ ასოებსზე ან ორგანოებსზე შევაჩეროთ. ეს ასოები ჯერ კიდევ ცხვირიდან იწეება. ცხვირი აფრასავით აღმართული კანხატელათი ორ ნაწილად განიყოფება: მარჯვენა და მარცხენა ცხვირის ნესტოთ. ეს ნესტოები შიგნით დაფარულია ლორწოვანი გარსით და შესავალში ბეწვებით. თვით კანხატელა და ნესტოები ცრტა მიხრილ-მოხრილია—რათა? —ეს ბუნების ოინია. კარკან შემავალი ჰქაერი ეტაკება ამ ნესტოების მოხრილებს, ჩერდება იქ და სტოვებს თვალთ უხილავ სხვა და სხვა არსებათ, რომელთაც მიკრო ორგანიზმებს უწოდებენ, და მტვერს. ლორწოვანი გარსი ზედ იკრავს იმათ და შემდეგ თავისი მოციმციმე ბუსუსებით ცდილობს უსარკებლო

და მავნებელი ნივთიერებასი სხეულს ააშოროს და კარეთ გამოიტანოს. ამასში მას თვალსაჩინოთ ეხმარება თვალადკან ცხვირში ჩამავალი ცრემლი. ამისთვის კი თვალის უბიდკან ცხვირის ნესტომდე ჰაწაწკინტელა მილია გავლელუელი. ცხვირის შესავალში ბალანიც სულ ტუელიად არ არის ამოსული.—მისი დანიშნულებაა ცხვირში შემავალი ჰქაერი გაწმინდოს და დაბლა გასუთთავებელი გავზავნოს. ცხვირის სხვა დანიშნულებაზე შემდეგში მოგვალაზრაკები. ცხვირის ნესტოები თანდათანობით ხასში გადადიან. აქ, ენის ძირში, სულაზავ მილთან ერთად სასუნთქავი მილი იწეება, რომელსაც ამ ადგილას უია ჰქვიან. უია შემდეგ ორ ტოტათ იყოფა და გადადის გვრედ

წოდებულ „ბრძნებში“ *). ბრძნის ორია მარჯვენა და მარცხენა. მარჯვენა ტოტი ამ სასუნთქავი მილისა, ან მარჯვენა ბრძნის, რამდის დანიშნულებაა მარჯვენა ფილტვის ემისიურის, უფრო მოკლეა და ფართო, ვინემ მარცხენა ბრძნები განზე და თან ძირს აღმაცრად მიემართება, თვითეული თავიანთი ფილტვისკენ. ფილტვებში შესვლის დროს თვითეული ბრძნის, ფიწლის მსგავსათ ორ ტოტათ იყოფა, რასაც მცირე ხარისხივანა, ან „ნამეორედები“ ბრძნის ეწოდება მარცხენით ეს ნამეორედები ბრძნის თითქმის ერთ ნაირი ზომისა; მარჯვნივ კი იგი ძალე ხსალ ტოტათ იყოფა, რაც მარჯვენა ფილტვის სამს ნაწილს შეესაბამება. შედეგ ეს ნამეორედები ბრძნის კიდევ ზატარ-ზატარა ტოტებათ ნაწილდება. ხსალ მათ ნამესამედები, ან მესამე, ხარისხივანი ბრძნის ეწოდებათ. ბრძნის უმთავრესი ტოტიდან გამომდინარე განის ბრძნისში, რამელთაც ძირს დაქანებული მიმართულება აქვთ: ამათ შემდეგ სხვა ტოტები ჩამოსდევენ და ამზარად ბრძნის, რაც შორს მიდის ფილტვების სიღრმეში მით უფრო ზატარ-ზატარა ტოტებათ იქცევა, თვალთ უზინარი ხდება და ფილტვების თვითეულ კუნჭულში დათავდება.

ფართო ბრძნები თავის შენობით სასუნთქავ უიას მოგვარებენ—მათი კედლები ერთნაირი კანატულითაა აშენებული. ვიწრო ბრძნებს კი ცოტა სხვა ნაირი შენობა აქვთ. შიგნითა ზირი უგულა ამ ბრძნებისა დაფარულია ლორწოვანი გარსით, რამელიც მრავალჭკვიანი მოციმციმე კანისგან შესდგება. ამ კანს „ეპიტელს“ უწოდებენ. ამ გარსის ასეთ შენობას დიდი მნიშვნელობა აქვს ჩვენი ჯანმრთელობისათვის. აქაც ლორწოვანი გარსი ზედ იკრავს და აჩერებს მტვერსა და მიკრობოგრა-

ნიზმებს, რაც კი ცხვირს გამოეპარება, ან ჩასუნთქვის დროს ზირიდან ფილტვებისკენ მიექანება. მოციმციმე გარსი კი თავის მომრავლობით ამ მტვერს და მიკრო-ორგანიზმებს ქვევადგან ზევით მოეკეება, რამ მერმე ხველების საშვალეებით სხეული მათგან განთავისუფლდეს. სასუნთქავ მილის გარსში მოთავსებულია მრავალი ზაწაწიანტელა ჯირკვლები. ამ ჯირკვლების გამოსადენი მილი ირიბულათ ხვრეტს ლორწოვანი გარსს და ამ უკანასკნელსავით მოციმციმე კანითაა დაფარული. ბრძნებისაც აქვს თავისი სისხლის სადენი და მასაზღვრებელი მილები, — არტერიები და ვენები, აქვს აგრეთვე ნერვებიც. ამას შემდეგმაც დავინახავთ.

როგორც ზევითაც ვთქვით ბრძნები, წვრილმან ტოტებათ ქტეულნი, თანდათან ფილტვებში გადადიან. ფილტვი აღმზანს ორი აქვს მარჯვენა და მარცხენა. იგინი ორივე კიბკიხს ცოტა ზევით იწეებიან და მოთავსებულია გულძმინდის სიღრუეში. უკნიდან მათ ხერხემლის ძვალი საზღვრავს, გვერდებიდან ნეკნები და წინიდან კი გულის ფიცარი. ძირიდან მათ ეკვრის თხელი და მაგარი ხმელ ძარღვებ ნარევი ფართე გუთი, რამელსაც აფსკა ეწოდება. ეს აფსკა ფილტვებსა, გულის, კუჭ-ღვიძლსა და ტყირზნაწლეუვებ შორის შუაკედლათაა გავლებული. ფილტვებს გარედგან გადაკრული აქვთ კარგა მკვრივი ორ უბოვანი გარსი. ერთი უბით ეს გარსი თვით ფილტვებს ეკვრის და მეორეთი კი გულძმინდის სიღრუეში ნეკნების შიდა ზირს. ასე რომ ამ გარსის უბებ შუა თავისუფალი ადგილია დატოვებული. ამას ფერდის გარსი, ან „პლეურა“ ქვიან. ფილტვებში მარჯვენა ტოტი უფრო დიდია და სამი ნაწილისაგან შესდგება, მარცხენა კი ზატარაა — მას ორი ნაწილი შეადგენს. ეს იმიტომ რომ მარცხენით გულთა მოთავსებული, რასაც თავისი უბით კარგა მოზრდილი ადგილი უკავია.

*) „ბრძნის“ ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს სასუნთქავ მილს.

ფილტვები ჰატარატარა ნასვრეტებისა და ბუშტებისაგან შესდგება. ეს უკანასკნელნი ისეთი ჰატარანი არიან, რომ უბრალო თვალთ მათი დანახვა კაცს არ შეუძლია. ამისთვის გამადიდებელი შუშაა საჭირო *). ამ ბუშტებს ერთობ სიფრიფანა, თხელი და სათუთი კედლები აქვთ. ეს კედლები ყოველ მხრიდან დაქსელულია ტვინის ძაფებით, — ნერვებით, და სისხლის სადენი ბუწვული მილებით არტერიებით და ვენებით. ესენი კი თავის კედლებით თითქმის ერთმანეთს ეკვრიან. ფილტვებს დიდი დანიშნულება აქვს ჩვენი არსებობის საქმეში. მათი საშვავებით ჩვენ ვსუნთქავთ. სუნთქვის დროს კი გარეთ ჰაერიდან ფილტვებში ჩაგვაქვს ყოველ სულ-დგმულისათვის აუცილებლათ საჭირო ნივთიერება „მჟავბადი“ **) და ამოგვაქვს ჩვენი სხეულის ცხოველ-მეფეფლობის და შემოქმედობის ნამუფი, უსარგებლო და მავნებელი „ნახშირის სიმჟავე“ ***). ეს ამნი-რად ხდება: ყოველი სუნთქვა ორი მოქმედებისაგან შესდგება: ჩასუნთქვისა და ამოსუნთქვისაგან. ჩასუნთქვის დროს ჩვენს გარშემო ჰაერიდან მჟავბადი და სხვა და სხვა ჰაერ-

გვარი მიეჩნება ჩვენი ფილტვებისკენ. აქ იგი ჩაედინება თვით უუზატარავ კუნტუ-ლებამდე, ფილტვების ბუშტებამდე. ამ ბუშტებს, როგორც ვთქვით, სიფრიფანა კედლები აქვთ. ამ კედლების გაცხს ედება ჩანასუნთქი ჰაერი და რადგან ჩასუნთქვა ძალგანია, ამიტომ ეს ჰაერი მუისკე სისხლის სადენ მილებში — არტერიებში გადადის, წმენდს და ახალისებს სისხლს და მასთან ერთად უცხავნის სხეულს მასხადობელ და მცოცხლებელ ნივთიერებას. ამოსუნთქვის დროს ფილტვები იკუმშება, ძირიდან მათ აფსკა აწვება და სისხლისაგან მოტანიდ უსარგებლო ნახშირის სიმჟავეს ფილტვების დაცარიელებულ ბუშტებში გადამოადნის და აქედგან კიდევ გარეთ გამოიტანს. აღმინის სიცოცხლის დროს ფილტვები მუდმივ მოძრაობაში იმყოფება. ისინი ხან დახმით ხან იკუმშებიან და ხან იშლებიან ამას ხელს უწყობს ჯერ საკითხ ფილტვების შემადგენელი ხაწილების სიმტკიცე-უდრეკელობა და შერმე ნეკების, აფსკის და მთლათ მთელი ფაშის მოძრაობათუ გინიცბასა ფილტვების მოძრაობა შესდგა — აღმინი მოკვდება, რადგან სხეული მჟავბადს ვეღარ მიიღებს, ნახშირის სიმჟავით გაიფლენება და მოიწამლება.

რომ ფილტვებმა წესიერად იმუშაონ და სავსებით შეასრულონ თავიანთი მოვალეობა, ამისთვის საჭიროა, მათში ჩამავალი სასუნთქი მილები თვით ჰირიდგან დაწვებული სალები იყვნენ, რომ ფილტვის თუ ყოველი არა, უმეტესი ნაწილი მინც მისი ჰაწაწაინტელა ბუშტებებისა და მათი ნასვრეტების თავისუფალი იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ფილტვებს მუშაობა გაუძნელდება, დაიწყება სხვა და სხვა გვარი ავადმეფობა, იმისდა მიხედვით თუ რა მავნებელი ნივთიერება დამკვიდრდება ფილტვებში და რადგანი ადგილი ექნება საერთო მუშაობას გამოკლებული.

ექიმი ვ. გ. ლოსაზერიძე.
(შემდეგი იქნება)

*) გამადიდებელ შუშის იარაღს, რომელსაც ამისთანა საჭიროების დროს ხმარობენ „მიკროსკოპი“ ეწოდება.

*) მჟავბადი წარმოადგენს ერთნაირ ჰაერგვარს, რომელსაც არც გემო აქვს და არც ფერი და ხელს უწყობს წვას, შეგვიძლია მოვანდინოთ ასეთი ცლა: მჟავბადი ჩაუშვათ ტიქაში და ახლოს მიუტანოთ ნაკვერცხალი, ან მოკიდებული კვარი, იგი მაშინვე ბრდილით აინთება. ეს იმას ნიშნავს, რომ მჟავბადი საჭიროა წვისთვის და ხელს უწყობს მას.

**) ნახშირის სიმჟავეც ჰაერგვარია და ასე მითომ ეწოდება, რომ ნახშირის წვისაგან არის წარმომდგარი. იგიც უფერულია და ხელს არ უწყობს არც წვას და არც სიცოცხლეს. მაგ. ტიქაში, რომელშიაც ნახშირის სიმჟავა მოქცეული ანთებული კვარი რომ ჩაუშვათ მაშინვე დაქრება. კვდება აგრეთვე თავი ასეთ ტიქაში დამწყვდეული.

ვახტანგ ვახტანგის ძე ორბელიანი

და

მისი ზოგადი

დაბადებიდან ასი წლის შესრულების გამო

(გაგრელება)

გ. 2. არ შეეძლო ვახტანგ ორბელიანს, საქართველს წარსულის ესდენ მოტროფიას, არ შეხებოდა ქართველთა სისიქადულა მეფეს დავით აღმაშენებელს და თამარს... დავითი ითვლება გელათის მონასტრის დამაარსებლად... ზოგადად გელათს უძღვნა ზოგადი ადსავსე ლექსი, რომელშიც ნათქვამია, რომ გელათი აღშენდა ხელით ძლიერით... გელათის წიაღშივე განისვენებს „დიდი დავითი“... ამ ორ სიტყვაში ბევრი რამაა ჩაქრული... მართლაც, დავით აღმაშენებელი ერთი იმ მეფეთაგანი იყო, რომლის მსგავსი იშვიათად მოუვლინებია კაცობრიობას. მან ზირველმა დაამყარა ერთ მთავრობა მთელს საქართველოში და საქართველს დაუმორჩილა მრავალი პროვინცია... იმის დროს ქართველის სახელი ჭკუხდა... იმას უყვარდა სომხები, ბერძნები, ოსები, მკჷმადიანები ქართველებთან თანასწორად. უიმისოდ თვით თამარ დედოფლის ძლიერება შეუძლებელი იყო... მანვე მოტიცი საფუძველზე დაამყარა ქართველთა ერთი განათლება (სკოლები) და უზრუნველ ჰყო მისი ზნეობრივი განვითარება... (რუს-უბნისის კრება) თამარ დედოფალს ზოგადი ახსენებს თავისს შესანიშნავს ლექსს „ობოლ“-ში. ეს ობოლი რუსთაველა... ამან განათლება დაამთავრა საბერძნეთში და დაბრუნდა სამშობლოში. თამარის მეფობის დამს... დაბრუნებულმა მგოსანმა

ახლის ცხოვრებით და დიდებით იმსებოდა... დიდების სხივით შემოსილი ნახა თამარი, იმისი სახე შევნიერი და მოღიშარი, მისი სიტურფე, მის სინაზე, მის თვალთ ნათელი, ივერის მთა-ბართ და ერისა მანათობელი. მაშინ აღმოხდნენ იგი ლექსნი მის მალლის სულით, ლექსნი დამწველნი, ლექსნი ტკბიანი, სავსენი სიბრძნით, მოკამკამენი, წყაროს წყალნი, ვით ნაპერწკალნი, აღმას-ზურმუხტნი, მარგალიტნი, უფასო თვალნი“

მავე ლექსის მეშვიდე თავში ზოგადი გავმხატვარს რუსთაველის მიერ თამარ დედოფალისადმი „ვეფხისტყაოსნის“ მითმევის სურათს... დედოფალი ზის ტანტზე ფიქრით მოცული... დიდებულთ კრება ტრეფიანებით უმსყეს მას.. ბრძანა დედოფალმა:

„მსურს ვნახო, ვინც წარმოსთქვა ესე ლექსები, ტურთად წყობილნი, მარგალიტნი, საგომანები!“

მოგვარეს რუსთაველი, რომელმაც მოახსენა დედოფალს შემდეგი:

— დილა მეფეო! მაგ რვეულში რაც დაიწერა, შენმა ნათელმა, მშენიერმა სახემ შთამბერა!“

ამაზე დედოფალმა დიმიდით უხასუხა: „ეს ლექსნი შთაბეჭდილნი გაქვს შენ ცით მალთ: იყავ დიდებულ და დიდებულთ იყავ შევება, ჩემის სამეფოს გვირგვინისა შენ ხარ დიდებო!“

ამ სახით ზოგადი ის აზრი აქვს გამოთქმული ლექსს: „ობოლში“, რომ რუსთაველის

„ვეფხისტყაოსანი“ შედეგი იყო თამარის დიდებულის მოღვაწეობისა. ამ მოღვაწეობამ („ნათელმა სახემ“) აღუძგერა რუსთველს გული და გაუძლიერა ზოგადი ადამიანობა. ამის შედეგით ეს უკვდავი ნაწარმოები მტკიცედ შეკავშირებულია ქართველთა ცხოვრებასთან და გამსჭვალულია ქართული სულით, ყოველივე ცდა, ამ აზრის სწინააღმდეგოდ მიმართული, ამათ და წელის ნაყვას მოგვაცანებს.

გ. ვ. ირაკლი მეფე და საქართველოს რუსეთთან შეერთება.

თავის სსხელოვანს ზაზას ირაკლი მეფეს ზოგადი ხსენებს თავის ლექსებში... ის გაცხადებულია მისი სიმაჰცით, რამელსაც აღაფრთოვანებდა თავგანწირული, მამულისშვილური გრძნობა... მთელი მისი ხანგრძლივი სიცოცხლე სხვა რა იყო, თუ არა განუწყვეტელი ბრძოლა სომხობის მტრებთან... ზატარა კახის ხმლის და მისი გამგრახობის შეხებით დროებით მაინც წელში გაიმართა ქართლ-კახეთი, მისი სსხელი შორს ქქუნდა... ეკრძაში და რუსეთში აღტაცებულნი იყვნენ ივერთა მეფის ირაკლის სიმაჰცით (ლესსინგი, დიდრო, კატირინე მეორე)... ავიდეთ თუნდ ასპინძის რმი 1771 წლისა. ვატანგ არბულიანი შეეხება ამ რმის ერთს შემთხვევათაგანს თავის ზოგადში: „ირაკლი და კოხტა ბელადი“... ასპინძის რმის დაწეებაშდის ირაკლი შეებრძოლა ხმაღ-და-ხმაღ ლეკთა ბელადს კოხტას... ზოგადს ხელოვნურად აქვს აღწერილი შეხვედრა ირაკლის და კოხტა ბელადისა... ირაკლი

„მბრწყინავით
 თვის კვირცხლის თვალთ
 განხვეწებული ელოდინება
 მომგვრგვინავს მტერსა
 და მშვენიერსა
 თვის რაშის კისერს ეალერსება...“

ტანი დაბალი,
 შუბლი მაღალი
 თვალი გამჭვრეტი, ვით არწივისა,
 მოზოა ფერით,
 ჭაღარა წვერით,
 მოსილი მკერდი; ბუკი გმირისა...
 შეიქნა ბრძოლა ქართველთა და ლეკთა შორის. და სწორედ ამ დროს ერთი გმირი (კოხტა)

„მრისხანე ხმითა
 შიშველის ხმლითა
 ჰატარა კახსა საბრძოლად იწვევს...
 ორი კამარა რაშმა იკმარა:
 შაისევანი *) ედგერა კოხტას...
 ირაკლის მტრელმა
 იელვა ხმაღმა...
 კოხტა ბელადი გაერთხო მიწას!“

ამ ზოგადში მკითხველის ყურადღებას იქცევს ის მამულისშვილური გრძნობა, რამელითაც გამსჭვალულია ეს ნაწარმოები. მსურველს მამულისშვილური გრძნობა დრმად აფიქრებდა მგოსნის იმ ბარბაროსულის მოკლეხის შესახებ, რამელსაც ეროვნული დაზავება ეწოდება. ზოგადს ვერ გაუგია, თუ მტერს რად სურს ქართველი ერის წახლენი, მისი დაზავება.

„მტერო, რა გინდა, რას გვერჩი,
 ჩვენი წახლენა რადა გსურს?!
 ნუ თუ ალაზნის შვენება,
 მის წალკოტები ჩვენთვის გსურს?!“

მაგრამ ძალადობა, რამლის სძირკველათ უმთავრესათ ეკონომიური საკითხია, სამართლიანობას არ დავიდევს. ლეკები ავიწროვებდნენ ქართველებს მრავალ გზის თავდასხმით უფრო იმის გამო, რამ თავის სომხობაში ისინი შიშაღმით იხტებოდნენ. მათ სურდათ თარქმით, თავდასხმით, ბრძოღმით ლეკმა მოეზოებიათ... უბრალოდ სურს, მტრობას აქ აღ-

*) ირაკლის ცხენის სახელი.

გილი არა ჰქონდა.. ნივთიერი კეთილდღეობის შეძენის აღვირახსნილი სურვილი ლეკებზე ერთი ასად უფრო კულტურისაჲს ერს იძულებულ ჰქოფეს მათზე უფრო დასაძრახისი უსამართლობა და ძალმომრეობა ჩაიდინეს, მსაფლად მოხერხებულად, ნიღბის აფარებით...

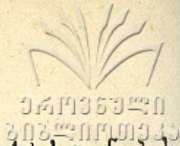
თავის ლეკისში „იმედი“ — ჰოცტის იმედი ირაკლის შეეხება... ის გამოგვიხატავს მას ხოჯა ალა-მაჰმედ ხანთან შესანიშნავი კრწანისის ბრძოლის წინ. (1795 წ. 11 ენკ.) .. შეფის თავგანწირულებით გამხსენებული „სამი ათასი სამოც ათასს წინ დაუხვედბა და ჩვენი მტკვარი სისხლის ფერად შეიღებება!

ვახტანგ ორბელიანი.

მთელი სიცოცხლე ირაკლისა, ჰოცტის აზრით, გრძელი ბრძოლა იყო. ირაკლის, რომელიც საქრისტიანო კულტურას წინა აზიაში ხელმით იცავდა, საქმით თანამგრძობელი აზრების ჰქავდა... „სხვათა ჭირიო ლობეს ჩირო“ — სწორედ ისე იყო იმ დროს. ვინ რას დაგიდეკდა, თუ მცირე რიცხვანი ქართველი ერი თვისი მამაცის შეფის შეთაურ-

ბით მსჭმადიანთა აუარებელ ძაღს ეომებოდა... საქმიერობითის თანაგრძობის მაგივრად, დანარჩენი ქრისტიანი ერები ქებას უძღვნიდნენ ქართველებს და რჩევას აძლეუდნენ... ეს გარემოება იმის დამამტკიცებელია, რომ სოფლად უნგარო სიყვარული არ არსებობს; — უმრავლესობა თავისს ჯიბეს, თავისს საკუთარს საზღებლობას, თავის ერის კეთილ დღეობას

ემსახურება და სხვისი ჭირი თავის ჭირად არ მიანია... ჩვენს ზოგჯერ ეს ჭეშმარიტება დრამად შეგნებუდი აქვს... ამის გამო ის, როდესაც მამულისათა წინააღმდეგ ირაკლის თავ განწირულს ბრძოლას შეეხება, კეთილ შობილურის გულის წურომით ეუბნება დასავლეთის ერებს:

„დასავლეთის ქრისტეს ერნო, თქვენ რას შერებოდით, როცა ქრისტესთვის თქვენ თვალწინა, თქვენს კარს ვწყდებოდით? თქვენ ირაკლისა ღიმილითა თავსა უკრავდით, რჩევას აძლევდით და ქებისა ტაშსა უკრავდით.

ამით გულდაწყვეტილი ჩვენი ზოგჯერ მათს დანაშაულს მათს შვილებსაც აკისრებს...

„შვილებსაც კი ხშირად გაზისთ შავი ბეჭედი არ დაიდუმებს ისტორია, ნუ გაქვსთ იმედი, მართლმადიდებელთ წმინდა სისხლი კისერს გედებათ, მაგრამ მოგკითხვენ, მაგიერი რასმე გეგებათ!..

ზოგჯერ აზრით, ირაკლი მეფეს გათვალისწინებული ჭქონდა საქართველოს უკიდურესი მდგომარეობა, მისი ზოგჯერ ირაკლი სხეულის დაუძღურება, რომლის წინააღმდეგ საჭირო იყო ნამდვილი და გააღწერილი ზომების მიღება. იგი ეომებოდა მტრებს თითქოს უიმედობით გამსჭვალული საქართველოს ზოგჯერ ირაკლი დამოუკიდებლობის შესახებ... საქართველოს ზოგჯერ ირაკლის სხეულის უძღურება დამტკიცდა 1795 წლის კრწანისის ბრძოლის შემდეგ. — როდესაც ირაკლის არ მიეშველენ თავისი შვილები ჯარით და სამშობლოს ბედი ამით განსაცდელში ჩააგდეს. შვილთა მიერ ასეთი გულგრილობა სამშობლოს საუკეთესო ბედის მიმართ უწყალოდ და გულს მსცოვანს მეფეს... ეს გარემოება აქვს სახეში ზოგჯერ, როდესაც ამბობს, რომ

„მას აღარ ვფიქრობთ იმ გმირს (ირაკლის) მაშინ (კრწანისის ბრძოლის დროს) რა ცეცხლი სწვავდა, — სამშობლო ქვეყნის აღდგინება თუ აღარ სწამდა“.

კულტურის, განათლების, ქრისტიანობის მოტრფილე მეფე ბრძანებდა, ზოგჯერ სიტუაციით

„უზჯულოთ მამულს არ მივცემო, არა და არა!“

ის წინააღმდეგი იყო მამულისათვის და მასთან სამუდამო კავშირს გაუბოდა.

საწმინდობისათვის შეკავშირებული იყო ქართული ეროვნობა. ირაკლი იბრძოდა ორივეს დასაცვლად. ეს აზრი ნათლად სჩანს ზოგჯერ ლექსიდან: „ირაკლი და მისი დრო“.

„ის ებრძვის დაღესტანს, ებრძვის აზათ-ხანს, —

ზედ ეფერატხედა ღვას და გზას იქერს, —
ოსმალებს მარჯვნივ,
სპარსელებს მარცხნივ...

აღტაცებით მას ვეროპა უშზერს!

იმას ემინოდა, რომ ძველი იუკრი მამულისათვის არ დაჩქინდათ და იმათ მამულისათვის არ შემოეტანათ საქართველოში... ამის შემდეგ, ზოგჯერ აზრით, მამულისათვის თვით ქართველობაც... ის ფიქრობდა, ვაი თუ

„გაწყდეს ძველი ივერთ სახელი,

წმინდა ტაძარი მიწას დაეცნენ,
შვიგინებულნი და დარღვეულნი

ერთა უწმინდურთ და ველურთ დარჩენ“

ქართველთა ცხოვრების დროშაზე უკველთვის ეწევა შემდეგი სიტუაცია:

ბრძოლა „სჯულისთვის და მამულისთვის“

თავის კარსემა იცქირებოდა მამულის მეფე და წმინდებოდა, რომ საქართველოს კარგი არა მოელოდა რა. კარსემა ესოვნენ მამულისათვის მტრები, თანატანით გამსჭვალულნი, და შიგნით, შინაგანს ცხოვრებაში ერის კუ-

თიღღეობას ძირს უთხრიდა შუღლი, მტრობა, გაუტანლობა, — რამეღთ საუკეთესო მაგალითს მეფის ძენი და მის ძენი იძლეოდნენ... ქართველთა რიცხვი მცირდებოდა, — ერის საუკეთესო, ღონიერი და ჯანსაღი შვილები ბრძოლის ველზე იხრცებოდნენ; მომავალი უღონო და სნეული ნახევრად ჯანსაღების სულში რჩებოდა... მეფის შემკვიდრე და დანარჩენნი წევრნი თავისს ვირადს სარკებლობას სტემდნენ თავუანს... მეფეს ლევან ბატონიშვილის ტრავიკიული სიკვდილის შემდეგ ღირსეული შემკვიდრეც არ ჰყავდა. რაღა დარჩენიდა მას, თუ არა შეერთება საქართველოსი იმ ერთმორწმუნე რუსეთთან, რომელიც იმ ხანად ძლიერდებოდა და რომელთან კავშირით თუ ახლო მომავალში არა, შორეულ მერმისში მაინც მოელოდა თავისი საყვარელი ქვეყნისთვის არსებითს სარკებლობას. მოუსმინათ ზოეტს:

„მძღავრდება მტერი,
მცირდება ერი;

ირაკლის გული უწყალოდ კვნესის ..

ირაკლიმ გულს დაისხა:

„მანამ ქვეყნად არს, არის ცოცხალი,
არ მისცემს მტერსა
მონად თვის ერსა,

არ ჩაეგება ქარქაშს მის ხმალი... ..

როცა მოკვდება,
ვიღა დარჩება,

ირაკლის ხმალი ვინ ატრიალოს?

სახლში არვინ ჰყავს,
ის ნათლად ხედავს,

უნდა ერის წინ მან აღიაროს... ..

და აღიარა:

„არვინ მყავს, არა!“

და ჩრდილოეთი აჩვენა თითით.

ბრძანა ვიბრძოლებ,
მანამ ვიცოცხლებ;

აღარ ვიქნები—მას ესრს შეერთდით.

ამის შეახებით დღეს „ჩვენზე ქრისტეს

ნათელი მნათობს“. თვისის ანდერძით რუსეთთან შეერთების შესახებ ირაკლი მეფემ „გადაგვარჩინა“... ის სხვა საკითხია, თუ ირაკლი რა პირობების დაცვას სთვლიდა საქონდ საქართველოს რუსეთთან შეერთების უამს. აღ. ჭავჭავაძე, ნიკ. ბარათაშვილი, გრ. ორბელიანი, და ვახტ. ორბელიანი საქართველოს რუსეთთან შეერთების შესახებ ერთი და იმავე აზრისანი იყვნენ... ამ შეერთებას ეს მგონები პრინციპიალურად თანუგრძობდნენ, — მიუხედავად სხვა და სხვა გარემოებისა და მოსაზრებისა. სხენებულ ზოეტთა ამ გვარ შესუღულების შესახებ სხვა და სხვა აზრი არსებობს ჩვენს მწერლობაში. ჩვენც გვსურს ჩვენი აზრი გამოვსთქვათ ამავე საკითხის შესახებ... ამის გამო აქ მოვიყვანთ ჩვენივე ჯერ დაუბეჭდავი წერილიდამ: „ნიკოლოზ ბარათაშვილი და მისი პოეზია“ ერთს ადგილს, რომელსაც აქვს კავშირი ამავე ზოეტის ლექსთან: „საფლავი მეფის ირაკლისა“... ეს ადგილი რამდენადმე განმარტავს სხენებულ ზოეტების საერთო შეხუღულებას ამ ფრადმნიშვნელოვანი საკითხის შესახებ. „საფლავი მეფის ირაკლისაო“ — ამ ლექსში, რომელიც 1842 წელსა დაწერილი, ზოეტი ნიკ. ბარათაშვილი, მუხლთ-მოდრეკილი ირაკლი მეფის საფლავის წინ თავუანს სტემს ამ მეფის ანდერძს საქართველოს რუსეთთან შეერთების შესახებ. ზოეტი ადტაცებულა იმის გამო, რომ ქართველი ახალთაობა რუსეთში იქნს განათლებას და მოაქვს მამულში „განათლება და ხმა საამო“. ჩვენი ახლგაზდები რუსეთიდამ

„ზიდვენ თესლთა ძვირფასთ მშობელს ქვეყანად მხურვალე ცის ქვეშ მოსამკალთა ერთი ათასად. სადაც აქამდის ხმლით და ძალით ფლობდა ქართველი, მუნ სამშვიდობო მოქალაქის მართავს აწ ხელი.. აწ არღა ერჩის ქართლის გულსა კასპიის ღელვა; ვერღა ურყვეს მას განხვენებას მისი აღტყელვა;

ზავის ზღვის ზვირთნი, ნაცვლად ჩვენთა მოსი-
 ხლე მტერთა,
 აწ მოგვიგვირან მრავალის მხრით ჩვენთა მოძ-
 მეთა. .

თავისუფლების მოყვარული ჰოეტი, ყოფ-
 ლის დანაკვრის და შევიწროების წინააღმდეგი,
 მუხლს იდრეკს ირაკლი მეფის საფლავის წი-
 ნაზე, რომლის სახელთან არის შეერთებული
 საქართველოს სამეფოს ზოლიტიკური თავისუ-
 ფლების მოსაზრება. რა მოსაზრების ძალით
 ურიგდება ჰოეტი ირაკლი მეფის ანდერძს სა-
 ქართველოს რუსეთთან შეერთების შესახებ?

ბარათაშვილი (როგორც სხვა ზემოდ დას-
 ხელებული ჰოეტები) მომხრეა კულტურის
 ბრძოლისა ერთგული განვითარების მოსა-
 ჰოებლად. საქართველოს ავადმჯობნებს, თით-
 ქო ასე ამბობს ჰოეტი, ევროპასთან დაახლო-
 ება და ევროპის და რუსეთის საუკეთესო მეც-
 ნიერთა და მოღვაწეთა აზრთა და იდეალთა
 შეთვისება ქართველ ხალხთაობის მიერ. მაგ-
 რამ ესეც არ გამარ, მეცნიერებით და ცოდნით
 შეიარაღებული ქართველები უბრუნდებიან სამ-
 შობლას და მის მხურვალე ცის ქვეშ უხვად
 სთესვენ მეცნიერების და ცოდნის თესვებს.
 ნიჭიერი ქართველი ერი, მქანებული თავისი
 ერთგული ძველი საკმაოდ მდიდარი კულტურ-
 რისა, ითვისებს ცოდნას და მითი იუმჯობე-
 სებს თავის ცხოვრებას. თუ ერს ცოდნა
 აქვს, ის თავისუფალია. ყოფილად მხსნელი
 და ყოფილად მძლე მეცნიერება—იფარავს ერს
 გადაგვარებისაგან და აძლევს მის ერთგულს
 არსებას ადრძინების უტყუარს სახსარს. უა-
 მისოდ კი თვით დამოუკიდებელი ერი დაკარ-
 გავს თავის უფლებას და სხვის, უფრო მცოდ-
 ნე ერის, მონა გახდება. ტყუილად კი არ ამ-
 ბობს ფრანგთა ჰოეტი ბერანჟე: „ცოდნა
 თავისუფლებაა, ცოდნა სინათლეა; უიძი-
 სოდ კი მონობაა, განათლების შესაძენად
 ქართველს ერს გარემოებისაზე ხელს უწყობენ.
 მას აღარ სჭირდება ძველებურად გარეშე მტრებ-

თან ბრძოლა, და მის ცის ქვეშ მშვიდობას
 დამყარებული. მთელი თავისუფალი დრო მას
 შეუძლია მოახმაროს სწავლა-ცოდნის შეძენას
 და ნიუთიერს ადრძინებას... სწორედ ამისა
 წინდი მისის საუკეთესო მეცნიერის, მისის
 განათლებისა, მისის გაეკრძალებლისა...
 ქართველმა, მაშასადამე, ილიასი არ იყოს,
 „უნდა მოიკლას წარსულ დროებზე დარ-
 დი და სდიოს სხვა ვარსკვლავს“, განათლე-
 ბის გარდა საქართველოში მის შვილებს რუ-
 სეთიდან ჩამოაქვთ „ხმა საამო“... მასდად
 იმ დროს, როდესაც ეს ლექსია დაწერილი
 (1842 წ.) ევროპაში გაისმოდა საუკეთესო
 გვამთა ხმა მუშათა და დანაკვრულ ერთა გათ-
 ვისუფლების შესახებ. თვითონ რუსეთში გა-
 სმოდა ხმა გლეხთა განთავისუფლების შესახებ,
 და ვრცელდებოდა მოწინავე იფილოსოფოსთა
 და მეცნიერთა აზრები რუსთა შორის. ქართ-
 ველი ახადგაზდობის უმცირესი ნაწილი მაინც
 ხარბად ეწეებოდა განათლებას რუსეთში და
 ახალ იდეებს თავისს სამშობლოში ავრცელებ-
 და... ბარათაშვილს სრული იმედი ჰქონდა
 საქართველოს მომავალ კეთილდღეობისა და
 ამიტომ ეუბნება ირაკლის: „აწ მიხვდა ქარ-
 თლი შენსა ქველსა ანდერძს ნამაკსა“...
 ქართლს უწოდებს „ახალს ქართლად“...
 ჰოეტის შორს მჭვრეტელი განება, წინასწარ-
 მტყუველების, წინასწარ-გრძნობით დაჭილდე-
 ბული, იდეა ქართველების დროებითის ხასია-
 თის შეიწროებათა და უსიამოვნებათა გა-
 რეშე. იტყვიერება შორს, იმ მუთადში, რდეს
 სიამრთლე სძლევს სიბნელეს და თითოეულს
 ერს მიენიჭება ის, რაც მას ბუნებისა და გან-
 გების მიერ აქვს იდეითად მიანიჭებული და
 ნამდვილად კი წარმეული აქვს ძალმომრე-
 ბის და მტარვალბობის მეცხებით. ჰოეტი
 გრძნობს მას, რასაც უბრალდ მომაკვდავი ვერ
 იგრძნობს... ის ჰიბრდაჰიბრ, უსამუალოდ ით-
 ვისებს ჭეშმარიტებას... ის იმას არ დაგი-
 დევს, თუ ვისმეს მისი აზრი არ ესაძოვრე-

ბა. ვახტ. ორბელიანს ეს მოსაზრებანი ექნებოდა სხეში, როდესაც შეეხრა ირაკლი მეფის საქართველოს რუსეთთან შეერთების ანდერძს, და სთქვა მოკლეად, რომ ირაკლი მეფემ „გადაკვარჩინა“...
 ჩვენს ზოგადი ასეთი შეხედულებაში გამხატულია ქართველი ერის ადრინდელი, ისტორიული მოღვაწეობის რუსეთთან შეკლებისა და დახმარებისა. და არა მარტოდენ არისტოკრატიულ-ფეოდალური სოფლ-მხედველობა. ერის გულის ხადებს ხომ ისე ხათლად აჩვენებს გამთქვამს, როგორც ზოგადი, ცის მიერ მოვლენიებული ერის წინამძღვრად და მასწავლებლად, საქართველოს წარსულის შესახებ ვახტანგ ორბელიანი მეტად დიდის აზრის იყო. 1881 წელს, როდესაც ჩვენში გარუსების ზოგადი ასეთი სწინააღმდეგოდ და გასაქარწყლებლად ჩაისახა ძლიერი ეროვნული გრძობა (დრამა „სამშობლო“) ზოგადი დასწერა ლექსი: „ორი შენობა“ და სწორედ ამ ლექსში გამთქვამს თავისი აზრი საქართველოს ძველის და ახლის შესახებ. რა გათენდება, ზოგადი ორს შენობას ხედავს. ერთს მათგანში სიტყვად და მოძრაობა სხანს, მეორე კი საფლავსავით გაუინუა. თავისი გარეგნობით, თავისი წაღვრით, და მღვდელი ახალი შენობა იზიდავს მზავრის თავს.

„მაგრამ მის კედელს, ამ დროს ნაშენს,
 მის კირსა და ქვას,
 ვით სუსტს ასულსა, არცა ძალი
 და არც ღონე აქვს“.

ამ შენობას სეტყვა და ქარი დაარღვევს და მისი ნანგრევი დედა-მიწის ზურგიდამ გაქრებიან. მასთან ერთად გაქრება მისი კვალი და მისი ხსენება: „არ აქვს წარსული, მომავალი მის არ ექნება“. . . მეორე შენობა წინაპართან ადმენებულია და ღონით სავსეა... მაგრამ ეს შენობა საბრძოლო შესახებაა: უბატონობა, ახრებული და დახვსებუ-

ლი. მის შუაგულში ბადახია ამხუჯი: მისი არე-მარე კვლით და შაბით მოცულია. ეს შენობა შვიდასის წლის შენობაა. ის მაინც მაგრად სდგას, არ ეშინია არც დროთ ბრუნვის, არც ქარიშხლისა. მისი კედლებიც რომ დანგრეს, ნაშთი მაინც დარჩებიან:

„დარჩება მისი საუკუნო ქვეყნად ხსენება...
 მაგრამ დიდს წარსულს მომავალიც დიდი ექნება!“

ქართველთა ცხოვრება მეცხრამეტე საუკუნეში (ახალი შენობა) ისეთს ზიარებებში მიმდინარეობდა, რომელნიც მათს ერთგულს განვითარებას ხელს არ უწყობდნენ. ამ ცხოვრებას არ ახაზრდობდა თვით არსებობის ცხოველი წყარო. ის ისეოს გზაზე იყო დამდგარი, რომელსაც ქართველი ერი უტყუარ გადაშენებისკენ მიჰქუდა... ქართველების ზრუნვა და მეცადინობა სწორედ განვითარებისა და ერთგული არსებობის უზრუნველყოფისთვის იყო მკრთალი და სუსტი... ეს, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, რამდენადმე თვით ქართველების ბრადიც იყო. ზოგადი შიშობდა, რომ ქართველების მიერ დაწვეული ახალი შენობა არ დანგრეულიყო. ყოველს შემთხვევაში ის ვერ შეედრება ძველს შენობას, ადმენებულს იმ დროს, ოდეს ქართველი ერი ზოგადი ასეთი თვით არსებობის მადლით სტკებოდა... ქართული ძველი კულტურა დროს შესაფერისად ძლიერი იყო. მხოლოდ აწინდელს ქართველებს არ აქვსთ შნა და ხადისი თავისი წარსულის კულტურის შესწავლისა, თორემ ეს კულტურა რომ სხვისი ყოფილიყო, ქვეყანა იხილავდა მრავალ ტომიანს თხზულებებს, ამ კულტურის შესასწავლად დაწერიდნენ. გავისხინოთ, რამდენი გამოკვლევა არსებობს რუსულად უმნიშვნელო თხზულებების: „Хождение игум. на Дан-и-ла“-ს გამოსაგვევად!.. ჩვენში კი მშობლიურს არაფრად აფასებენ და აკაკის არ იყოს, „შინაური მრუდუ არის, გარეული სწო-

როა“... ამისდა მიუხედავად, ზოგი იმედს არ ჰკარგავს და ბრძანებს: „დიდს წარსულს მომავალიც დიდი ექნებაო“. უქმად არ ჩაივლის მამა-პაპისა და მათი საქმეების გაცნობა ქართველობას ოდესმე გამოადვიდეს და ხელს მთავრების სერობის მიუხედავად, ბრძანების გონივრული, სწავლების და ნივთიერი კეთილ-დღეობის და ეროვნული აზროვნების უზრუნველყოფის მოსაზრებლად. გაიფიქრებინათ თვით-შეგნება ქართველის ერისა, გაძლიერდება მისი თვით-ცნობიერება, და მამის თვით ბჭენი ჯოჯოხეთისანი ვერას დაკლებენ მას.

დ. სამშობლოს აწმყო და მომავალი.

„მთის ქალი და მოგზაური“, ამ ლექსში გამოხატულია მთის ქალის სიუფარული სამშობლოს მიმართ. მოგზაური, რომელიც მონივრულად მთის ქალის სიმშვენიერებში, სთხვავს უკანასკნელს მას შეუდგედ გაუგავს, ადუთქვამს უფროს ბედნიერებას სატანტო ქალაქში, ზღვის ნაპირს, მთის ქალი გადაჭრით უარს ეუბნება:

„მე ჩემი ქოხი მიჩვევია შენს დიდს პალატას, შენს ყვავილთ წალკატს, შევნიერსა და გულწარმტაცსა.

მე აქ ვშობილვარ, აქ გავზდილვარ, აქ უნდა მოვკვდე, ჩემი სამარე უნდა იყოს ისევ დიდი კლდე!“

მთის ქალი გატაცებულია თავისი სამშობლოს მხალხლ ფიზიკური სიუფარულით კი არა—საკეთი სიუფარული თვით ზირუტეებისაც კი აქვს,—არამედ შეგნებულის სიუფარულით, რომელსაც მთელს მისს ბუნებაში დრამად აქვს ფესვები გადგმული და სამშობლოს ისტორიის ცოდნით დაგვირგვინებულია. მთის ქალს უფროს მთელი საქართველო. მისი აწმყო, მომავლით და წარსულითა. ის არ ჰკარგავს რაფიელ ერისთავის იმ ხეყსურს, რომელსაც მხალხლ თავისი სალი კლდეები

და თავისი ბუდე უფროს... მთის ქალი უბნებს მოგზაურს:

„როდესაც ხოლმე მის (მყინვარის) გადასვლა მე მომიხდება, ვხედავ ჩემ თვალწინ საქართველო გადაშლილია, რა ბუნებითა, რა სიტურფით შემოსილია!

მარცხნით კახეთი, პარჯვნით ქართლი, უკან იმერი, მიდგას თვალწინა თითქმის მთელი ძველი ივერი! ან კი რად მინდა მე სამშობლოდ უცხო ქვეყნები,

თუ ვერა ვხედავ ფრიალოზე თამარის ციხეს და დიდს ტაძარში გამოხატულს მის ნათელს სახეს.

მამამ ცოტა რამ მომცა სწავლა და განათლება დედამ კი გულში ჩამინერგა მე საღმრთო მცნება მოვალეობა დიდი დიაცთ, გზის არ შეცდომა, გულის სიწმინდე და სიმშვიდე, შურის შორს დგომა,

გლებებთან ძმობა, შეწყალება ქვრივ-ოხერისა და სიყვარული ჩვენის მიწის ჩვენის კერისა, პატივისცემა მოხუცისა და მისი სმენა და რუსთაველის შვენიერი და ტკბილი ენა!“

ამ დრამა აზროვნის სიტუაციებს განმარტებს ადარ ეტირებებს. მთელს ამ ლექსში არაა გამოხატული თავის სამშობლოს მიმართ იწრო, შეუგნებელი სიუფარული (შოვინიზმი), რომელიც აძილებს ერთი ერის შვილთ სძულდეთ მეორე ერის შვილნი: არა, მასში გამოხატულია ბუნებრივი გრძნობა და ის ტყუილბრძანება, რომ თითოეული ადამიანი ბედნიერად და ჯანსაღად გრძნობს თავის თავს თავის მიწა-წყალზე, თავისი მშობლიური ბუნების ჰაერით გარე შემოტრეპული, ენატრება თავის თანა ერთ ტომის შვილთა შორის ცხოვრება. აქ მას თვით ტანჯვაც უადვილდება და სიკვდილიც კი ნეტარებად მიჩნია...

„ხმა სამშობლო ქვეყნისა“... ამ ლექსში სამშობლო (საქართველო) ეუბნება თავის სიუფარებს, რომ ის დმერთმა დაბადა

„სიმდიდრით სავსე...

მაგარის ხელით

ჩემი წიაღი ამოიკვლიეთ;

ნუ გეძნელებათ,

ნუ გებრკოლებათ,

ყოველს სიძნელეს შრომითა სძლიეთ.

ძენო ივანეთ,

ოფლით იშრომეთ:

ოფლით, შრომითა აღმოცენდება.

ტკბილი ნაყოფი,

ჩემს მკერდში მყოფი;

თქვენთვის არს იგი, სხვას ნუ დარჩება!“

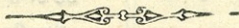
მართლაც სიღარიბის და დაბეჩავების მიზეზია სიზარმაცე და უზრუნველობა... ზარმაცი ერი ცხოვრების მსუფულობას უკან ჩამოაჩება და ბოლოს გადაშენებას ვერ ასტდება. მისი აგ-ლა-დიდება, მისი სამკვიდრო სხვა, უფრო გონიერს და მშრომელს ერს დაჩეხება. ტუფი-დად სომ არ სთქვა შოთამ:

უცებნი (უვიცნი) მოსრნეს (მოსპოეს) მცოდნეთა ცოდნამან, ხელოვნებამან.

საქართველოს ბუნება მდიდარია. აურებელი განძია ჩამარხული მის წიაღში. ქართველმა უნდა შეიძინოს განათლება, შეისწავლოს თვისი სამშობლოს ბუნება და მისი სიმდიდრე, გამოიკვლიოს მისი წიაღი და უპირველეს ყოვლისა თვით ისარგებლოს იმ მიწის სიმდიდრით, რომელიც უხვად მოაწყოდა მის მამაპაპის სისხლით და გაპოხიერებუდა მის წინაპართა ძელებით. ამის შეახებით ის წელში გაიმართება, გაღვინდება, ნივთიერი სახსარი შეეძინება... ხომ ამასვე გვიმოდგერებს ბნძიული ქართული ანდაზა: „ლუკმა გავარდეს, ჯამში ჩავარდესო“?!

ილ. ფერაძე.

(შემდეგი იქნება)

როგორ გაჩნდა ქვეყანაზე ჭაობი

ბედნიერი იყო მწყემსი ალესო. არ იცოდა მან ის, რაც ჩვენ ეხლა ვიცით. რაც დილიდამ საღამომდე ჩვენს გულის ოხვრას შეადგენს.

იცოდა მან მხოლოდ დილის სიცილი, საღამოს მინაბული თვალები, მთვარის სიზმრები, ქუხილი—გრგვინვა გულისა, ბნელი ღამე—ვით უძირო გამოცანა, მთის წვერვალი, სადაც ის ინახავდა თვის სალამურს და ბარი, რომელიც მას თვის ქალა-ტყით ბანს ეუბნებოდა.

ხშირათ, ძრიელ ხშირათ დაუბამს მას თვის სალამურის ჰანგებზე ცელქი ნიავი, მთის ქორბუდა ირემი, მინდვრის ჯეირა-

ნი, მაგრამ თვით კი ყოველთვის თავისუფალი იყო, როგორც ნატვრა.

წელი წელს მისდევდა, საუკუნე საუკუნეს აღარ ახსოვდა, მაგრამ ალესო, ეს განგების შვილი, მაინც მწყსიდა თვის ფარას ლალ-მინდორ-მთებში.

ერთხელ მან ჩვეულებრივ შეშალა თვისი სამწყსო მთის ქედებზე, თვით კი ავიდა წვერვალზე, რომ აქედამ აემღერებინა სალამური, აეთამაშებინა ჯიხვი, მიერწ-მოერწო მთის ბალახი. და აჰა, დაადვა თვის თითები გულის სიზმრებს და აალაპარაკა ფიქრები. მღერის მთა, მღერის ბარი,

თრთის მინდორი, ყვავილთა გუნდრუკი
იცრება ზესთა-ზე ტრაპეზზე.

„დიდება მწყემსს აღესოს!“

„დიდება და სიხარული!“

„მადლი მის სალამურს!“

ეხმაურებიან ჰანგებს მთის სალი კლდე-
ნი, ყოველი ბგერა სალამურისა მიდის
შორს, შორს, თავს ევლება ლამაზ მილა-
მოს და კვლავ ბრუნდება აღესოსთან, რომ
პასუხი მოუტანოს მის გულს, მის ლაპა-
რაქს.

„დიდება მწყემსს აღესოს!“

„დიდება და სიხარული!“

„მადლი მის სალამურს!“

ეხვეოდა ნიავი ფურჩულით აღესოს
თითებს. მაგრამ ამ ხმებში მოისმოდა ერ-
თი ხმა, რომელიც აქნობამდე არ გაეგო-
ნა აღესოს, რომელსაც არ შეხვედროდა
აქნობამდე მისი სალამურის მფრინავი ჰან-
გი და არც გამოლაპარაკება მას აქნო-
ბამდე.

ტკბილი და საამური იყო ეს ხმა: ის
ჰკოცნიდა სალამურის თვლებს, ეხვეოდა
თვით სალამურს და ნელნელა ეშვებოდა
აღესის გულში. შეიცვალა თვით სალა-
მურის ჰანგიც. ტკბილმა ნაღველმა შემო-
უარა გარს მხიარულ ჰანგებს და შეახვია
ის- როგორც ვარდი სალამოს ბინდმა.

პირველათ იგრძნო ამ წუთს აღესომ
ობლობა მთისა, ობლობა ბარისა, ობლო-
ბა თვისი თავის. პირველათ დაინახა მან,
რომ უგულო იყო ბალახთა თრთოლა,
ყვავილთა კისკასი, წყაროს სკრიალი,
რომ ის, რაც მის გულში ლაპარაკობდა
არ იყო არსად, რომ სალამურის მხიარუ-
ლი ჰანგები სჭკნებოდნენ ნელნელა მის
ნაღვლიან ფიქრებზე.

„ოოხ“, ამოიკვნესა აღესომ ღრმით,
და ააკვნესა სალამური.

ის მას ეძახდა და ეს იყო პირველი
კვნესა იმისათვის...

საშინელი რამ იყო ეს კვნესა, მან
ელვასავით გაურბინა მთის წვერვლებს,
და გაკვეთა ღრუბლები.

იქეჭა ცამ, ადგა გრიგალი. გმინავდა
დედა-მიწა.

ისიც აღესოს სალამურთან ერთად ეძახ-
და მას...

და აი, როდესაც ჩადგა ქეჭა-ქუხილი,
აღესომ დაინახა ის: უბრალო ლამაზი
მთის ყვავილი, რომელიც აქნობამდე ყი-
ნულ ქვეშ იყო მიმაღული.

აღესოს სალამურმა დაადნო ბორკილი
ყვავილისა.

აღესოს სალამურმა იპოვა ის, რომე-
ლიც მის გულს ეძახდა, რომელიც სალა-
მურს ელაპარაკებოდა, მაგრამ აღესო კი
ვერ იცნობდა მას აქნობამდე.

მაშინ აამღერა სალამური მხიარულათ
აღესომ:

„შენ ხარ ყვავილი,
მთაზე დარგული,
შენ დაგეძებდა,
გნატობდა გული.
შენა ხარ წყარო,
ტკბილ სანეტარო,
შენ გიმღერ ფსალმუნს,
წმინდა ტაძარო!
შენ ხარ მთის შვილი,
ნახათ გაზდილი,
წმინდა, უმანკო,
ბავშვის სიცილი!

მღეროდა აღესოს სალამური.

მთის ყვავილი კი იშლებოდა მის ჰან-
გებზე, იზრდებოდა ლალად და იცინო-
და, იცინოდა, როგორც ბავშვი, რო-
გორც თვით ნაკადული, რომელიც მის
ფესვებიდან გამოჩუხჩუხებდა.

ელვაზე უსწრაფეს მოეფინა სალამურის ხმა მთასა და ბარს, მან ამცნო ქვეყანას:

რომ ერთი მთის მაღალ წვერზე
ყვავილი რამ ამოსულა,
რომ პირველათ ეს ყვავილი
მწყემს აღესომ ინახულა.
საკვირველი მცენარეა:
ყველას გულზე იფურჩქნება,
მოვიდეს და ინახულოს,
ვისაც უნდა უკვდავება!

მღეროდა აღესოს სალამური და ატყობინებდა ყველას სასიამოვნო ამბავს.

და ყველაზე უპირველესათ მის ჰანგს ყური მოჰკრა მკერვალმა ქალმა, ის მეტი-მეტი შრომა სიღარიბისაგან, მოღრუბლული, ფერ-მკრთალი, როგორც უდროვით მოწყვეტილი ია, იჯდა თვის ჰაწია ქოხში ამ დროს და მღეროდა ნაღვლიანათ:

გულსაფარს ცრემლით ვასველებ—
საკერავს დაედინება,
საბანსა ვქარგავ ფარჩისას
მე კი არ დამეფინება.
ნემსი მუშაობს—ნემსივით
ნაღველი მჩხვლეტავს გულშია,
ჯანი და ღონე ილევა,
ილევა ლუკმა პურშია.

მღეროდა მკერავი ქალი, მაგრამ უცებ ცრემლისაგან დასველებულს მის გულსაფარზე ათამაშდა აღესოს სალამურის ჰანგი:

შენ ხარ მთის შვილი,
ნაზათ გაზდილი,
წმინდა, უმანკო,
ბავშვის სიცილი...

„ნუთუ ქვეყანაზე არის სიცილი... სიცილი უმანკო“?...

დაეკითხა ქალი აღესოს ჰანგს და სა-

ლამურის ხმაში ისეთი წკრიალი შემოესმა, რომ თვითაც გაიღიმა.

მის გულს ეძახდა ის იღუმალი ხმა, რის ფერმკრთალ ლოყას მთის ბალახი იღუმალათ ელამუნებოდა.

ქალმა დაუშვა ძირს საკერავი და დაუგდო ყური თვის გულის ბაასს.

დღიდგან თვისის გაჩენისა პირველათ იგრძნო მან, რომ შესაძლებელია მისი გულიც ტბილათ ატოკდეს, ტბილათ თროოდეს.

„მე მასთან წავალ! ჩაელაპარაკა ის უშქს, რომელიც მის გულს მოჰხვევენოდა და მოავლო თვალი თვის დაღვრემილ მონას.

ოთახის ნახევრათ ბნელ კუთხილამ ვილაც აჩრდილი აწვდიდა მას პურს გაშვერილი ხელით.

„იყავ წყეული!“ შესძახა მან აჩრდილს და გაიჭრა გარეთ.

„ჩემკენ წამო, ჩემთან მოდი,
ჩემს გულ-მკერდზე მოისვენე,
მწუხრზე მზეებრ ჩამო გულში,
დილით მზეებრ გაითენე“.

მღეროდა მთის ყვავილი აღესოს სალამურზე და იტაცებდა თვისკენ ყველა მას, ვინც პირველათ იგრძნო მის ხმაზე უმანკო გულის სიცილი.

„მე მას თან წავიყვან!“... წაიფურჩულა ქალმა და შეიჭრა გზის პირას მდგარ სამქედურში:

ახალგაზრდა მქედელი გელია—ნახევრათ ტიტველი, მთლათ ოფლში გავლებული ამ დროს ლომივით ებრძოდა გავარვარებულ რკინას. რამდენიც უფრო ურჩობდა რკინა და არ ემორჩილებოდა მის კვერს, იმდენათ უფრო მძლავრათ იბერებოდნენ მქედლის მკლავზე კუნთები, ამ კუნთებში დუღდა ფოლადი, რომელიც ცეცხლის წითელი ნაკადულივით

მიდიოდა ძარღვებში, ძარღვებიდან გადადიოდა კვერზე და აქ შეკუმშული, კვლავ შემაგრებული, როგორც მისი კუნთები, ეშვებოდა ელვარე რკინაზე, რომელიც ვარსკვლავის სხივებივით ჰფანტავდა ნაპერწკლებს ჰაერში.

„იქით! გესმის, იქით!“ შეაშტერა ქალმა გელიას აღზნებული თვალები და ხელი გაუშვირა მთისკენ, საიდანაც მოისმოდა სალამურის ხმა.

გელია შედგა, ჩააშტერდა ქალს თვალებში დაუგდო ყური სალამურს და გაიღიმა, გაიღვიძეს მისმა დაფოლადებულმა ტუჩებმა, ეს იყო მისი გამთბარი, გაღუებული გულის ნაპერწკალი. ნაზი იყო ხმა სალამურისა, მაგრამ უფრო მძლავრი, ვიდრე მისი კვერი...

ეხლა მას მხოლოდ სალამურის ხმა კი არ ესმოდა—ესმოდა როგორ მღეროდა მის ანგებში ქალის ღიმილი, მისი ათრთოლებული მკერდი. მან წადგა წინ ნაბიჯი და იღუმალი ჰანგი ჩაიკრა რკინასავით მაგარ მკლავებში.

* * *

ისინი უკვე მთაზე იყვნენ და მთის ბალახთან ერთად მღეროდნენ ალესოს სალამურზე.

მაგრამ მარტო ისინი არ იყვნენ აქ. აქ იყო გულდაკოდილი მეომარი, რომელიც მთის ყვავილის ფურცლებით იგრილებდა იარებს, იყო აქ უიმილო ავადმყოფი, რომელიც სალამურის ყოველ ჰანგზე უბრუნდებოდა სიცოცხლეს, უბრუნდებოდა იმედს... იყო აქ მეცნიერი, რომელსაც თვისი ღღენი დაელია იმაში, რომ აეხადა ფარდა უხილავისა და ხილულ ექმნა იგი კაცთათვის, მაგრამ... ამათ. ის ეხლა კადარა შერთული ლო-

მივით იწვა ყვავილის ფესვებიდან მოჩუხჩუხე წყაროს პირს და ყურს უგდებდა ვით ლაპარაკობდა ის. ფარდა უხილავისა ახდილიყო... მოსულიყო აქ დაყუდებული, განდგომილი ამა ქვეყნიდან, გასული უდაბნოდ. მას კერპი თვისი მიეტოვებინა ქართათვის და ახლა უჯალობდა ფსალმუნს მთასა წმინდასა. იყო აქ გლახაკი, რომელიც ახლა მედიდურათ გადაჰყურებდა ძირს გადაშლილ მდიდარ ქალაქ-დაბებს. აქ იყო ყველა ის, ვისაც სალამურის ჰანგმა გაუფანტა გულში ჩაწოლილი სევდა.

„დიდება მწყემს ალესოს!“

„ვაშა მთის ყვავილს!“

გრგვინავდა ერი და გახვეული ტკბილ ჰანგებს გალობდა სალამურთან ერთად ფსალმუნს:

„ვინა აღვიდეს მთასა წმინდასა და შეიმოსოს ვითა უფალი, ვინ უყოფს ამბორს ყვავილს მთისასა მუნით ხელთ იპყრას ძალთა რამ ძალი! ჰანგთ საფეხურზე ავედით წვეგრვალს, მთისა წყაროში სევდა ილესოს, დიდება ყვავილს, ყვავილს მთისასა, დიდება მწყემსსა, მწყემსსა ალესოს!“

მომღერლების მკერდზე ნიაფი ათამაშებდა ყვავილის ფურცელს და ჰანგს სალამურისას.

ჩაჰკვროდა ალესოს გულსა ყვავილი, ჩაჰკვროდა ისე, თითქოს სამუდამოთ აღარ აპირებდა განშორებოდა მის მკერდს, მას იქ გაედგა ფესვები, ის იქ ალესოს გულში ჰსვამდა ნექტარს და აფეთქებული მის გულის წიაღში ჰქარგავდა ალესოს სალამურს ყვავილებით.

თვით მთის წვეგრვალი თანდათან იზრდებოდა, მიდიოდა მალა, მას თითქოს ჰსურდა ცას ზვეილამ მოჰქცეოდა, მას

ჰსურდა ევლო ასე უსაზღვრო სიმაღლი-
საკენ და მიდიოდა ის ზევით, ისე, რო-
გორც თვით ალესოს სალამურის ჰანგ-
ბი, როგორც მიწაზე დაბმული აწყვეტი-
ლი სიყვარული, რომელიც მთის ყვავი-
ლის ფურცლებში თამაშობდა და მიჰქრო-
და დაუსაბამო სივრცეში.

სწორეთ ამ დროს მთას ახალი სტუმარ-
ი ეწვია. სტუმარი მთაზე მჭედელ გე-
ლიას გაკაფულ ბილიკით ამოვიდა. სახე
მისი გორგოზი იყო და თვალნი მისნი
მედიდურათ გამოიყურებოდნენ. მაგრამ
როდესაც მან დაინახა მთის ყვავილი, ის
ათრთოლდა, წადგა მისკენ ნაბიჯი, წა-
ატანა ხელი, მაგრამ ყვავილი ლანდივით
უსხლტებოდა მის თითებს. ხოლო სურ-
ვილი ყვავილის მოწყვეტისა უფრო და
უფრო ძლიერდებოდა მის გულში, მაგ-
რამ ამოათ... ყვავილი ალესოს ჰანგთან
მიდიოდა ზევით... ისევ ზევით.

„შენ ჩემი იქნები!“ შესძახა მან და
მიჰმართა გვერდზე მდგომ გლახას, რო-
მელსაც ყვავილის ფურცელი უმშვენებდა
გულს:

„ეი, შენ, მოწყვიტე ჩემთვის ეს ყვა-
ვილი!“ გლახამ დუმილით უპასუხა.

„მაშ შენ“!.. მიუბრუნდა მჭედელს,
მაგრამ პასუხი ვერ მიიღო—გელია მთის
ყვავილს ჰკოცნიდა.

„არც შენ?“ შეეკითხა იგი ქალს,
რომელიც ნაზათ მოსვენებულიყო გელიას
მკლავზე.

ისევ დუმილი...

სალამური კი კვლავ მდეროდა, კვლავ
დასტრიალებდნენ მთის წვერვალს მისი
ჰანგები.

„ხა, ხა, ხა, ხა, ხა!“ გაიცინა საზარე-
ლის ხმით ახლათ მოსულმა და გაიცინა
ისე, თითქოს გაიცინა მთის წვერვალზე

კი არა, არამედ მიწის წიაღში, იქ მავს
ჭურღმულში. მის ხმაში, მის სიცილოში
დნებოდა ქვა, დნებოდა ლითონი, და
მისი სიცილი გადაქცეული ცეცხლათ და
ორთქლათ აქანებდნენ დედამიწას აქეთ-
იქით.

„ის ჩემი იქნება!“ წარმოსთქვა მან კი-
დეგ ხარხარით და გადააბნია მთის წვერ-
ვალს ოქრობი.

ყვითელმა ლითონმა გაიწყრილა ჰაერ-
ში და მოებნა გარშემო მთის ყვავილს.
და ამავე წუთს აირია ყველაფერი ერთმა-
ნეთში. მეომარი, რომელიც აქნობამდე
მუხლმოდრეკილი იდგა მთის ყვავილთან,
წამოიჭრა ზეზე, იშინებდა ხმალი და და-
უწყყო კაფვა მარცხნივ და მარჯვნივ... ის
გზას იკვლევდა ოქროებისკენ. გლახა
გულზე დაცემული ლოდივით ჰკრეფდა
ლითონს და თვალეზ გაეღვარებულმა
მჭედელმა ისეთის სიძლიერით გასტყორც-
ნა ქალი, რომ საბრალო კლდის ნაპრალო-
ში გადაექანა. თვით კი იმავე ლითონს
მიეტანა ასაკრეფათ.

დინჯი მეცნიერი ჯომარდ მობურთა-
ლივით გასდევდა ლითონს და მშვიდი
განდევილი აფთრის კლანჭებით ომობ-
და.

ითვლებოდა მთის წვერვალი, მთის
ყვავილზე ნამის ცვარებს ეპკურებოდა
სისხლი. ერთი მეორეზე გადადიოდა, ერ-
თი მეორეს ულაღრავდა თავპირს და
აღრჩობდა გააფთრებული. თვითველი
ლითონი ხელიდამ ხელში გადადიოდა.
ხან ერთს, ხან მეორეს ევსებოდა უცებ
ოქროთი ჯიბე-უბე, მაგრამ გაჩნდებოდა
თუ არა მას კისერზე ვისიმე მათე უფრო
ლონიერის ფრჩხალები, ის ისევ ცარიელი
რჩებოდა.

„ჰო განშორდი სულო ბოროტო,
 განშორდი ადგილს ამას წმინდასა,
 ნუ ჰბილწავ შენი არამი ფეხით,
 ყვავილს უფლისას, ყვავილს მთისასა!
 ბელზებელო, ორთქლ-ცეცხლის შვილო,
 თვითონ მშობელო ჯოჯოხეთისა,
 განშორდი ადგილს, ადგილს უფლისას,
 ნუ, ნუ ჰბილწავ ყვავილს მთისასა!“
 გაიხმაურა წყევა კრულვითა ალესოს
 სალაძურმა.

„ხა, ხა ხა, ხა, ხა!“ უპასუხა სიცრ-
 ლით ახლათ მოსულმა და ამ სიცრულში
 მოისმოდა გუგუნნი დამდნარ ლითონისა,
 გუგუნნი ცეცხლისა და ორთქლისა, რა-
 მელნიც ტიკინასავით ათამაშებდნენ დე-
 დამიწას.

„ოქრო! ოქრო!“

„სიკვდილი ალესოს!“

აგანგაშთა ბრბო და მისი თვალები ამ
 დროს წარმოადგენდა ერთს დიდ ელვა-
 რე რგოლს, რომელშიაც გამოსჩანდა
 წყურვილი ოქროსი, წყურვილი სისხლი-
 სა...

„ჩაქელოთ! სიკვდილი ალესოს!“

დაიღრიალა ჯოჯოხეთმა და მთის
 წვერვალი შეიღება ალესოს სისხლით.

„ხა, ხა, ხა, ხა!“ მოისმოდა ქვათა
 ზუზუნში საზარელი ხარხარი, იცინოდა
 ბრბო, იცინოდნენ ქვები, იცინოდა თვით
 ოქრო, რომელსაც ერთმანეთს სტაცებ-
 დნენ ხელში ადამიანები.

მთის ყვავილმა დახარა თავი ძირს და
 ახლათ მოსულმა შებოჭა ის თვის ფრჩხა-
 ლებში.

დაჰკრა უკანასკნელათ ალესოს სალა-
 მურმაც, დაჰკრა ჰანგი ქვათა ზუზუნში
 ალესოსთან სამუდამოთ გამომშვიდობე-
 ბისა, წაიღო ალესოს გულიდამ მოწყვე-
 ტილი ოხვრა, და გადასცა ნიავსა და
 ქარიშხალს.

ეს სული იყო ალესოსი, ის სტოვებდა
 გამწარებულს, სიძულვილით ავსებულს
 გულს და მიდიოდა შორს, შორს მიუ-
 წდომელ სივრცეში, რომ არაოდეს აღარ
 დაჰბრუნებოდა დედამიწას.

გაბნეულ ოქროს გარშემო კი კვლავ
 მოისმოდა ხრიალი, კვნესა და საშინელი
 ხარხარი.

„შენამც გადაქცეულხარ ჭაობათ!“

დაიკვნესა უკანასკნელათ ალესომ, მოი-
 სვენა სალამური მკერდზე და დახუჭა სა-
 მუდამოთ თვალები.

წვერვალი მთისა დაეშვა ძირს...

„ყა, ყა, ყა“... აყყინდნენ ბაყაყები.

„სსსსს“... ასისინდნენ გველები.

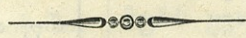
აირია ჭია-ღუა...

აშმორებულ მწვანის ზედა პირზე თავ-
 მამწონეთ დასცურავდა ჯოჯო და იტ-
 კმანურებდა პირს პაწია ბუზებით.

მხოლოდ ერთათ-ერთი ლერწამი ამო-
 ვიდა ჭაობის შუა გულში, აიყარა მალ-
 ლა; და მიაშტერა ცას სევდიანი თვა-
 ლები.

ის ეძახოდა ალესოს... ის ისევ ალე-
 სოს ეძახოდა.

ი. ევლოშვილი.

ოცნება და სინამდვილე

უძ. გ. ქუჩიშვილსა და ან. კილასონიას.

(ფანტაზია ორ სურათად)

სურათი პირველი

სად ზურმუხტ ჯუბით მოქარგულნი კოპწია ბორცვნი
ვითარც ძუძუნნი აზიდულან თვალის წარმტაცად,
ფირუხსა ცასა გაუმხელენ პირველ ხვაშიადს
თან იპკურებენ აიაზმას მარგალიტის ცვრად;

სად მოკიაფე მთიებისა ვერცხლის დალაღნი
ჯავარ-აყრილსა საბადნაროს ჩაჰკონებთან,
მათი სხივებით დაფერილნი ღრუბლის ქულანი
ცად ატყორცნილსა მარმარილოს დამსგავსებთან;

სად ნაკადული, ცვარ ანკარა, სალ კლდის ნაჟური
ჩუხჩუხით მოსჩქეფს ბეჭაბებზე, ცელქობს მღხაზად,
ვარდ-ზამბახ—ია, ნარგიზი და იასამანი
ვით გულის სატრფო შეჰჟოფინებს ცის კულ-მკერდს ნაზად;

სადაც ნიაფი, მოხიბლული ნეტარის წამით
ბუღბუღს შეჰქმნია რაყიფადა—ვარდს ეცილება,
ხან გაუკოცნის ქურდულადა ტუჩ პოზილ კუკურს,
ხანც ციურ არსთა საგალობლით ეფსალმუნება,—

მუნ ზე გარდამო მადლითა და ნიჭით ცხებული
გადმომდგარიყო პირ-მწყაზარი გრძნობის მგოსანი
და კრიმანჭულით, სიმფონიურ ხმათა წკრიალით
ჰგალობდა ტკბილად, ვითარცა გზის უცხო ფრთოსანი.

— ვიმ, ჰოეზიის თაიგულად შეკონილ მხარეს,
სულის წარმტყვევენელს, საოცნებოდ ფიქრთა ამშლელსა,
ფერად-ფერადად ისმის ფრთოსანთ ჭიკჭიკი-სტვენა
ყვავილთა ბუჩქნი ამშვენებენ მის სარეცელსა.

აგერ მთოვარე, ნელ მოვარე, დისკო გადახრით,
ამაყ გედივით მისრიალებს ლაჟვარდსა ცაზე,
იმის ეშხისგან აყვავილდნენ ცთომილ—ვარსკვლავნი
და ციმციმითა ჩამომწყრივდნენ ვრცელ რძისა გზაზე *).

*) რძის გზა—ცაზე გავლებული სითეთრე, მდაბიო ხალხი
უწოდებს ირმის ნახტომს.

მოკვდავსა უცხოდ მოქარგულსა სურათთა მზერით
 გული მიხარის, „მავიწყდება საწუთროება“
 და ვით ჰანგები ეფინება კრიალა ცასა,
 ისე ზენაართ სამყოფისკენ მიჰქრის ოცნება.

ღროვ, უსრულებელ ქათა სრბოლისა,
 ნუ, ნუ მიფრინავ გამალებითა,
 შესდექ, დამტოვე მარად ჭაბუკად
 დამატბე ციურ ნეტარებითა.

შეხე ბუნება,
 ოცნების გრძნება
 აფერადებულ-აყვავებულა
 შეხე ბულბულსა,
 ეშხით მორკმულსა
 მუსიკთა უტბეს აჩქამებულა.

თვით მყინვარიც კი ექსტაზში მოდის
 მთვარის სხივების ამბორებითა,
 და ილამაზებს თვალ შეუვალ თხემს
 ყინვისგან ნაკვეთ ვარაყებითა.

მეც, გრძნობის მეფემ, მსურს გავიხარო,
 შევსვა ნექტარი უკვდავებისა,
 ციურ მნათობებს დაუკავშირდე
 გავხდე თავადი ღზენა შევებისა.

როგორც ნიავმა, მსუბუქის ფრთით ლაღად მფრინავმა
 აალივლივოს ტბის ტალღები მოვერცხლებული,—
 ეგრეთ სიმღერამ უმშვენვირეს ფერიებისამ
 აუმღელვარა ახალ-გაზდას სათუთი გული.

ფერიები. ყრმაო, ყრმაო, ტან ზარიფო,
 რად უმონებ ფიქრებს თავსა,
 მიუწდომელ ნატვრაშია
 რისთვის ჰკარგავ ძვირფას წამსა?

ჩვენსკენ ჰქროდე დაყრდნობილი
 ოცნებისა ოქროს ფრთაზე,
 ჩვენში არის უნაკლულოდ
 სინარნარე, სილამაზე.

მგოსანი. ვინა, ვინა ხართ, მოვლენილნო ანაზღეულად,
 ვინ ამითრთოლეთ უცნაურად სმენის სიმები?
 სულის ტრფიალმა ფრთა აისხა ჰაეროვანი,
 გული ზღვად მექცა, ამჩქეფარდა გრძნობის სიმები.

თუ აქამდისინ ტკბილად მიჩნდა ქვეყნად ცხოვრება,
 აწ მეჩვენება ბიბლიურის ედემის დარად,
 ოცნების კოცნამ ფაქიზ გრძნობას მიუძღვნა შვება,
 გარდავიქეცი მოწკრიალე სფეროსის ქნარად.

ვითარ მოგიძღვნათ, მშვენიერნო, ქებათ-ქეპანი
 ორძალი ჩემი თქვენს საქებრად ვერ გამოდგება,
 ელვა გამკრთობი თქვენს ბაგეთა ნაზი ღიმილი
 მოკვდავისაგან ვერაოდეს ვერ დაფასდება.

რაც თქვენ გამოჩნდით, სირთ შეწყვიტეს ტკბილი მაყრული,
 მთიები ველარ აბრწყინებენ ლეჟვარდსა ცასა,
 ვარდი თქვენს ლაწვთა მომშურნობით თერს ჰკარგავს, სკკნება,
 ციმციმ-კრიალი აღარ გააქვს სუმბულზე ცვარსა.

რაც ნარნარობს,
 ბრწყინავს, ნაზობს
 მოკველუცობს,
 მოკისკასობს,
 თქვენს წინაშე იჩრდილება,
 როგორც ეზესთან ვარსკვლავთ კრება.
 მე როგორღა მოგწვდეთ თქვენა,
 მავიწყდება აღმა-ფრენა,
 ვიწვი ვნების სხივთა გზნებით,
 ვაჰ, ვილუპვი თქვენის გრძნებით.

პირველი ფერია.

ოხ, მარტვილო, უსუსურო, ქურციკივით რასა კრთები?
 სიყვარულის ფერიებსა ეგრე რისთვის უშინდები?
 აგერ ჩემი დაიები ვით მღერიან ტკბილი ხმითა,
 მოქნილ რხევით ცეკვაობენ უბიწოო კისკისითა.

წამო ჩყენთან, ბალ-წალკოტში მოგიკრეფავთ ფურჩქენილ სუმბულს,
 უკვდავების მგონად გაქცევ, მოგანიჭებ ჰანგსა გრძნეულს.
 საუცხოვო ფსალმუნებით განაცვიფრებ მთა და ბარსა,
 შურით სიმნი დასწყდებიან ეოლოსის გრძნეულ ქნარსა.
 ჰა, იპკურე ბალსამოსი ბროლ-ფიქალის ფიალითა,
 სილამაზის ზღვის ტალღებში შესრიალდი ტრფიალითა.

მგოსანი. ოხ, განაგრძევი, კვლავ განაგრძე, უცხო მშვენებავ,
 ზღაპრულ სურათთა გარდამშლელი ეგ საუბარი
 წარმტაცი არის ცის წიაღზე იათ შლილობა,
 ხოლო იმაზე მომხიბლავი შენ ხმის ნარნარი.

იყავი ჩემი, ჰე მშვენებავ, გვედრი, გენუკვი
 არ ჩამომშორდე ტკობის სურვით დამონებულსა,
 ოღნავი შენი დაშორება, სარკვე სულისა,
 გაპარტახებს იმედის პალს აყვავებულსა.

უცნობ არ ხარ, განახე ერთხელ, მაგრამ სად, როდის?
 შენთვის გაჭრილი მეჯუნნივით¹⁾ ხელად ვილოდი
 და თუ იყავი შენ ფერია ბედნიერების
 უცები შვილი დედა-მიწის რას მივხვდებოდი?

შენი ვარ, შენი უცხო-ზექალო,
 მიიღე აჯა ჩემის გულისა,
 შენს ლალის ტუჩებს მსურს ზედ დააღწეს
 ამბორი ჩემის სიყვარულისა.

რაც მეპოვება წმინდა საუნჯე
 კვარცხლ ბეკად გიფენ, გწირავ მსხვერპლად
 და ჩემი ფიქრი ერთია მხოლოდ:
 გულის უფალო, შენი ვარ მთლად!

ბედნიერების ნაზი ფერია
 ყრმას ვნებიჲ ღელვილს გულს მიიხუტებს,
 აისხავს ფრთებს და მიეფარება
 ფირუხოვანსა ეთერის ზვიროთებს.

* * *

უეცრივ, თითქოს სიწყვილიადე ჯოჯოხეთისა,
 გულ-ქვა, ვერავი ქარტახილი აკვილონისა²⁾
 ხათხით-ხარხარი შემაზრზენელ ავ-სულეთისა
 სისხლის გამყინი სუნთქვა ქშენა ლიბიტონისა³⁾, —
 ერთად შეერთდა, შეიკუმშა და საზარელი
 წარმოშვეს არსი, სიშმაგისაგან შხამის მფრქვეველი.

1) მეჯუნნი — სიყვარულის გრძნობით ადგზნებული გმირი
 თეიმურაზ მეფის ზეკმისა „დეიდ-მეჯუნნიანისა“.

2) აკვილონი — დმურთი გრიგალისა.

3) ლიბიტონი — დმურთი სიკვდილისა.

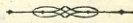
სატანა.

ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, უგუნური ადამის შვილი
 კვლავ ეპირება უკვდავების მოპოვებასა,
 ჰსურის მსოფლიო ჰარმონიას შეუხმატკბილდეს,
 შემოქმედების ძალს სწირავდეს ქებათ-ქებასა.

სწადის აავოს სიყვარულის წმინდა ტაძარი
 იქ, სად ვაპირებ ჯოჯოხეთის ბჭეთა აღმართვას,
 ჰსურს ოცნებისა კვარცხლობეკადა ზეცა იხმაროს
 მაშინ, როდესაც მას დრაკონი უპირებს დანთქვას.

არა, ვერ ჰპოვოს ვერასოდეს ადამიანი
 ქვეყანაზედა ნეტარება და უკვდავება,
 უკვდავი არის მხოლოდ შური, სხვა ყოველივე
 ბედის დაღმართზე სასიკვდილოდ მიექანება.

დღეს იმ მგოსანსაც თუმც იმედი ესალმუნება,
 შორს არის მისგან კაეშანი და ურწმუნება,
 მაგრამ ის მხოლოდ ოცნებისა არის ცთუნება,
 წუთიც... და ჩემის ჯადოსნობით დაითრგუნება.

სურათი მეორე.

მწუხრი არის. წყვილიადასა
 შთაუნთქავს არე-მარე,
 გულისა ხვაშიადასა
 პირ-გაბადრული მთვარე
 არ უმხელს ვარსკვლავთ კრებულს
 ხომლად გაბრწყინვალებულს.

ტბის ტალღას სთვლემს გრძნებითა,
 გედთა ქარავანს სძინავს,
 ნიავი ლალ ფრთებითა
 ველზე აღარ დაფრინავს.

ბროლ-თეთრ გულა ყვავილნი
 ნაზად არ ირხვეიან,
 სურნელს ვით ტაბლას წმინდას
 უხვად არ იკმევიან.

ძირს დახრილ კოკორზედა
 ცის ცვარნი არა თრთიან,
 ღამის დუმილში რაღაც
 განსაცდელს მოელიან.

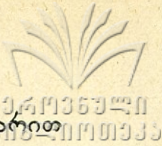
ვით ტიალ სასაფლაოს
 ახლად გათხრილ სამარეს
 ქალწული სულის უტკბესს
 ძვირფასს მიჯნურს აბარებს,

ლალის-ფერ ლოყობს იხოქს,
 იგლეჯს ხუტუქ დალაღებს,
 სისხლის ცრემლების ტბაში
 სწვავს შავ-მაცვალა თვალებს

განწირულის ქვითინით,
 სულთქმის ურვა-გლოგითა,
 სატრფოს გაყინულ ტუჩებს
 ჰკოცნის ტუჩთა თრთოლითა.

შემოქმედების ძალას
 აღარ ემუდარება,
 საყვედურს უთვლის, სწყევლის,
 მედეას ეღარება;—

სწორეთ ასე ბნელ ტვერში
 ბნელი ღამის მთეველი,

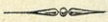

ზარნაშო გაჰკიოდა
გულის სატრფოს მძებნელი.

მისი მწუხარე ხმები
ცაში იფანტებოდა
და კაცთა სავალალოდ
სევდათ ქანდაკდებოდა.

მდინარე ამ ხმის მსმენი
შფოთავდა, იმღვრეოდა,
ფაფარს ჰშლიდა ქაფისას
სწრაფად მოზვირდებოდა.

დაეშვებოდა გრგვინვით
ხევ-ხუვში ეშვებოდა,
მაგრამ კაემნიან ხმებს
ვერას გზით ჰშორდებოდა.

ტიტანივით ზვიადი
შავი მთების გრეხილი
გატიტვლებულ თხემებით
ცათამდე აბჯენილი, —

ამ უმთვარო ღამეში
უფრო შავად მოსჩანდა,
მუნ გულისა მომწყვლელად
რალაც ხმები ისმოდა.

ის მთის სახელი იყო:
„სავანე მგოდებელთა“
დასაბამიდან დღემდე
გაჩენის დღის მგობელთა.

ყველას, ვისაც ცხოვრება
ფუჭად ეჩვენებოდა,
არარაობა კაცთა
გულში ლახვრად ჰხედებოდა.

ვინც ცხოვრებასთან კავშირს
გაწყვეტას აპირებდა,
ჟამის და სივრცის იქით
სრბოლას ეჩქარებოდა, —

ყველა სტოვებდა სოფელს,
აქეთკენ მოილტვოდა,
სოფლად შეუცნობელ სულს
აქ უმაღლ მოიხმობდა.

მათთან ერთად ხარხარით
ზარ-ღამცემის ხმებითა
ჰიმნს ეტყუოდა სატანას
სავსე თაყვანებითა.

იწამებდა, რომ მისი
არს მეუფება ქვეყნად,
რომ კაცთ იმედის მთები
იქცევა არარად... მტვრად.

რომ ქვეყნის დასაბამლის
სცოცხლობდა ლუციფელი,
რომ მისი გრძნებით სუფევს
ეს ცრუ წუთი-სოფელი.

იწამებდა რა ამას,
შეჰხედავდა ზიზლით ცას
და წყვდიადის ფრთებითა
წყვეთა-ყვედრებითა

ცაში აიჭრებოდა
და არ ყოფნის მხარეში,
უსაზღვრო სამარეში
სწრაფად გადეშვებოდა.

შავ-მანტიით მოსილი
წყვდიადის პირმშო შვილი
მყრალი, გულ-ამღვრელი
მსახვრალ ცელ ამოწვდილი,

მუნ მოფრინდა სატანა
ყინვის მფრქვეველ ფრთებითა
და მთას გაეხმაურა
ჯოჯოხეთურ ხმებითა.

მთამაც სახე იცვალა
ყვითელ ფრად შეიღება
და კვლავ ახალი მსხვერპლი
მორჩილად შეაგება.

* * *

ლაფვარდოვან რძის გზითა
ნარნარ ხმათა წკრიალით
ფერიებისა დასი
ოქროს თმათა ბრჭყვიალით
მიჰქროლავდნენ სწრაფადა
ვით ფიქრი მეოცნების

ვით მხედველნი *) სამყაროს
შემომქმედ-მეუფების.

სპეტაკ ღრუბლის ქულაზე
ნაზად მისვენებული
მიჰქონდათ თან მგოსანი
კენარ-დამშვენებული.

მთვარის სხივებისაგან
წმინდად ამოქარგული,
ცისარტყლის ფერადებით
უცხოთ დამშვენებული,
შავ ხუკუჭა თმებზედა
ედგა გვირგვინი ნაზად;
შეჰშვენდა, შეჰფეროდა
ეთერის შვილის მსგავსად.

შავი მთიდან საზარი
სათანელის ხარხარი
ლაჟვარდოვანსა ცათა
აიკლანკა სწრაფათა,
ცისიერთ ჰარმონიას
უკვდავსა, მარადიულს,
ნაზ გრძობათა პოემას
საოცნებოდ მოქარგულს,
ელვაზედ უსწრაფესად
მკაცრ აკორდათ შეერთო

და გაამეფა ზესკნეთს
ჟამი საჯოჯოხეთო.

ბუნების მხერით დამტკბარს,
ნეტარება განცდილსა,
უმანკოდ მომკინარეს,
სიყრმის ვარდათ ფურჩქენილსა
ყრმას რა ესმა ხარხარი,
მოსწყდა ცრემლი ობოლი,
ათრთოლდა... აკანკალდა,
ვითარც ვერხვის ფოთოლი.
იწყო მხერა იქითკენ,
საიდან ხმა ისმოდა
—ნუ, ნუ ეძებ შავს მთასა!
ნიმფა ევედრებოდა.

ცრემლებს სწმენდა თვალთაგან,
გულში გრძნობით ეკვროდა.

—იცილდე, მთის დანახვა
აღვისპობს ნეტარებას,
სიცოცხლის ძაფს ჩაგიწყვეტს,
გაუფლებს მწუხარებას.

—ნუ მხერ საბრალო ბავშვო,
ნუ მხერ, ნუ გვედრებით,
საცაა საბაღნაროს
ბუჩქნართ მივეფარებით.

მაგრამ ყრმას ფერიების ხმები აღარ ესმოდა,
სისხლ ნარევის ცრემლებით მღულრად იღველფებოდა
მოსთქვამდა: ვახ მიმრიდა „შავ მთამ“ წრფელი ოცნება
კაეშნით მომეწამლა მტკიცე სარწმუნოება.

ჩემის ყრმობის აკვანსა, ჩემსა მშობელს ქვეყანას
გარეწარი უმღერის ველურსა სულთათანას.
მათი ვაების ხმები ცაში ქანდაკდებიან.
მათი აღმოკვნესანი ბასრ მახვილად მხვდებიან.

ამ ღროს შავი მთიდანა კვლავ მოისმა ხარხარი,
შავ-სხივებით განათდა მალლა ცა, ძირს მთა-ბარი.
ყრმათა გუნდი სოფლიდან ლტოლვილთაგან შემდგარი,
სახე გვემულ ნატანჯი, შემაზრზენელ-შემზარი
უჩვეულო ქვითინით, სულთქმის ურვა-გლოვითა
ჩაღურჯებულ თვალთაგან ნიანგის ცრემლთ ფრქვევითა,
არ ყოფნისა მზრისაკენ ზენაარის წყევითა
გადეშვნენ განაცილნი ავს-სულთ მქეჯნავ ხმებითა.

*) მხედველნი—თვალეები.

მგოსანი.

ვაი ჩემს ყოფნას, ვაი ჩემს თვალებს,
ამის მნახველმა ვით ღა ვიხარო,
ოცნების ფრთებზე მისვენებულმა
შვების ცრემლები ვით ღა დავდვარო.

მეგონა ქვეყნად ტრფიალის ღმერთი
ჰქსოვდა კაცთათვის ოცნების სიზმარს,
მეგონა ციურ ანგელოსთ დასი
აფსალმუნებდა დავითისა ქნარს.

მეგონა ღვთისა სახიერება
ცისკრისა სხივებს კიბეთ ჰზმარობდა
და ცამდე აწვდილ მთების თხემებთან
ვით გულის სწორთან ღაზღანდარობდა.

მეგონა წმინდა სიყვარულის ნიქს
ყოველი ძალა ეუფლებოდა,
ბუნების მკერდზე ტრფობის პოემა
ციურის ცვრებით იწერებოდა.

ვაჰ, რასაც ჩემი ოცნება ჰხადდა,
ყოფილა მხოლოდ სიზმრის ნაყოფი
და განწირულსა ქვითინს მოუცავს
თანა-მოძმეთა სადგურ-სამყოფი.

წმინდა ტრფიალი—მხოლოდ ბგერაა
საგოდებელის ზღვაში ჩანთქმული,
მშვენიერება—სადა სახეა
მცდარ მზერისაგან გამოწვეული.

მგოსანი.

ეჰ ფერიებო, ოცნებისა ტკბილ სახსოვარნო,
ჩაქოთებულს ვულს თქვენი რჩევა არ ეკარება.
უსაზღვრო სევდით დაიცარა გრძნობა-გონება,
სასოწარკვეთა საფლავიდან მეაღერსება.
არღა მახარებს არაფერი... არრა მაფრთოვნებს,
ადარ მწამს ხატად საედემო მშვენიერება,
უკვდავი არის მხოლოდ წყევა, ბედითი კრულვა,
უკვდავი არის მარტო-მარტო ამოება.

კაეშნის მთაზე შესაზარელ უფერო არსთა
კვლავ გააჩადეს არე-მარე ყვითელ სხივებით,
კვლავ აღიტაცენ შემაზრზენელ აღტყინებითა
კვლავ ახმაურდენ ჯოჯოხეთურ ზარ-მხდომელ ხმებით, —
და ფერიების დასიდანა ურვით ლტოლვილი,
სათანაელის თილისმისა ბედ-კრული მსხვერპლი
კოცონში ჩასწვეს... ქარტუხილმა არ ყოფნის მხარეს
ზრიალ-ღრიალით გაიტაცა იმისი ფერფლი.

დ. თურდოსპირელი.

გახრწნილი

(გუძღვნი ღაუფიწუარ მასწავლებლის მეჯიტონ იესეს ძის ჩოგავადის ხსოვნას)

ერთხელ ნავით წავედი სანადიროთ. მოულოდნელად აღელდა ზღვა, აგრგვინდა, აღრიალდა, მთებსავით ამართული ტალღები კიდით კიდემდე მრისხანეთ დაგორავდენ და კლდის ნაპრალებს შეუპოვრათ ეხეთქებოდენ. შეეძრწუნდი და ზენაარს შევევედრე სიკვდრლის მსხვერპლი არ გავმხდარიყავ. ტალღებმა გამისროლეს უცნობ კუნძულზე.

მშიოდა, გავაჩინე ცეცხლი და შევესწვი გედი, რომელიც ზღვის პირას მოვკალ. უეცრივ ადამიანის ოხვრა მომესმა, დაინახე რაღაც არსება ჩემს ახლოს მოკრუნჩხულიყო და მიმქრალ თვალებით მომჩერებოდა, საშინელება რამ იყო, მაგრამ როდესაც კარგად დაუკვირდი, დავრწმუნდი ამ არსებას არავისარი ზიანი არ შეეძლო და რიხიანათ შევეკოთხე:

- შენ ეი! ადამიანი ხარ?
- ოდესმე ვიყავ!
- ეხლა?
- ეხლა შენც კარგად გამჩნევ ვინცა ვარ.
- იქნებ გშიან?—
- მეტის მეტად.
- მაშ ახლოს მოდი.
- ძალა არ შემწვებს დავიდრე აღვილიდგან.

ძლიერ მენანებოდა ჩემი ნანადირევი ხორც მისთვის გამეზიარებინა, მაგრამ რაღაც სიბრალოული ვიგრძენ და რამოდენიმე ძვლიანი ნაწილი გადაუსროლე. როდესაც კუჭი გამოვიკვებე, არხეინათ

წამოვწექ ცეცხლის პირას. ის საკვირველი ცხოველი ისეთი გამომეტყველებით მომცქეროდა, ვიგრძენ საუბარი სურდა დაეწყო, მე კი ფიქრებში გავერთე და დამავიწყდა მეზობლისათვის შეკითხვა მიმეცა. მას, უთუოდ მოთმინება ევარგებოდა ჩემს ღუმელზე. განა არ ვიცი ეგეთ საიდუმლოებით მოცულ ადამიანთა მწეჩვეულება? ისინი ყველაზე მეტს სცდილობენ აღვიძრან ცნობის მოყვარეობა და პირველ შემთხვევისთანავე მზათ არიან ამოდრან მახვილი ენა, დომხალივით აურევენ ერთმანეთში სიცრუესა და სიმართლეს და მოგიყვებიან რაღაც დაუსრულებელ ზღაპარს, მეზიზღებიან საიდუმლოებით მოცული პირნი, არ მიყვარს როდესაც თავის თავზე მიაბობს ადამიანი.

- რაინდო! რა შემთხვევით მოხვდი ამ კუნძულზე?
- ეს კი ერთდაგვარი დონ-კიხოტია გავიფიქრე გულში. ვინ მე და ვინ რაინდი?
- სანადიროთ გამოველ.
- ამოდენს ხანს აქა ვცხოვრობ და ერთი მონადირეც არ მინახავს.
- მართლა? დიდი ხანია რაც აქა სცხოვრობ?
- დიდი ხანი უნდა იყვეს.
- რა გინდათ აქ მარტოდ მარტოს?
- გავშორდი ამაოებით მოკულ სამყაროს და ამ განმარტოების კუნძულზე ვატარებ არსებობის უკანასკნელ წუთებს.
- მე სიამოვნებით მოვისმენთ თუ სურ-

ვილი გაქვთ მიაშობთ თქვენი თავგადასავალი. მიუგე მე და პირი ვიბრუნე მეორე გვერდზე, ეს ერთგვარი საშვალება იყო არ შეემჩნია ჩემი ცნობის-მოყვარეობა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ჩაახველა, ხმა გაიწმიდა და დაიწყო:

— ბავშვობიდანვე დაეპატრონა ჩემს გრძნობას ბოროტი სული და გულის სიღრმეში გააჩაღა ვნების ნაპერწკალი, გამოურკვეველი სურვილები მიმონებდნენ, რაღაც მიუწოდომელს ვესწრაფებოდი. გული თრთოდა, სული განმარტოებას თხოულობდა, გავიქცეოდი მინდვრად, შევეყვებოდი კვარცხლ ბეკებს, დავეშვებოდი ქალაქის პირებს როდესაც დავიღლებოდი, წამოგწევებოდი ნაკადულის პირს, ნანათ მესმოდა წყლის დუდუნნი და მეძინებოდა. ვნახულობდი საუცხოვო სიზმრებს, თითქოს მესხმოდა მსუბუქი ფრთები და მაღალ ხის მწვერვალებს თავს ვეფლებოდი, ვკონავდი ყვავილების გვირგვინს და მიქონდა ცის მშვენიერ დედოფალთან. მხოლოდ სადამო ხანს დავბრუნდებოდი სახლში, ჩაუდებდი მოხუცებულს აღმზრდელს კალთაში თავს და ვსთხოვდი ზღაპრები ეამბნა, ის გულ-კეთილი ქალიც დაუზარებლად ასრულებდა ჩემს წადილს. მეტად მიყვარდა „მეფის შვილი“, რომელსაც თითქოს ძალა ჰქონდა მინიჭებული ყოველ-გვარ ნატვრის აღსრულებისა. მეც ბევრს ვნატრობდი დაიმედოვნებული, ოდესმე ყოველ წადილს მივალწევდი. ვნატრობდი გამომსხმოდა ფრთები, გადაფრენილიყავ შორს, ცხრა მთას იქით ზღაპრულ უცხო მხარეში.

ცხრა წლისა ვიქნებოდი, როდესაც სკოლაში მიმბარეს. ჩემს წინ ერთი მეტად მშვენიერი, გულკეთილი ბავშვი იჯდა, მხიბლავდა მისი წყნარი მშვიდობიანი თვალები, წაბლის ფერი თმის ქუ-

ლულები. თავისუფალ დროს ჩავეკიდებდი ხელს პაწია ნაზ თითებში, მოუჯდებოდი გვერდით და ზღაპრებს უამბობდი, ვასიამოვნებდი როგორათაც შემეძლო და როდისაც მის ნაზ ტუჩებს ღიმილი გადაეკროდა, მსურდა თავდავიწყებით ჩავკონებოდი ვით ჰეპეო სურნელოვან ყვავილს, მაგრამ მრცხვენოდა, ვწითლდებოდი, სურვილს ვერ ვალწევდი და ვიტანჯებოდი და როდესაც მან სკოლაში სიარულს თავი განება, თავზარი დამეცა, ავად-გავხდი და სიკვდილისაგან ძლივს გამოსიყიდეს ჩემი სიცოცხლე.

ეჭვანა არ ვიცოდი სიცრუეს მიაშობს მეთქი? გავიფიქრე და გაჯავრებულმა რიხიანად შევძახე:

— შენ ბაირონი ხარ თუ ლერმონტოვი?

-- არც ერთი და არც მეორე, რაღაც მზგავსება კი სუფევს.

— შენ უთუოდ ლექსებსაც სთხზავ!

— დიახ ვწერდი, მაგრამ მისმინე და ყოველივეს დაწვრილებით გაიამბო.

— ღმერთო ჩემო კვლავ სიცრუეს დაიწყებს: განაგრძე!—

— თოთხმეტი წელი შემისრულდა თუ არა აბობოქრებულ ზღვათ გარდმექნა გულის გრძნობა. ვნების ნაპერწკალი ჯოჯოხეთის ცეცხლსავეთ სწვავდა ჩემს სხეულს...

დავიწყე უშინაარსო, ულაზათო ლექსების წერა, ბოროტ სულის ზე შთავონებით. შემდეგ გადავწერდი პაწია ქალადის ნაგლეჯებზე, გავაღებდი ფანქარას და ნიავის მსუბუქ ფრთებს ვატნევდი იმ მოსაზრებით რომ, ვინმე დაინახდა მიწაზე გდებულს, აიღებდა და წაიკითხავდა. სულს სიამაყე ჩაექსოვა, ჩემს თავს უკვე ჰენიოსათ ვრაცხდი და რათა უფრო ყურადღების ღირსი გავმხდარიყავ, ყოველ ლექსს მსხვილი ასოებით ვაწერდი ქვეშ „ახალ-

გახდა მგოსანი თერთმეტ-თორმეტი წლისა“ სიმართლე აღვიარო, ხშირათ ამოვიწერდი კიდევ უცხო ავტორთა ნაწარმოებს და ქვეშ ჩემს ვინაობას ვაწერდი. მკითხველნი განცვიფრებაში მომყავდა აბა ვინ გაიფიქრებდა თუ უსირცხვოდ ვქურდობდი?

ქალწულნი აღტაცებაში მომყავდა; ნახათ მესაუბრებოდნენ, იგეთი მომხიბლავი ღიმილი უკრთოდათ სახეზე, თითქოს მანიშნებდნენ: ჩვენი ქანდაკებასავით თლილი გულ მკერდი მხათ არის შენთვის, ოღონდ მოგვიახლოვდი და ღირს გვყავ შენი აღერისისო.

სულს სულ სხვა სწყუროდა, ის მილოის ვენერას მზავსს სატრფოს პოვნას ლამობდა. ზღაპრულ დედოფალთა სახეჯერ კიდევ არ ამოშლილიყო ჩემს მეხსიერებაში, თავდავიწყებით მივისწრაფოდი მაღლა ცის სივრცეში ღრუბლის ნაკვთებთა შორის, მიწიერი არასფერი აკმაყოფილებდა ჩემს ფრთა გაშლილ ოცნებას. ეგეთ უმაღლეს მწვერვალს მიაღწია უგუნურმა თავმოყვარეობამ. საზღვარი არ უჩნდა ჩემს ნეტარებას, მაგრამ მუხთალი ბედი განა დაინდობს ადამიანს? მალე შეეპარა ნაღველი სულს და მრავალი სევდის ცრემლი დამაფრქვევინა.

ყოველ კალამს, რომლითაც ლექსს დავწერდი, კრძალვით ვინახავდი, როგორც საუნჯეს, ძვირფასს ნაშთს მომავლისათვის, მაგრამ ერთხელ ბოროტმა ბავშვებმა მომპარეს ეს ნაშთი, ეს დიადი საუნჯე.

— ხა! ხა! ხა! გროვნულ მუზეუმისთვის ინახდი?

— დიახ! ეგეთი იყო ჩემი დაბალმეზბულ ეონების ნაყოფი.

— ხა! ხა! ხა! სმენას ატკობს შენი აღსარება, განაგრძე ჩემო კარგო, ასე

რომ სამუდამოთ დაიკარგა ეს ძვირფასი ნაშთი აწმყოსა და მომავლისათვის?

— დაიკარგა და ეს შემთხვევა იყო პირველად ჩემი დამლონებელი.

— თუთხმეტი წლისა ვიქნებოდი, როდესაც მეგობრების მეოხებით წამერთო ყოველივე ის, რაც სულის სიდიადეს წარმოადგენდა. წამიყვანეს გასართობათ, ნარკოტულ სასმელებით დამიხშეს, დამიკარგეს მეხსიერება და საროსკიპოში, ჯერ კიდევ უსუსურმა ბაღმა დავკარგე უმანკობა...

ვიღაც გახრწნილ მეძავ ქალის სარეცელზე ვიშუშნებოდი, როდესაც გონს მოველ. განა ამაზე მომაკვდინებელი რამ მოიპოება ცხოვრებაში?

ესტიროდი, ცრემლს ვაფრქვევდი გარყვნილების სარეცელზე, როსკიბი ქალი კი სატანიურათ ხითხითებდა და მძლავრად მხვევდა თვის გახრწნილ ხელებს.

როდესაც თავი დავაღწიე საზიზღარ დედა-კაცის ტყვეობას, დავბრუნდი შინ, ჩავიკეტე კარები და ერთ კვირის განმავლობაში საღ ჰაერზე არ გამოვსულვარ, ყოველ არსების მრცხვენოდა, მრცხვენოდა იასამანის ყვავილისაც, რომელიც უხვად აფრქვევდა თვის სურნელებას ჩემს სარკმელში.

უმანკობასთან ერთად დავკარგე სულის სიმშვიდე, ფიქრი, რომ უკვე გახრწნილი ვიყავ, გულს ლახვარს მასობდა, უსიტყვოდ ვთხოვდი შებრალებას ყოველ არსებას, მაგრამ ვინ ვის იბრალებს?

უნებურად შეურიგდი ხვედრს, სამუდამოდ ჩავძირე ცხოვრების მლაშე ჭაობში.

გამძარცვეს, გამატიტვლეს. მომტაცეს ყოველივე, რაც დამესახა წმადათა წმიდათ, მომამსხვრიეს მსუბუქი ფრთები, რომლითაც ცის ლაქვარდში მივილტვო-

ქართული
ლიბრერი

დი, წამიბილწეს სიყვარულის წმიდა ჯადარი, მომტაცეს სიყვარული, სათნოება და ნაცვლად მძულვარება ჩამინერგეს სხეულში.

ყოველივე ცდა ამაო იყო, შევეცადე წმიდა იდეალურ სიყვარულს, ვცდილობდი სევდის ჩახშობას, არარაობის დავიწყებას. ცად ვაღმერთებდი, განვერთებოდი მის ფერხთ ქვეშ და სიყვარულს ვთხოვდი. ესთხოვდი დანგრეულ ტაძრის განახლებას, მას ვძღვნიდი ზე შთაგონებით ნაწერ სტრიქონებს და რაღაც სიამოვნებას განვიცდიდი, ვივიწყებდი ჩემს გახრწნილებას, არარაობას მასთან ერთად წმიდათ და უცოდველად ვგრძნობდი თავს, მაგრამ აქაც მძლია, აქაც დამამარცხა, ის სხვას ვაპყვა! სხვას შესწირათვისი უმანკოება, მე მარტოდ მარტოდამტოვა ობოლი სული...

ოჰ ალოლ! ალოლ! განა ოდესმე დამავიწყდები?..

ტანჯვა მწუხარებაში მიჰქროდენ დრონი, ვერ მოვწყდი სევდას. გავკიცხე ჩემი არსებობა და სიყვარული, გავყევე ვნების ქარიშხალს. შევიქენ ლალი, ავისხი ფრთები დემონის, მაცდურებას ვთესდი ყოველ უმანკო ქალწულის გულში, ბევრი იყო მსხვერპლი შურის ძიების, რა ერთის გულს მოვხიბლავდი, მეორესთან მიფრინავდი მწუხარების ცრემლი იფრქვეოდა მე კი ვსიამოვნებდი.

სასჯელს ველოდი, მაგრამ სად იყო, თითქოს ზე არსი ვერც კი არჩევს ბორბტს და კეთილს.

მხოლოდ ერთხელ დავისაჯე.

საუცხოვო ღამე იყო, მთვარის ვერცხლის სხივთა ლეჩაქში გამოხვეული. ცელქი ნიავი სურნელოვან ყვავილთ იღუმალ ზრახვით თავს დასციმციმებდა. მაღლა სართულის აივანზე მელოდებოდა მსხვერპლი მაცდურ სიყვარულისა. ვადმოუშო

თოკი, რომელსაც უნდა ავეყოლოდი, მაგრამ საუბედუროთ გაწყდა და გრძნობა მიხდილი განვერთხე ქვა-ფენილზე. ერთი თვის განმავლობაში მწარე ტკივილებს ვგრძნობდი.

ამ გვართ ვატარებდი დროს და არვინ სცდილობდა ჩემს გადაგვარებას.

მხოლოდ ის, ის მომეგლინა მფარველად, მცველად. ეს იყო ჩემი ძვირფასი მასწავლებელი. ეხლაც ცხადათ ნეველინება მისი სახე ხუჭუჭა თმა უფუარავს თავის ქალას, ღვთაებრივი ღიმილი უკრთის სახეზე.

ოჰ მაპატიე, მაპატიე ჩემო მოძღვარო, თუ მე გახრწნილი ვბედავ შენს მოგონებას. გახრწნილი ვიყავ სულით, ზნეობრივად. უშინაარსოთ ვატარებდი ცხოვრებას, ვით ბრმა ვერ ვარჩევდი ნათელს ბნელისაგან, და თუ ოდესმე ვიყავ ძლიერი სულით, აზრი ჰქონდა ჩემს არსებობას, ვხედავდი ნათელს, ეს შენი მფარველობით, ძვირფასო მოძღვარო, რადგან შენ იყავ ლამპარი, იყავი წყარო ცხოვრებისა და თუ კვლავ შევცურე გარყვნილების მორევში, თუ კვლავ წამერთო აზრი წმიდა იმიტომ, რომ მნათობი ჩირაღდანი ჩამიქრო უღვთო სამარემ, მუხთაღმა სიკვდილმა წამართო მოძღვარი, ხალხთა სიბილწემ ამიმღვრია მე წმიდა წყალი.

— რად ლალატობ შენს მოწოდებას? მესმის, გახრწნილი ცხოვრებას ატარებ, ლოთობ და სხვა, ადამიანის სულის ამაღლება კი, სულ სხვა საზრდოს მოითხოვს მითხრა მან ერთხელ.

— ვერ ვიპოვე ის საზრდო და ზეაღმფრენი, ძირს დავექანე, ძვირფასო მასწავლებლო—სამწუხაროა, მაგრამ ჯერ კიდევ შესაძლოა შენი განსპეტაკება.

— შეუძლებელია! გახრწნილი ვარ სულით.

— შესაძლოა სხეულით, სულით ჯერ არა ხარ.

დავიარებოდი მასთან, ვღებულობდი გონების საზრდოს, გამოველ სამწერლო ასპარეზზედ მის დახმარებით, დღითი დღე იზრდებოდა ჩემი სახელი, კვლავ შევიქვენ მსუბუქ ფრთებით ზე აღმაფრენ უცოდველ ბავშვთა, შემიყვარდა შრომა პატიოსანი.

როდესაც დამაფარებდა ხელს თავზე და მეტყუადა: „აი ხედავ ტევრის ჩრდილიდგან განთავისუფლებულს მცენარის ნაყოფსო, მზიარულების ცრემლს ვაფრქვევდი, შევჩერებოდი მის მშვიდ თვალებს და გადმომქონდა იქიდან ღეთიური ცეცხლი.“

სად არიან სად ისეთი გულ-კეთილი მასწავლებელნი, რომელნიც ყოველ ადამიანისთვის საჭირონი არიან?

სად არიან, სად?

გაზაფხულის სხივი ახლოვდებოდა, შავი ღრუბლის ნაკვთები ცის კიდურს ეფარებოდნენ; მითთ მომსკდარი ნიაღვარი თოვლის სითხეს უფსკრულისაკენ მიაქანებდა, ველოდი შევებას, საამო წუთებს და ამ დროა უღმობელმა სიკვდილმა ჩააქრო ჩემი ცხოვრების სხივი, მრავალ ხალხთან ერთად მეც უკან მივეყვებოდი ჩემ მასწავლებლის ცხედარს, ვსტიროდი, მწუხარების ცრემლნი, ცეცხლად ფრქვეულნი, ჰაერს მიჰქონდა.

ისიც წამერთო, მისი ნათელიც გაჰქრა ჩემს ბნელ წყვილიადში, დავრჩი ობოლი ცდომილების გზა ჯვარედინზე და ვერც გაუძელე მკაცრ ცდუნებას, კვლავ ვნებივრობდი გარყვნილების სარეცელზე. ცხოვრების სიმკაცრე იყო ჩემი გამხრწნელი. არსებობის პურის მოსაპოვებლათ იძულებული გავხდი ჩამოვშორებოდი საზოგადოებას. ჩემს სასიქადულო ასპარეზს და

შორს, მივიწყებულ სოფელში მეცხოვრებო. აი აქ მომეწვინა დემონი ქალის სახით.

რავიცი რამ აიძულა ის გაჰყოლოდა ცოლად მოხუცებულ მამაკაცს, როდესაც მისი გული ვნებით თრთოდა და მხურვალე ალერსი სწყუროდა?

ბუნების მკერდზე, საუცხოვო ტყეში, განმიმზადა მე მან სარეცელი ცდომილებისა.

კარგა ხანს ვნებივრობდი, არ მიფიქრია თუ რწმენას ვლალატობდი, ვლალატობდი მცნებას მოცემულს ძვირფას მასწავლებლისას.

მხოლოდ როდესაც ვიგრძენ, დავშორდი სოფელს, დავშორდი ხალხს, ვიგრძენ დამარცხება გარდაქმნის ბრძოლაში და გავიქეც ბრძოლის ველიდგან. მიველ აბობოქრებულ ზღვის ნაპირს, ჩავჯექე უიალქანო ნავში, მივანდე ტალღებს ჩემი სხეული და აი აქ, ამ განმარტოებულ კუნძულზე გამომისროლა ბედის ჩარხმა.

დიდხანს დავძრწოდი, ვიკვებებოდი მით, რასაც ვპოულობდი. და როდესაც დაუძლურდი დავემზავსე უსიცოცხლო ჩონჩხს, დავეცი აი ამ ადგილს. მოვკვდები აქ და არვინ გასჭირს ჩემთვის სამარეს.

რა საჭიროა? დეე ყვაე-ყორანნი გაძლენ ჩემის ლეშით.

ხშირად მომეჩვენება ჩემი მოძღვრის ღვთაებრივი აჩრდილი, ხელს მითითებს ქვეყნისაკენ და მეძახის დაბრუნდიო, მაგრამ არ ძალმიძს აღვასრულო მისი წადილი, სულით გავიხრწენ, გარდაქმნაკი აღარ ძალმიძს...

— აუცილებლად, ვალდებული ხარ დაბრუნდე, საზოგადოებისათვის კვლავ სასრგებლო ადამიანი ხარ, დაგეძებენ, პოვნას ლამობენ.— მიუგე მე თუმცა დარწმუნებული ვიყავ მის პოვნას არვინ

საგანმანათლებლო

სცდილობდა. ჩემმა სიტყვებმა მკრთალი ღიმილი მოჰფინა მის სახეს, სჩანდა კვლავ სუფევდა თავმოყვარეობა ამ უსიცოცხლო არსებაში.

— ვერ დავბრუნდები.

— ძალ დატანებით წაგიყვან. მიუგე მე; შევეისვი მხარზე, წავიღე ზღვის პირას და ჩავსვი ნავში. წინააღმდეგობას მიწევდა, მაგრამ სუსტი ძლიერთან რას გახდებოდა?

ან რად მოვიწადინე მისი წამოყვანა?

ზღვა დასცხრა, დაშოშმინდა, აზვირთებული ტალღები ჩაიძირნენ უფსკრულში ჩამავალი მზის სხივები გულში ჩაიკრა ზღვამ...

შელამდა... ცის მნათობნი გამოჩნდნენ ზღვის ქვესკნელს, ამ საუცხოვო სურათმა მიიზიდა ჩემი გული, პატარა ტალღები ნაზად ეალერსებოდა, ელამუნებოდა ჩემს ნავის კალთებს...

მიყვარს მე ზღვა, მიყვარს რადგან გა-

ნუწყვეტლივ მოძრაობს, მიყვარს რადგან ხან მრისხანეთ ღელავს, ხან ნაზად ირხევა.

მომხიბლავ სურათით შეპყრობილი ვსტკბებოდი, გული სიამოვნებით მიტოკავდა და ვერ შეეპყრებოდა როგორ გადაეშო ზღვის უფსკრულში ის, რომელიც თავის თავს გახრწნილს უწოდებდა. არ ვიცი რად ამჯობინა სიკვდილი ქვეყნად დაბრუნებას. ვერ შევნიშნე მისი განზრახვა და რომ შემენიშნა, შესაძლოა აღარც კი აღმოუჩენდი დახმარებას.

უგუნურმა რად დაირჩო თავი?

მიყვარს მე ზღვა, მიყვარს უძლეველი სტიქია, რადგან თვალ წარმტაცი მშვენიერია და უფრო მიყვარს იმტომ, რომ ზღვას ვადარებ ხალხის ძალას, ხალხის გულს.

მიყვარს მე ზღვა, მიყვარს უძლეველ სტიქიის ზვირთთა სრბოლა.

მის. ბოჭორიშვილი.

ალავერდის ტაძარი

3
ინც ჰნახავს ტაძარს ალავერდისას, ის ჰნახავს სახეს თვითონ ღმერთისას; სიმაღლით ცამდე აყუდებულნი მოგვითხრობს ჭმუნვით დიდებას ღვთისას. მის გარეშემო ყვავილების ზღვად დაფენილია ალაზნის ველი და ალაზანი—ბრძენი მოამბე— მიიკლავება მშვიდი და ნელი. ტაძარი—წმინდა მოწამე დროთა ერს მოაგონებს წარსულს დიადსა და ქვე დავრდომილთ კვლავ მოანდომებს

ახალს სიცოცხლეს და განთიადსა... ტაძარო! ერმა შენ მოგაშორა იოსებ, შენი ამშენებული და ქეთევანი—წმინდათა დასის საქებელი და დამამშვენებელი! იდექ ამაყად და მედიდურათ უკვდავთა ძეთა ამბის მთხრობელი! წმინდა ხალხისა წმინდა ქმნილებას ვერ წაჭშლის მტერი დაუნდობელი!

ი. მჭედლიშვილი.

1909 წ.

მარტოობა

ღღარ მესტუმრა არწივი,
აღარ დამყვება თავზედა.
აღარც რო კარგი მალაღებს,
აღარცა ვჯავრობ ავზედა.
სულოსა მხდის მტერი, ტყავს მაძრობს,
ჯალათად მაღა კარზედა.
არა სჩანს ჩემი არწივი
რო მხარი დამკრას მხარზედა.
ავენთო როგორც საკირი,
დავიწვა თავის ალზედა.
ან თოფის ჩახმახს მოვზიღო, —
ხელი დავიღვა ხმალზედა.
აღარ ვვარგვივარ არაფრად,
დავლაჩრებულვარ ძალზედა.
მოდის, არწივო, სადა ხარ.
შორითვე გიცნობ ხმაზედა
შენს მოსვლას როცა კი ვიგრძნობ,
გამოვიცვლები წამზედა.

მყის ვტოვებ დედა-მიწასა,
გადავსახლდები ცაზედა.
ხან ფანდურს შევავლარუნებ,
ხან დავამღერებ თარზედა.
ხან ვტირი, ხანა ვლოცულობ,
ხან ბრახს, შხამს ვანთხევ შხამზედა.
როცა არწივი თან მახლავს, —
მაზის მარჯვენა მხარზედა.
მეფისა მადლა გვირგვინი,
ვზივარ სამეფო ტახტზედა!
შეურაცხყოფას ვინ მკადრებს
სალამს მიძღვნიან ცდაზედა
როცა არწივი წამივა
ჩვარი ვარ, მკირე ჩვარზედა,
დამმალეთ ნუ გამომაჩენთ,
არ შესცდეთ დამსვათ ჯარზედა.
ვაჟა-ფშაველა.

„უკვდავია სუქველა“

(თარგმანი იზმაილოვიდან)

მკვებელი მასწავლებელი რადც ცუ-
დათა გრძობდა თავს, სულ ავად იყო. დიდი-
ხნის აუტანელ ჯაფას იგი ძლიერ დაეჯახა.
მას ჭკვლები ადგა, თვალები უხბელდებოდა,
ის იყო უანგარო დაუდალავი მუშაკი თავის
საქმისა, ჯერ კიდევ უმაწვდი იყო, რადე-
საც გადასწევიტა მთელი თვისი სიცოცხლე
შეწინა ამ თანამდებობისათვის. მან რამდე-
ნიმე ათი წელიწადი რანდუღათ შეასრულა
თავისი დანიშნულება: გადაიტანა აუტანელი
შრომა და უფველ-ნაირი ცხოვრების უკუღმარ-

თობა. მის ხელში გამოიზარდა ორი ასალი
თაობა, რომელთაც მან მოჭყინა ცოდნის ნა-
თელი. მას ჯერ არ სურდა მომკვდარიყო, იმი-
ტომ, რომ მას სწუერდა სიცოცხლე, სურდა
ეცქირნა ქვეყნიერებისთვის, სიდაც იგი წარ-
მოადგენდა იმ ზატარა შუქის ლამზარს, რე-
მელიც ანათებს მიურუებულ სოფლის კუთხე-
ში. შეუძლოთ იყო. მაგრამ მანინ მოიკრიბა
უკანანელი ძალ-ღონე, მოაგონდა ახალგაზ-
რობა, აღფრთოვანდა ამ მოგონებით მისთვის

ქართული ენის ინსტიტუტი

ეს უკანასკნელი გაკვეთილი იყო. დარეკეს ზარი — გაკვეთილი დაიწყო.

— ახა ბავშვებო — დაიწყო მასწავლებელმა — ჩვენ დღეს უნდა წავიკითხოთ ამბავი წყლის მოძრაობაზე! უური დაუგდეთ, ეს ძალიან საუფრადდებო ამბავია, იკარგება რამე ტუვილათ ქვეყანაზე? ჰუ? — არა... დედამიწაზე არაფერი არ იკარგება!.. ბავშვებო სწრაფად იკარძეს, რომ მათი მოხუც მასწავლებელს სურს განუმარტოს რაღაც დიხს შესანიშნავი. კლასში სამარისებური სიხუმე ჩამოვარდა. მოწაფენი სმენად გადაიქნენ.

— იღუპება თქვენს უბრალოთ ზატარა წვეუთი, რომელსაც თქვენ ზოგჯერ ვერც კი ამჩნევთ?

— არა — აი თუგინდ ის წვეუთი, რომელიც დაეცა ამ სტოლზედ, ორი სავი წუთის შემდეგ იგი გაჭქრა... და მაინც, ბავშვებო, იგი არ დაიკარგა სავსებით ქვეყნიერებისთვის! ის როგორც იცით გაშრა — ე. ი. იგი კარდაიქცა ერთქლათ და სხვა ერთქლებთან ერთად გაფრინდა ქუჩაში, ავიდა მადლა-მადლა და უთვალავმა რიცხვმა ამ წვეუთებისა, შეადგინეს დრუბლები, დრუბლებს გაჭყანტავს ქარი და გადაიქცეოს წვიმით, წვიმა მორწყავს გამოფიტულ დედა-მიწას. დედა-მიწა გაიფინთება; წყალი ჩასწვდება მის გამაგრებულ გულს, მოგროვდება და გაკეთდება ნაკადულები, ნაკადულები ამოხეთქავენ ზევით და დაეშვებიან მდინარეებში შესართავად, მდინარეები ჩაფლენ ზღვაში, ზღვებიდან წყალი აღის ერთქლად ცაში და... მასწავლებელი გაჩერდა.

— დაიკარგა წვეუთი? დაიკარგება იგი თქვენს ადელებული ის მივიდა სკლასო დაფასთან და აკანკალებულის ხელით დახატა წრე.

— სად არის აქ ბოლო, ან დასაწყისი? არც ბოლო აქვს და არც დასაწყისი. უველაფერს ქვეყანაზე, ბავშვებო, არ აქვს არც ბოლო და არც დასაწყისი. უკვდავია წვეუთი... უკვდავია მტენარე... უკვდავია ადამიანი... უველაფერი

უკვდავია. უველაფერი კვდება იმიტომ, იმიტომ ბოლოს კვლავ მიიღოს თვისი ზირველ-ფოფილი შეხედულობა. მასწავლებელი ისე გაერთო, ისე გაიტაცა ამ ახსნამ, რომ, ეტუობოდა იგი ახგარნიშს არ აძლედა თავის თავს იმაში, თუ რამდენათ ეუურებოდათ ბავშვებს იმის სულის კვეთება. მაგრამ სოცარი იყო, მოწაფენი გაინაბენ და გასტურებული უუურებდნენ მასწავლებელს, თითქმის ბავშვები ჩასწვდნენ იმ დრმა აზრებს, რომელნიც მასწავლებელმა წარმოსთქვა. დიდი ხანია ეგრე გულმოდგინეთ ადარუბასნია მათთან მოხუც მასწავლებელს! უკვდავია აგრეთვე, ბავშვებო, სიტუვა. არასოდეს არ მოკვდება სიტუვა. უოველთვის ის როგორც სავი თესლი ჩავარდება ადამიანის გულში — გაიდგამს იქ ფესვებს და აღმოცენდება კეთილ-საქმით. მაგრამ სიტუვა იგი უნდა იუვეს გულითადი, თქვენი გულის სიღრმიდან ამონაგვესი. იყავით უმწიკველნი, დიდებული სულებით და მაშინ ფუჭად არ ჩაივლის თქვენი სიტუვა. ის იქნება უკვდავი.

გაიკეთ ჩემი ნათქვამი ბავშვებო? მან დრმად ამოისუნთქა და სკამზედ დაეშვა. კარგა ხანს იგი ხმას არ იღებდა. როცა მან თავი მადლა აიღო, დაინახა რომ ერთ ზატარა შეგირდ ქალს თითი აეშვირა. ალბათ რისივე თქმა უნდოდა.

ზატარა ქალი რამდენიმე თვის მოხუცი იყო სკოლაში და ძლივს კითხულობდა მარცვლებზე. მიუხედავთ ამის მას სურდა ეთქვა მასწავლებლისათვის, რომ ნამდვილათ სიტუვა უკვდავია. რასაკვირველია ის ისე ვერ გამოსთქვამდა და ვერც ისეთს მაგალითს მოიყვანდა, მაგრამ ნოჩნი სულის ძალამ მაინც ათქმუვინა თავისებურათ.

— მე შეავდა ბებია — დაიწყო ზატარა ქალმა — ის ძალიან მოხუცი იყო. სრულებით არა მუშაობდა. მეტი წილი ეძინა. მე მას ძალიან უუვარდი. ის ხშირათ მიამბობდა ზღაპრებს. ის მოკვდა და მე კი უველა მისი ნამბობი

კარგათ მახსოვს, როცა მე ჩემ თავს უამბობ ხოლმე ზღაპრებს, მე მაშინ აუცილებლათ მამაკანდება ხოლმე დიდდას ხმა.

მასწავლებელი ბარბაცით წამოდგა. ის ცა-ტებუელი და თან განუსაზღვრელი სიყვარულით უყურებდა ზატარა შევიდს.

— დაახ, დაახ, წაიღუდლულა მან და ვე-ღარ დაათავა.

მასწავლებელმა ტირილი დაიწყო — დახსოვრეთ ბავშვებო ეს გაკვეთილი. მე აღარ შემეძლიან... ესლავე სახლში წადით... მამატიეთ... იგი გაჩუმდა და ცოტა ხანს შემდეგ დაიხურხურა გასაკონი ხმით:

— მაშ იცოდეთ, რა უკვდავია სუევედა! წაიკითხეთ ლოცვა...

მესხი ვ. მიქელაძე.

სიზმარი

ა.

ღამეა. ღრუბლის შავი სუღარა სამყაროს სივრცის გადაფარა, დაბნელდა სხივი მცისკროვნებელი, ცაში დემონმა გადიხარხარა.

შავი ღრუბლები ცას გადაეკვრნენ, მთვარემ დამალა სახე მლიმარე; ვარსკვლავნი გაჰქრნენ ცის კამარიდგან, ღრიალებს ქარი მწარედ მძვინვარე.

ბ.

ამ ჟამს ნაპრალოთან მარტოკა ვიდექ, ბნელ უფესკრულებსა გადავყურებდი; ნისლით მობურვიო მთისა მწვერვალებს ნაღვლითა ვსჭვრეტდი და ვღუმარებდი.

დაბლა მოსჩქეფდა მთის ნაკადული; ახმაურებდა კლდე-ღრეებს ქარი; თითქოს მსოფლიოს მოვლინებოდა დღე განკითხვისა გულ შესაზარი.

გ.

ღრუბელში ჩანთქმულ ცის კაბადონზე სხივი აინთო ვით განთიადი და მკრთალს ტატნობზე სხივ მოელვარე თითქოს გამოჩნდა სული დიადი.

ხორცშესხმულიყო ბედკრულთა ბედი, ანგელოზისა მიედლო სახე,

სხივოსან სახეს ნისლად ბურავდა სოფლის სიმუხლოთე და სივავლახე.

ხელთ ქნარი ეპყრა... ოქროს სიმებით, შარავანდელი შუბლოსა უბრწყენდა; და აღვზნებული ზეშთაგონებით წარწყმედილს ედემს გუნდრუქს უკმევდა.

მყუდრო სივრცეში ჩანგისა ჟღერა სევდის ჰანგებად ინასკვებოდა, და მის მითროლოვარე ციურ კილოში სოფლის სვე-ბედი იხატებოდა.

დ.

ღვთიური ცეცხლით გამხვალ გრძნობასა გადაერია ცრემლი მდულარე, მწარე ნაღველი გულს დაეკურა შევკრთი... ავღელდი ბედ განამწარე.

სმენა ვათხოვე... აზრი მივაპყარ, მკერდში ჩავიკალ მღელვარე სული და რა ვიხილე? ქნარს დამღეროდა წინამორბედი და მოციქული:

ე.

„სამყარო ტრტვინავს კილით-კიდეშის, ხარობს სატანა... მეფობს წყვილიადი; შებორკილია სხივი სინათლის, პირნაქცევია ცის განთიადი. არეს დასჩხავის შავი ყორანი,

ბედით დასჯილი ნაზარეველი
ჯვარქვეშ ეცემა ფიქრით ობოლი
და დახარხარებს თვით ბელზე ბელი.

იმედი განქრა... ხსნა არსით არი,
მწარედ ქვითინებს მაგდალინელი;
გაქვავდა მიწა-ცოდვის სამყარო,
დაბნელდა ზეცის სასუფეველი.

თავისივე მსგავსთ ცრემლების ტბაზე
ნავეს აცელქებენ განცხრომის ძენი;
ქეშმარიტებას გულში იკლამენ
დამონებულნი—ენა-მეტყველნი...

შემწიკვლულია წმიდათა-წმიდა,
ღმერთად ქცეულან ოქროს კერპები;
ცივის სამარესთან ძაძა მოსილნი
მწარედ იგლოვენ მსხვერპლ გმირთ დედე-
ამართულია წამების ჯვარი, ბი...

გოლგოთაზედა სისხლი თქრიალებს
პილატე ურცხვად იბანს ხელებსა
ძმის ღუშმანი კი... სტკებება... ხარხა-
რებს...

ყველგან: გოდება, ტანჯვა, მონება
მცირედ თვის ყოფნა გამხდარა მწარე
და ნეტა რისთვის? წუთის სოფელში
ყოველივესა ღუპავს სამარე“...

3.

დადუმდა. ფრთა ჰკრა ეთერს ფრთოსანმა
და ცის უფსკრულსა კვლავ მიაშურა,
ღრუბლის ძაძა კი მწუხარე სოფელს
შავ-ბნელი ხავსით გადმოეხურა.

ჟამთა სიავემ დენა განაგრძო
ბუნებამ იწყო კვლავ გლოვა... ზარი.
სოფლის შავს ბედს კი მას აქეთ გლოვობს
სულის კვეთება ცრემლად დამდნარი.

კიკნა-ფშაველი.

ამ ლექსის მცირე ნაწყვეტი დასტამბული იყო
გაზ. „დროებაში“ ს. ზ—ლი ფსევდონიმით რო-
მელიც მევე მეკუთნოდა.

ავტ.

ბ უ ვ ე ნ ს კ ი ზ ი

ჟუღენი ირ. ევლაშვილს

ღილის ცისკარის ვერცხლის თმა,—
ძირს გადმოშლილი ფითრდებოდა...

იქ, მთებს იქით ამოცურდა დიდებული
მნათობი... თავისი პირველი სხივი,—დი-
ლის ცვარს შესტყუორცნა, რომელიც
სულოსა ლევდა, ორთქლათ ღნებოდა...

მოჩუხჩუხე, ჩანჩქარი მთისა, ცრემლებს
რომ აფრქვევდა, არ ჩერდებოდა,—ფრე-
ნით იჭერდა სხივთა კონას მის სხივებში
სურათს ხატავდა...—მას შესცქეროდა,
იღიმებოდა...

ამართული ბუმბურაზ სალი-კლდეები,

ფიქრთა სავანე, სოფლის დარაჯი, ხოტ-
ბა შესხმით ეგემებოდა სხივოსანს ღდე-
სა...

ცა-ფირუზი, განთიადზე იკაზმებოდა
ოქროს რიდეით...

შორს გაისმა მხიარული ჰანგი, ცას
მხიარული, ღვთიური ჰიმნი მოსწყდა და
ათრთოლდა სხივი, — სხივი მღზნებისა...

მასთან ჰტლერდა ჩანგი მგოსნისა.
წალკოტი ოქროს მძივებით მოიქარგა
და მის მძივებში ბილილა, ზამბახი და
ია,—ბანაობდენ — ეთერში კრთოდენ...

ტანჯვის დომილი, შავ კლდეზედ დაცრემ-
ლებული, სხივთა კონებს მისჩირებოდა.—
ყველა ესენი ლაყვარდისაკენ მიილტვო-
დენ, მზეს შესცინოდენ... მწარე კვნესა
შერცვალა სიხარულის ჰიმნათ, და ეს
ჰიმნი, ახალ აკკორდში შეთხზული ჰიმ-
ნი, მგოსანმა თავის ქნარზე ათრთოლა
და ჩაქსოვა...

... იქ, იქ საკანში; ნესტიან საკანში
ტყვე ბურუსში გახვეულიყო, ამაყ და
ნარნარ ფიქრებს შეეპყრო იგი. ბორგავ-
და, არ ჩერდებოდა. მზის სხივებით გა-
ნათებულ მის სახეზე, ხან ღიმი გაითა-
მაშებდა, და ხან კიდევ სახე დაემანქე-
ბოდა, მრისხანე გამომეტყველობა დაე-
ტყობოდა ხოლმე.

მან უფერათ გულშემზარავათ დაიღ-
რიალა: „ვერა, ვირა, ჯალათს, ვერ მო-
ესწრები“...

იგი იატაკზე გაიშხლართა, თვალები
ჭერს მიაპყრო და უაზროთ რაღაცას
ბუტბუტებდა.

— აი!.. აი... ავერ მისი ნინო... აქეთ
რო მოწყავთ, ძლივს მიაასწრო ერთი თვა-
ლი გადაველო თავის სატრფოსთვის...
მერე რამდენი ტრფობა, ალერსი, იმედე-
ბი იყო ამ გამოხედვაში ჩართული.

მოაგონდა მშვენიერი განთიადი...
მაისის დილა... ხშირს ტყეში, სადაც
ტკბილ-მელოდიაზე გაისმოდა ბუღბუღლის
მკვნესარე ჰანგი... სადაც ტირიფი, სიყვა-
რულს სჩხავდა, ტრფობის მორევში ავ-
ლებდა... პატარა რუ, — კორდიდან-კორდ-
ზე რომ მიხტოდა, არ ჩერდებოდა... როს
მთვარის ნისლი, შავი რიდეთი შემოსი-
ლიყო... შავი მანტია წამოესხა.

— რა, რა სიამით უფეთქავდათ მაშინ
გული, რა ტრფობის სიმი გაებათ მგზნე-
ბარე გულში... რამ მშვენიერი დილა...
რა ჰარმონიით და სიცოცხლითა სავსე...

— მაგრამ ყველაფერი ეს განქრა, ვითაარ-
ცა ოცნება.— ის ბნელ საკანში, დიახ სა-
კანში მოაქცევს და დაატყვევებს.

—...მერე რისთვის?... რისთვის?... ეკით-
ხებოდა იგი თავის თავს. განა იმისათვის,
რომ სიმართლეს ვქადაგებდი? ჯალათის
მათრახს არ დავუდექი, — გამოგვეტეცი? მის
წინ ქედი არ მოვიხარე? ნუთუ ყოველი-
ვე გათავდა ჩემთვის? ნუთუ აღარაფერი
მეშველება?... დღეს-თუ-ხვალ სახრჩობე-
ლას ყულფში გამაყოფინებენ თავს...
მომაშორებენ სამშობლო მიწა-წყალს, ამ
მშვენიერ და ლალ ბუნებას.— ანდა იქნე-
ბა, შორეულ ცივ ციმბირში, ჩაახშონ
ჩემი ამაყი გრძნობა. მომაშორონ სამშობ-
ლოს, საყვარელს სამშობლოს... მერე
ყველა ეს რისთვის? რისთვის? შენ გეკით-
ხები ჯალათო! ნუ იმალები, მიპასუხე...
ახლაც, ახლაც მაგონდება მისი მშვენიე-
რი თვალები, მისი ბროლის, სპეტაკი
მკერდი, ტრფობითა სავსე...

ის უფერათ შეჰკრთა.

— მაგრამ - არა... ის მე არ მიღალა-
ტებს! მე მას უყვარვარ! თუ ეს მართა-
ლი არ არის, აბა რათ მეფიცებოდა ისე
გატაკებით, თვითა ცივ სამარემდის ჩემ-
თან ყოფნას ლამობდა... არა—იქნება
დროთა—სვლამ მასზე იმოქმედა? სხვა-
ზე გამცვალა!.. სხვა გვარმა სიყვარულის
ნაპერწყალმა იფეთქა მის გულში?..

მოაგონდა სიხმარი, წელან რომ არ ასვე-
ნებდა: მისი ნინო, ვითომც ჯალათის
კლანჭებში თრთოდა და კანკალებდა...
იგი მხათ იყო მას ყელში სცემოდა... სი-
ცოცხლე მოესპო...

— მზეო, მზეო, შენ მაინც ნუ დამი-
ვიწყებ, შენ მაინც მომხედე! შენი შვე-
ბის სხივები მტყორცნე, მტყორცნე, შენ
წილ-ხლომილ მონას, ნუ დააგდებ ცხოვ-
რების გარე... განბანე ოქროს მძივებით...

ნინოს... ნინოს, მიუალერსე... სხივი აშუქე, სხივთა კონები ძღვნათ მიუძღვენი... მიუძღვენი.

ერთბაშთ რაღაცამ დაიზრიალა. ტყვე ფიქრებიდან გამოიკვავა.

ციხის დარაჯი გარს უვლიდა მის საკანს, შეიხედავდა, მრისხანეთ შეუბღვერდა და კვლავ სვლას განაგრძობდა.

მზე კვლავ ანათებდა...

ცის ზეფირი მინდორ-ველათ დაჰქროდა...

ნიავე წამონაქროლი მთიდან საკანის ფანჯარასთან შესდგებოდა და ყურს დაუგდებდა ტუსალის ჩივილს, და ამ ჩივილს, ამ მწარე მოთქმას, ყველას ასმენდა, აგებინებდა: მინდორს, ველს, ბუჩქებს, ყვავილებს, და ჩაგრულსა მხარეს...

საკანში კი, საკანში კვლავ კენესა ისმოდა, მწუხარება მეფობდა...

ს. ბაირონი შვილი.

შინაური მიმოხილვა

ქუთაისის წმ. ნინოს სასწავლებლის საქმე; ქუთაისის გუბერნიის მესამე რაიონის სახალხო სკოლების ინსპექტორის გახანჩავის უკანასკნელი განმარტება; გაზეთი „შინაური საქმეები“ და ექიმი ივ. გამარტაყლი.

საშინელი ბედი ეწია წელს ქუთაისის წმ. ნინოს ქალთა სასწავლებელს. იმ ინციდენტს, რაც ამას წინად მოხდა ამ სასწავლებლის მოწაფეთა ღ უფროსს შორის, მოჰყვა ფრიალ სამწუხარო ღ შემადრწუნებელი ამბავი. ამ სასწავლებლის ინსპექტორმა სამოცდა ათი წლის მოხუცმა, კ. დოლობერიძემ, აღშფოთებულმა იმ უწყესობით, რაც სასწავლებელში დატრიალდა ამ ბოლო დროს, თავი მოიკლა; ამ სამწუხარო ამბავმა მეტად აღაშფოთა ყველა პატიოსანი ადამიანი და ეგონათ, რომ ეს ტრაგიკული ამბავი საუკეთესოდ შესცვლიდა სასწავლებლის საქმესო, მაგრამ ეს ერთი მსხვერპლი საკმარისი არ შეიქმნა და ამას მოჰყვა დათხოვნა ქართველი მასწავლებლებისა. როგორც „სახალხო გაზეთსა“ სწერენ ქუთაისიდან წმ. ნინოს სასწავლებლიდან დაუთხოვნიათ შემდეგი ქარ-

თველი აღმზრდელები და მასწავლებლები: თეოდოსია კორძაიასი, ვასასი აბაშიძისა, ელენე სუმბათაშვილისა, მართა დოლობერიძისა, ელენე პეტრიაშვილის ასული და სოფთო სჯულის მასწავლებელი მღვდელი მაქარაძე.

უცნაური, ზარდამცემი შთაბეჭდილება მოახდინა ამ ამბავმა სასწავლებელში და თვით საზოგადოებაშიც...

საზოგადოების გაკვირვებას, ყველაფერს რომ თავი გაფანებოთ, საზღვარი არა აქვს იმის გამო, რომ განსაკუთრებით თეოდოსია კორძაიას ასულს მოეპყრნენ ასე უსამართლოდ. ოცდა შვიდი წელიწადია ეს ადამიანი თავს დასტრიალებს ამ სასწავლებელს. აქ შეისწავლა ანბანი და იმავე დღიდან აღარ მოშორებია მას, უკედ რომა ვსთქვათ, „არ მოაშორეს, რადგან ხედავდნენ, როგორ უყ-

ვარდა მას იგი, თავს ევლებოდა, ულა-
ლავებდა. იგი სასწავლებლის უფროს ქა-
ლის თანაშემწედ ითვლებოდა, ხოლო
ნამდვილად უფროსობაც მის ხელში იყო
და მთლად სასწავლებლის ბედ-იღბალიც.
რამდენი უფროსი ქალი გამოიცვალა,
რამდენი ქირი და ვარამი გადახდა ამ სას-
წავლებელს, არა ერთჯერ უფროსობის თა-
ნამდებობაც შესთავაზეს, მაგრამ თეოდო-
სია კორძაიას ასული თანაშემწევობას არ-
ჩევდა, ვინაიდან ამ თანაშემწევობით აძ-
ლევდა იგი აურაცხელ შემწევობას სას-
წავლებელს. ოცდა შვიდი წელიწადია
თეოდოსია კორძაიას ასული ძიძა იყო ამ
სასწავლებლისა, მისი პატრონი, ერთგუ-
ლი სამართლიანი, ბეჯითი აღმზღელი ქა-
ლების, მათი დედა...

სწორედ წარმოუდგენელია, რამ გა-
მოიწვია ასეთი სისასტიკეო,—სწერენ
ქუთაისიდან „სახალხო გაზეთს“.

დევნა ქართველებისა სასწავლებლები-
დან ახალი ამბავი არ ორის ჩვენში, მხო-
ლოდ ყველა ქართველ მასწავლებლებს
ასე ერთბაშად დათხოვნას, უსათუოდ სე-
რიოზული მიზეზი უნდა ჰქონდეს და არც
შეიძლება ეს მიზეზები დაუფრონ საზო-
გადოებას, თუ ჩვენი მოკეთებები არ ფიქ-
რობენ, რომ უძაღლო ქვეყანაში ცხოვ-
რობენ და ამიტომ უჯობათ გავლაც შე-
იძლება. როდესაც საზოგადოების აზრით
სიმართლე იჩაგრება, ითვლება ზოგიერთ
პირთა წყალობით, საზოგადოებავე მო-
ვალე სიმართლეს გამოესარჩლოს და ისეთს
ლონისძიებას მიჰპართოს, რომ უსამარ-
თლოდ არავინ დააჩავგრინოს. შესძლებს
ამას ქუთაისის საზოგადოება, თუ ჩვეუ-
ლებრივად მარტო ერთის აშფოთებით
დაკმაყოფილდება, ამას მომავალი გვიჩვენ-
ებს.

* * *

„ბათუმის გაზეთში“ დაბეჭდილია ერ-
თი ახირებული მოთხოვნა ქუთაისის
გუბერნიის სახალხო სკოლების მესამე
რაიონის ინსპექტორის გასპარიანცისა.
გაზეთში ვკითხულობთ:

ყველამ ვიცით, რომ ამ უკანასკნელ
დროს ოფიციალურათ ნება დართულია
სახალხო სკოლებში 81 წლის გეგმის თა-
ნახმათ სწავლება, სადაც რუსული წერა-
კითხვის შესწავლა მხოლოდ მეორე წლი-
დან იწყება ამ გეგმის თანახმათაა შედგე-
ნილი დირექციის მიერ და სახალხო სკო-
ლებში სახელმძღვანელოთ დაგზავნილი
ეგრეთ წოდებული: „Виды письмен-
ныхъ занятій въ начальныхъ учи-
лищахъ Кутаисской Дирекціи“, სადაც
ნათქვამია, რომ დაახლოვებით აპრილი-
დან საჭიროა ავარჯიშონ ბავშვები რუ-
სული ასოების ელემენტების და ზოგი
უადვილესი ასოების წერაშიო—ხოლო
ნამდვილათ წერა-კითხვის შესწავლა იწყე-
ბა მხოლოდ მეორე წლიდან.

ახალმა ინსპექტორმა ბ. გასპარიანცმა
გასული წლის შემოდგომაზე დაგზავნა
სახალხო სკოლებში სახელმძღვანელოთ
„1881 წლის სასწავლო გეგმა“. ყველა
დარწმუნებული ვიყავით, რომ ჩვენ სკო-
ლებში ამიერიდან არ ექნებოდა ადგილი
არევ-დარევას, რომ ნამესტნიკის მიერ
დამტკიცებული სამოსწავლო გეგმა სა-
ვალდებულო იქნებოდა ბ. ინსპექტორი-
სათვისაც, მაგრამ მოგსტყუვდით: იმავე
ინსპექტორს ყველა ამის შემდეგ დაუგ-
ზავნია სოფლის მასწავლებლებისათვის
სახელმძღვანელოთ მის მიერ შედგენილი:
„Планъ веденія письменныхъ работъ
по русскому яз. и ариѳметикѣ въ
начальныхъ училищахъ III района

Кутаиской Дирекції“, სადაც ბ. გასპარიანცი პირველ განყოფილებაში მოითხოვს ყველა იმ სავარჯიშოების გავლას, რომლებისაც ღირექციის გეგმის თანახმად სავსებით მეორე განყოფილებაშიც არ არის შესაძლოაგლი მაგალითად, ბავშვების მიერ შედგენილი პატარა მოთხოვნების: აღწერა დღის, სათამაშოების, ცხოვრების, ქუჩების და სხვების მასვე თავის გეგმაში მოჰყავს სანიმუშო აღწერა, მაგალითად ასეთი: „20 აპრილი დღეს ჩვენ მასწავლებლის თანხლებით ვიყავით წასული სასეირნოთ. ჩვენ მოვადგროვეთ იის ყვავილები. ჩვენ ვითამაშეთ ბურთი, ჩვენთან მასწავლებელიც თამაშობდა“ და სხვა. ვიმეორებ, ასეთ მოთხოვნებებს აყენებს პირველ განყოფილებაში, სადაც სუსტ ნორჩ ბავშვებს დედა-ენაზედაც კი ვერ მოუხერხებია ამ გვართ თავისი აზრების გამოთქმა და ყველა ამას მოითხოვს მას შემდეგ, რაც ღირექციის სავარჯიშო გეგმა და თითონ ხსენებული ინსპექტორის მიერ დაგზავნილი 81 წლის გეგმა პირდაპირ, ნათლათ მოითხოვს, რომ რუსული წერა-კითხვის განვლა მხოლოდ მეორე წლიდან დავიწყოთ.

ადვილი წარმოსადგენია ის, თუ ასეთი ერთი-მეორის საწინააღმდეგო მოთხოვნობა რა არეგ-დარეგას შეიტანს ჩვენს უბადრუკ სკოლებში და რამდენათ შეაფერხებს მეცადინეობის წესიერ მსვლელობას, სწერს გაზეთი.

საკირთა ვიცოდეთ, რომ არეგ-დარეგის ავტორი თვითონ გასპარიანცია, თუ ის გამომდინარეობს მისი უფროსის ბრძანებით. ყოველ შემთხვევაში, ფაქტი ფაქტადვე რჩება, როგორც გაზეთი გვაუწყებს და ამ შემთხვევაში მასწავლებლებს მხოლოდ ერთად ერთი ღონის ძიება აქვთ,

მათ უნდა გამოიჩინონ იმდენი მოქალაქეობრივი გამბედაობა, რომ ბრძად არ აჰყენენ იმ გზას, რომელიც საქმე დაღუპვისკენ მიჰყავს; პირიქით თავიანთი საკუთარ ჭკუა გონებით დაადგენ და იარონ იმ გზით, რომელიც ნორჩ თაობის წესიერად სწავლა-აღზრდის საქმეს ხელს უწყობს და სწავლებასაც ნორმალურ პირობებში აყენებს.

* * *

ქუთაისის სასულიერო წოდების გაზეთი „შინაური საქმეები“ გულისწყრომას უცხადებს ჩვენს ნიჭიერს მწერალს ივანე გომართელს და „ნაკადულის“ რედაქციასაც.

პირველისადმი გულისწყრომა იმაში გამოიხატება, რომ „გომართელი არ სტოვებს არც ერთს საკითხს, რომ არ შეეხოს. ექიმი ხელობით, იპავე დროს კედეც დრამატურგობს, ლექტორობს, პუბლიცისტობს, კრიტიკოსობს, ისტორიკოსობს, მსაჯულობს და კიდევ ფილოსოფოსობს და სხ. და სხ. („შინაური საქმეები“ № 10. 1912 წ.). საზოგადოთ საქმარისად განათლებულის და ნიჭიერის კაცისათვის ძნელი არ არის რომელიმე საგანი, თუნდ იგი მისს სპეციალობას არ შეადგენდეს, საკმაოდ შეისწავლოს და საზოგადოებას თავისი აზრი აუწყოს იმის შესახებ. ბ-ნი გომართელიც, ეჭვს გარეშეა, ერთი იმ ფრიად იშვიათ ნიჭიერ ადამიანთაგანია, რომელიც, რა საქმესაც ჩაუჯდება და ხელს მოკიდებს, მას მოკლე ხანში შეისწავლის ისე, რომ ზოგ სპეციალისტებსაც კი არ ჩამოუვარდება, და ამიტომ ამისთანა ნიჭიერი კაცის ღვაწლი და მუშაობა არა თუ გასაკიცხია, პირიქით ქებია და მოწონების ღირსია. მაგრამ „ჩვენებური საქმეების“ თანამშრო-

მელს სეფეველელს სულ სხვა აწუხებს. ბ-ნი ივ. გომართელი შარშან, როდესაც მთელის წლით დატუსაღებული იყო, შეუდგა ასტრონომიის შესწავლას, რის შესახებ ქართულად არაფერი მოგვეპოვება, მან დასწერა მოკლედ და გარკვევით ვრცელი სტატია ამ საგანზე აწინდელის მეცნიერულის მეთოდისა და საუკეთესო მეცნიერთა შეხედულობის კვალობაზე. ეს ხელნაწერი მასალა მან წარუდგინა „ნაკადულის“ რედაქციას დასასტამბავად. ყველა სიამოვნებით მიეგება ნიჭიერი ავტორის ამ ახალს ნაშრომს, რომელიც შედარებული და შემოწმებული იქმნა საუკეთესო ასტრონომების ნაშრომთან; ზოგმა ის აზრიც გამოთქვა, რომ ცალკე წიგნად დაბეჭდილიყო და პრემიად მისცემოდა «ნაკადულის» მკითხველებს, რადგანაც ასტრონომიის შესახებ ჩვენ აწინდელი მეცნიერების მოთხოვნილებების კვალობაზე არაფერი გვაქვს, ბ-ნი გომართელის სტატია, ყველასათვის გასაკებად დაწერილი, საუკეთესო სახელმძღვანელო იქნებოდა სახალხო სკოლის მასწავლებელთათვის, რომელნიც მოგვალენი არიან, როგორც მოწაფეებს, ისე ხალხსაც ვადასცენ მეცნიერთა შეხედულობა ამ საქირო საგანზე.

ბ-ნს სეფეველელს ამოუწერია ზოგიერთი ადგილები გომართელის წერილიდან, გაუსვამს ხაზები ისეთის აზრებისათვისაც კი, რომლებსაც ყველა დასაწყისს გეოგრაფიის სახელმძღვანელოში შეხედვებით, რაც კარგად იციან პირველი კლასის მოწაფეებმა და ბრძანებს: „აქ რამდენი წინადადებაა, იმდენი შეცდომა, სიცრუე, სიყალბე და სიმრუდიაო“. მაგრამ რაში ყოფილა ეს სიცრუე და სიყალბე, არ იკითხავთ? თურმე ქვეყნიერებაზე ყველაფერი ღვთის მადლით გაჩენილა, აღორ-

ძინებულა და რადგანაც ბ-ნი გომართელი ღმერთს, ამ ყოვლად შემომქმედს ერთის სიტყვითაც არ იხსენიებს თავის სტატიაში, ამიტომ მისი სტატია ყალბი და სიცრუე ყოფილა. აქ მკითხველი უეჭველია დაინახავს, რომ მისტიციზმი ილაშქრებს მეცნიერების წინააღმდეგ. ეს ბრძოლა „არ ახალია, ძველია“, მაგრამ ბოლო დროს გამარჯვება მაინც მეცნიერებას დარჩა, რამაც დიდი გავლენა მოახდინა, როგორც ევროპიელებზე, ისე მთელს კაცობრიობაზე, რადგანაც მეცნიერებამ უკანასკნელ ხანებში სრულიად გარდაქმნა კაცობრიობის გონებრივი და ზნეობრივი ცხოვრება. საიდუმლოება და მისი სინონიმი—სასწაული—მეცნიერებაში და სამეცნიერო მეთოდის ენაში არ არსებობს, როგორც არ არსებობს ეს საიდუმლოება და სასწაული ფიზიკოსის და ქიმიკოსის გონებაში. სადაც რომელსამე მოვლენას მეცნიერები ძირამდის მიჰყვნიენ და მისი სათავე გასინჯეს, ყველგან და ყოველთვის მიზეზის და შედეგის ამა თუ იმ ურთიერთობას წააწყდნენ, რომელსაც მოვლენა გამოუწვევია. ამ გვარმა აზრვნებამ სამეცნიერო მეთოდიც დაჰბადა. აწინდელი ცხოვრების ვითარება ცხადათ გვიმტკიცებს, რომ სამეცნიერო მეთოდი ერთად ერთი გზა მათთვის, ვისაც რაიმე უტყუარი ცოდნის მოპოვება სწყურია. ფრანგების ცნობილი მეცნიერი ბერტელო ამბობს: „ჩვენს ცოდნას ორი განსხვავებული წყარო როდი აქვს: ერთი ციური, ღვთისაგან შთაგონებული, „გაუგებარის“ წღვდიადისგან გადმომდინარე, და მეორე თავის თავის და სხვების გამოცდა-დაკვირვებაზედ აშენებული. ადამიანი, რომელიც სულ მუდამ რაიმე სასწაულის მოლოდინშია, და ამის დაგვარად თავის სიცოცხლეს აწყობს, უთუოდ

დაიღუპება და დამარცხდება ცხოვრების ბრძოლაში. მსოფლიო ისტორია მოგვითხრობს და ადამიანის ტვინის შესწავლა გვიმტკიცებს, რომ კერძო ადამიანი, ან ვინ, რომელიც სასწაულის ან ღვთაურ შთაგონების მოლოდინს ცხოვრების სარჩულად იხდის, —სამუდამოდ დაიღუპება მალე, ზნეობრივ, ქონებრივ და გონებრივ სიცოცხლეს მოისპობსო“. აი რა ნაყოფი მოჰყვება მისტიციზმის ქადაგებას, რასაც მხარს უჭერს გაზეთი „შინაური საქმეები“.

ჩვენის აზრით კი თუ გვინდა, რომ ჩვენი ვინ არ ჩამორჩეს სხვა ერებს და არ დაიღუპოს, უნდა კვალ და კვალ მისდინოს საღ მეცნიერების გზას, განზე გაუდგეს მისტიურს აზრებს და დაეწაფოს მეცნიერების წყაროს. ბ-ნი ივ. გომართელის სტატია, რომელმაც ეს აზრი გამოიწვია, იმდენად საღ მეცნიერულ მეთოდზე დაწერილი, რომ მისი წაკითხვა და შეგნება სასურველ ცოდნას მისცემს მკითხველს და „ნაკადულის“ რედაქციაც, ჩვენის აზრით, კარგად იქცევა, რომ ამ გვარ სამეცნიერო წერილებს ადგილს უთმობს ჟურნალში და ყმაწვილებს აწვდის ნამდვილს მეცნიერულს აზრებს და

არა ლეგენდალურ სამეცნიერო ცნობებს. ტყუილად უიშობს ბ-ნი სეფეველელი და იმუქრება, რომ „ნუ გაუკვირდება „ნაკადულის“ რედაქტორს, რომ შეგნებულმა მშობლებმა ახლოს აღარ გააკარონ თავიანთ შვილებს ასეთი უკულმართი(?) მიმართულების გამავრცელებელი ჟურნალი“—ო. პირიქით შეგნებული მშობლები იმას უნდა ცდილობდნენ, რომ მათმა შვილებმა ნამდვილი საღი მეცნიერული ცოდნა მიიღონ და არა ზღაპრულად შეთხზული სამეცნიერო ამბები. რამდენს ცოდვას ჩაიდენდა „ნაკადულის“ რედაქციაც და მშობლებიც ყმაწვილების წინაშე, როცა ქართულად ჟურნალში მიწვდიდნენ ზღაპრულ სამეცნიერო ცოდნას, ხოლო იგივე ყმაწვილები აუარებელს რუსულს ასტრონომიულს წიგნებში წაიკითხავდნენ სულ სხვა ცნობებს, სხვა თვალსაზრისით გაშუქებულებს. თუ ყმაწვილი ცოდნის მოყვარეა, იგი ყოველთვის იშოვის წასაკითხად იმას, რაც მას აინტერესებს, ხოლო განძრახ მოტყუილება ბავშვებისა და სიკრუის სწავლება ხომ ქრისტე ღმერთმაც დაჰგმო და მომავდინებელ ცოდვათ დასახა.

რ უ ს ე თ ი

სახალხო სკოლის მასწავლებელთა საზენსიო კასსა

სახალხო სკოლის მასწავლებელთა ჰენსიის დანიშვნის შესახებ ბევრს სწერდენ ჟურნალ გაზეთებში და ბევრგანაც ეს საკითხი სხვა და სხვა ნაირად იქმნა გამორკვეული, მაგრამ დღემდის სახალხო სკოლის მასწავლებლები მოხუცებისა და მოუძღოურების დროს მაინც საკმარისად უზრუნველ-ყოფილნი არ არიან. ყოველს

ექვს გარეშეა თუ რა უდიერს შრომას ეწევიან სახალხო მასწავლებლები, რომლებიც, აუტანელი შრომის გამო, ჩქარა იქანცებიან და ადრე ჰკარგვენ შრომის უნარს. ამას გარდა სახალხო მასწავლებლები ისეთს მცირე ჯამაგირს იღებენ, რომ ძლივს-და ასაზრდოებენ თავის თავს და ცოლ-შვილს. სულიერ საზრდოზე,

როგორც არის წიგნები, ჟურნალ-გაზეთები, კურსები და ექსკურსიები, ფიქრიც ხომ შეუძლებელია, ან როგორ იფიქრებენ ამაზე, როცა თვითონვე ნახვევად მშვიდები არიან. ცოლ-შვილიანი მასწავლებლის მდგომარეობა ხომ უფრო აუწყურელია; მთელს მათს ავლა-დიდებას მცირე ჯამაგირი შეადგენს, არც მიწა, არც მეურნეობა მათს ბედზედ.

წვრილი ცოლ-შვილიც ხშირად შიმშილით ეხოცებათ და თავიანთი შვილების აღზრდაზედაც დიდს გაჭირვებას განიცდიან. მთელს თავისს ძალ-ღონეს სახალხო მასწავლებელი სხვისი შვილების აღზრდა-განვითარებას ანდომებს და როცა დრო დადგება თავისი შვილების სწავლებისა, ერთის მხრით უსახსრობა და მეორეს მხრით უადგილობა საქმეს უჭირებს, ყველა მაზრაში არ არის საშუალო სასწავლებელი, სადაც სოფლის მასწავლებელს შეეძლოს შვილის მიბარება და თუ სადმე არის ასეთი სასწავლებელი, ბავშვის მიბარება და გამოზრდა მეჭად საძნელოა, რადგანაც მისი მცირე ჯამაგირი მარტო შვილის აღზრდას არ ყოფნის და სახლში კი ცოლ-შვილი შიმშილით დაეხოცება. მასწავლებლებს კი ამ საქმეში იშვიათად თუ შველის ვინმე. შინაც მასწავლებელი გაჭირვებულად ცხოვრობს, ხშირად სოფლის მასწავლებლებს ისეთი ბინა აქვთ საცხოვრებლად, რომელიც „ზოლოგოიურ გალიას“ უფრო მოაგონებს კაცს, ვიდრე ინტელიგენტ მუშაკის ბინას. არის კიდევ სხვა მრავალი უარყოფითი მხარე მასწავლებლის ცხოვრებაში, რაც ცუდათ მოქმედებს მის ჯანმრთელობაზე. მართლა მეტად მომთმენი და იღვით გატაცებული უნდა ადამიანი, რომ არ იგრძნოს ყველა ის გაჭირვება, რასაც სახალხო მას-

წავლებელი განიცდის და ამ ნაყოფიერ მუშაობის ჯილდოთ კი, სიბერისა და მოქანცულობის დროს, აუტანელი შიმშილი მოეღის. ნება-უნებლიეთ ამ უანგარო მუშაკთ კრიკაში უდგანან დაუზატი-ებელი სტუმრები: მწუხარება და სიღარიბე. ესენი უდროოდ უთხრიან მათ სამარეს. მაშინ როცა სულ სხვას ვხედავთ საშუალო სკოლების მასწავლებელთა ცხოვრებაში, რომელთაც საკმაო სახელმწიფო პენსია ეძლევათ და შრომის ფასაც და პენსიასაც გაცილებით მეტს იღებენ, ვიდრე სახალხო მასწავლებლები, უფრო უზრუნველყოფილნიც არიან და შვილების აღზრდაც არ უძნელდებათ. დასაწყის სკოლების მასწავლებლები ასეთს პენსიას არ ღებულობენ. ამას დაუფიქრდნენ ერობა, საზოგადოება და ბოლოს სამინისტროც და შეუდგნენ ბჭობას, თუ როგორ უზრუნველჰყონ სიბერის დროს სახალხო სკოლის მასწავლებელთა ცხოვრება. რაკი ერობას, საზოგადოებას და სამინისტროსაც საკმარისი თანხა არ ჰქონდათ და სახალხო სკოლის მასწავლებელთა რიცხვიც ბლომად იყო, გადაწყვიტეს დასაწყის სკოლების მასწავლებელთა უზრუნველყოფა შეავსონ ჯამაგირიდან %/0 გამოკლებით და დანაკლისის შევსებით ერობათა და სამინისტროს მიერ. მასწავლებელს განსაზღვრულს დროს განმავლობაში უკლებდნენ ჯამაგირიდან განსაზღვრულს პროცენტებს, რასაც ერობა და სამინისტრო უმატებდა თავის საშუალებიდან. მიიღებდნენ განსაზღვრულს ჯამს, რომელიც უნდა გაენაწილებიათ იმის მიხედვით, თუ რამდენ ხანს იცოცხლებდა პენსიონერი სამსახურის შემდეგ. ამისათვის აიღებდნენ ცხრილს, რომლიდანაც დაახლოვებით გამოიცნობდნენ თუ რამდენ ხანს იცოცხლებს ადამიანი. მაშას-

დამე შეგროვებულს ფულს, ჯამაგირიდან შეტანილს პროცენტებს და დამატებულს იმისაგან, ვისაც მასწავლებელი ემსახურებოდა, ჰყოფდენ იმ წელთა რიცხვის მიხედვით, რამდენიც შეუძლია იცოცხლოს პენსიონერმა. აქედან მიღებულს ნაწილადს აძლევდნენ საპენსიოდ, რასაც იღებდა კასის მონაწილე. ამ წესს უზრუნველობისას დაზღვევა ეწოდებოდა. ამ სახით ერობაში და სამინისტროში სახალხო მასწავლებლის პენსია დამოკიდებული იყო ჯამაგირზე, სამსახურის რაოდენობაზე და კასის მონაწილის წლოვანებაზე. რამდენადაც პენსიონერი ნაკლები ხნისაა, პენსიაც ნაკლები მიეცემოდა, რადგანაც ცხრილის მიხედვით უფრო დიდხანს შეეძლო სიცოცხლე, ვიდრე იმას, რომელიც წლოვანებით უფროსია. ვინც მეტს ჯამაგირს იღებდა, საპენსიო გადასახადსაც მეტს ახდევინებენ და პენსიაც მეტი ერგებოდა. რამდენადაც დიდხანს უმსახურნია, გადახდილიც მეტი ექნებოდა და პენსიასაც მეტს მიიღებდა. ამას გარდა მნიშვნელობა ჰქონდა მასწავლებლის ოჯახობასაც. უმატებდენ ცოტადენ პროცენტს ცოლშვილის სასარგებლოდაც. ამ სახით მიიღებდენ რთულს ანგარიშს, რომლის გამორკვევა არც ისე ადვილი იყო. ამ მიზნისათვის შედგენილი იყო ცალკე ტაბულა, რომლითაც გამოარკვევდენ თითოეული მასწავლებლის პენსიის რაოდენობას, არსებობს აგრეთვე აუარებელი სხვა და სხვა პირობები, რომელიც შეტანილია საპენსიო წესდებაში. რასაკვირველია ამ გვარ, უზრუნველობის გამო პენსია საკმარისი არ იქნება, რასაც გამოცდილებით ვატყობთ იმ ერობაში, სადაც მასწავლებელთა უზრუნველობისათვის დაზღვევის სისტემა არსებობს. რომ გაადიდონ საპენსიო თანხა და ზოგიერთ

შემთხვევაში გაუსწორონ სახელმწიფო თანხას, ზოგიერთი ერობა გამორიცხულ თანხას უმატებს საკუთარს დამატებითს საშუალებას და მაშინ პენსიაც შედარებით მატულობს. მაგალითად მოსკოვის ერობაში საპენსიო კასა თითქმის ორჯერ მეტია, რიაზანის და სამინ. საპენსიო ჯამზე.

აქედან სჩანს, რომ ბევრი ერობა იმ დასკვნამდის მივიდა, რომ დასტოვონ ძველი დაზღვევის წესი თავის მოსამსახურეთა უზრუნველ საყოფელად და გადავიდნენ ემერიტალებზე, ან საზოგადო სახელმწიფოებრივზე. ამის მაგალითს ეკატერინოსლავის ერობაში ვხედავთ: 25 წლის სამსახურის შემდეგ მასწავლებელი, მიუხედავად ცენზისა და ჯამაგირის რაოდენობისა, იღებს წლიურად 300 მან. პენსიას, ნება აქვს კიდევ იმსახუროს და პენსიაც მიიღოს. ჯამაგირიდან ისევ ის 6% ერიცხება, როგორც სხვა საპენსიო კასებშია, სადაც დაზღვევითი პრინციპი არსებობს.

ეს თვალსაჩინოდა სჩანს ქვემო ცხრილიდან ოთხი ერობისა და სამინისტროს კასისა. ამ ცხრილით ემერიტალურ პენსიას იძლევა ეკატერინოსლავის, მოსკოვის და ტვერის ერობები; დაზღვევის კი - რიაზანის და სამინისტროს საპენსიო კასა. 25 წლის სამსახურის შემდეგ ემერიტალური კასსა ტვერის ერობაში იძლევა 360 მან. პენსიას წლიურად. მოსკოვისა - 307 მან. და ეკატერინოსლავისა 300 მან. ამასთან მოსკოვის ერობამ თავის მისწრაფებით წინ გაუსწორო ეკატერინოსლავის და ტვერის ერობასაც; იგი პენსიას აძლევს 25 წლის სამსახურის შემდეგაც, 30 წლის სამსახურში აძლევს 558 მან. მაშინ როცა ის ორი ერობა შეჩერდა მხოლოდ 25 წლის სამსახურზე.

(შემდეგი იქნება)

მოწოდება

(ქუთაისის და მისი მაზრის ზირველდაწვევით სკოლების მასწავლებელთა მიმართ)

მესამე წელიწადია, რაც ქუთაისში დაარსდა ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების განყოფილება, რომლის მიზანია სახალხო წიკნთსაცავ-სამკითხველოების გახსნა, საყმაწვილო და სახალხო სამეცნიერო წიგნების გამოცემა და გავრცელება ხალხში, მიყრუებულ ადგილებში სკოლების გახსნა და სხვა... ყველა ამათთვის საჭიროა საშუალების გაძლიერება და ეს შესაძლებელია მაშინ, როდესაც წევრთა რიცხვი ბლომად ეყოლება საზოგადოების განყოფილებას.

ამა წლის ოთხ მარტს განყოფილების გამგეობამ მოიწვია დამხმარე აგენტები თითოეულ წრიდან და დაწესებულებიდან ორ-ორი კაცი იმ საკითხის გამოსარკვევად, თუ რა და რა ზომებია საჭირო გამგეობის ნაყოფიერ მოქმედებისათვის და განყოფილების ნივთიერად გაძლიერებისათვის. ორიოდე საათის კამათის შემდეგ დაადგინეს: არჩეულ იქმნას თითო აგენტი ყოველ წრიდან, რომელთაც ჩაჰბარდეს საწევრო წიგნაკები და დაევალოს მათ გასწიონ აგიტაცია თავის წრეში და მიიღონ ზოგები წევრთა რიცხვის გასამრავლებლად. სახალხო მასწავლებელთა წრიდან ამომირჩიეს მე და ჩამაბარეს საჭირო წიგნაკები. ამის გამო მოგმართავთ ყველა ამხანაგებს განურჩევლად სქე'ისა და გთხოვთ ამა აპრილის თვიდან ჩაეწეოთ ჩემთან წ. კ. გამავრცელებელ სა-

ზოგადოების წევრად; საწევრო ფული წლიურად სამი მანეთია, რომლის გადახდა შეიძლება ათ შაურობით; როდესაც შესრულდება სამი მანეთი, წევრი მიიღებს ჩემგან კანონიერ კვიტანციას განყოფილების ბეჭდით შემოწმებულს. საწევრო ფული და წევრთა სახელი და გვარი გადაეცემა განყოფილების გამგეობას, რომელიც სიას დაბეჭდავს თავის დროზე ანგარიშში. წევრები მოწვეულ იქნებიან გადამწყვეტ ხმის უფლებით საზოგადო კრებებზე.

იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ **სახალხო მასწავლებლები**, რომელთაც ვალად ადევსთ ბავშვის აღზრდის გარდა ხალხის განათლებისათვის და კეთილდღეობისათვის ზრუნვა, გამოიმეტებენ ერთ კაეიკს დღეში და თანაუგრძნობენ ასეთ განმანათლებელ ეროვნულ დაწესებულებას, არა თუ საზოგადოთ მასწავლებელი, არამედ ყოველი ქართველი, რომელი პროფესიასაც უნდა ეკუთნოდეს იგი, ზნეობრივად ვალდებულია ითვლებოდეს **ამ საზოგადოების** წევრად და თავისი წვლილი უნდა შეჰქონდეს სამშობლო ქვეყნის ასაღორძინებლად. ქუთაისის მასწავლებლებს მე თითონ ვინახულებ, გარეშეებს კი შეუძლიათ თუ ისურვებენ წევრობას, მომმართონ შემდეგის მისამართით: Ку-таисъ. 3-е городское начальное училище.

ლადო ბზვანელი.

წერილი რედაქციის მიმართ

სამრევლო სკოლების საბჭოს საუბრადღებოთ

„კოლხიდის“ 52 ნომერში მოთავსებული იყო წერილი ბ. მასწავლებლისა ამ სათაურით: „დეალიზაციის სამრევლო სკოლა და მღვდლის ბასილ ჩხიკვაძის ღვაწლი“. ეს წერილი იმდენათ დამახასიათებელია ეხლანდელ მღვდელ-გამგეების მოღვაწეობისა სწავლა-აღზრდის საქმეში, რომ ზედმეტი არ იქნება მასზე მკითხველის ყურადღება შევაჩერო.

„ვინც მთავრობისაგან სკოლის გამგეთ ითვლება, სკოლას აღორძინების მაგივრათ დაღუპვას უქადის. მცხოვრებლებს თუმცა სულითა და გულით სურთ სკოლისათვის საკუთარი შენობის შექმნა, მაგრამ მათი ცდა ყოველთვის უნაყოფოდ რჩება, ამავე სკოლის მმართველის მღვდლის ვასილ ჩხიკვაძის წყალობით. ეს უკანასკნელი მთავრობისაგან სკოლის გამგეთ ითვლება, სხვას ნებას არ აძლევს უმისოთ იმოქმედოს სკოლის საკეთილდღეოთ, თვითონ კი, თავისი გადამეტებულ ამპარტაუნობით და კიდევ სხვა და სხვა უვიც მოსაზრებათა გამო, არა აქვს მიდრეკილება პროგრესს ხელი შეუწყოს“.

თავისთავად ეს წერილი მაინც და მაინც არ იქნებოდა ყურადღების ღირსი, რომ ის მარტო მღ. ჩხიკვაძეს ეხებოდეს, მაგრამ საქმე ის განსაკუთრებით, რომ მარტო მღ. ჩხიკვაძე არ არის „რომელიც სკოლის გამგეთ ითვლება და სკოლას აღორძინების მაგივრათ დაღუპვას უქადის“. ასეთია, სამწუხაროთ, თითქმის ყველა ეხლანდელ-

ლი მღვდელი-გამგენი, რადგან, ბ. მასწავლებლის სიტყვის არ იყოს, „ღარიბ სკოლას ანგარებით სავსე გრძნობის დაკმაყოფილება არ შეუძლია“. იყო დრო, როდესაც სკოლები მათ ინტერესებს ემსახურებოდნენ და უკანასკნელნიც ფართედ სარგებლობდნენ... ეხლა კი დრონი იცვალენ: სკოლებს შემოსავალი სწავლის ფულის ან სხვა რაიმე სახით შემოაკლდათ, აქ კი გამგე-მღვდლებს ხელის ფათური ძლიერ ემარჯვებოდათ; საღვთო სჯულის სასწავლო ფული შეუმცირეს და სხვა და სხვა... რაღა გასაკვირველია, რომ მათ სკოლაზე გული აუცრუვდეთ, არ იზრუნონ; და აკი არც ზრუნავენ, მხოლოდ ამას ისე ფარულად, გაიძვერულად სჩადიან, რასაკვირველია, საკუთარი ტყუვის შიშით, რომ ბევრი ვერც-კი ამჩნევს მათ ხრიკებს. სამწუხარო მხოლოდ ის არის, რომ ეს უბრალო რამ ჯერ კიდევ სავსებით ვერ შეუგხიათ, ან არ უნდათ შეგიგნონ მათ, ვისაც დღეს ამ სკოლების ბედი აბარია. მაშ, რითი უნდა აიხსნას ის, რომ საბჭო ისევ ძველებურათ ნდობის თვალით უყურებს მათ „მოღვაწეობას“, ავალებს სხვა და სხვა სასკოლო სმქმის გარიგებას, იღებს მათ „რაპორტებს“ სახელმძღვანელოთ და ასე გასინჯეთ, ავალებს თვალყური ადევნონ მასწავლებლებს, როგორც სამსახურის დროს, ისე კერძო ცხოვრებაში. ახლანაყოფი ასეთი გამგეობისა! თითქმის უმეტესობა, რასაკვირველია, ხეირიან მასწავ-

1913 წლის
19 მარტი

ლებლებისა გადაკიდებულნი არიან მათ მღვდელ-გამგებზე, და მის მაგივრათ, რომ ხელი-ხელ ჩაკიდებულნი ემსახურონ სწავლა-აღზრდის საქმეს, ჩხუბში და დავი-დარაბაში ატარებენ დროს. ახლა დაუ-ბოლავებელი კვლევა ძიება მათი საჩივრე-ბისა! და ეს მაშინ, როდესაც ათასი სა-ჭირობოროტო საქმეა წამოყენებული.

„სკოლაში ქუდიც რომ შეუგდოთ, გა-ნაგრძობს ბ. მასწავლებელი, მაინც არ შევა, თუმცა მას (ჩხიკვაძეს) ორი სკოლა აბარია და მთავრობას ხშირათ ატყობი-ნებს, რომ სკოლაში ვასწავლი საღვთო სჯულსაო, რისთვისაც ერთხელ ჯილდოც აიღო“.

გიჟი იქნება შევიდეს? ეს დრო ხომ სხვანაირათ შეუძლია გამოიყენოს, მაგა-ლითად: მახლობლათ სადმე სამინისტრო სკოლა იქნება, ან სასამართლო, ან სოფ-ლის კანცელარია და სხვა. ან რატომ

ჰგონია ბ. მასწავლებელს, რომ მარტო ჩხიკვაძე სჩადის ამას? განა ცოტაა ისეთი სკოლა, სადაც წლობით არ არის ამ საგ-ნის სწავლება სკოლაში და მთავრობა კი ყურს იყრუებს ან აფუჩჩვებს? მე აქ ფაქ-ტების ჩამოთვლით მკითხველებს არ შევა-წუხებ, არა იმიტომ, რომ ხელთ არა მქონდეს, არამედ იმიტომ რომ წერილი ისედაც გამიგრძელდა. ამნაირად, რო-გორც ამ წერილიდანაც სჩანს, სკოლის გამგე-მღვდლები „ნებისით და უნებლიეთ“ ძირს უთხრიან მათდამი მინდობილ სკო-ლის საქმეს, საბჭო კი ამ გარემოებას ყუ-რადლებას არ აქცევს და თუ მომავალშიც ასე დარჩა, ნურას უკაცრავათ, თუ უწი-ნასწარმეტყველო და თან უსურვო, რომ მათ ხელიდგან მალე გამოსცლოდეთ სკო-ლები და მით განთავისუფლებულიყვნენ მათთან მოსამსახურე მასწავლებელნიც დაუმსახურებელ გაქელისაგან.

ბ. ღ.

ბიზლიობრაფია

ე. ი. ივანტიევი. „საყოველთაო არითმე-ტიკა“. (I, II და III წიგნი).

უკვლამ კარგად უწეის, თუ რამდენად და-რბია ჩვენი სასწავლო ლიტერატურა მათემა-ტიკურ შრდებით. ჩვენ, — უკუღმართ გარემოე-ბათა წყალობით, — არ მოგვეპოვება რიგისი სახელმძღვანელო ელემენტარულ მათემატიკი-დან. ან ვის უნდა დავდეთ აქ პრადი? მთელი ჩვენი ახალგაზდობა იზრდება სხვა-და-სხვა სასწავლებლებში არანარმადურ, ანტიედაგო-გიურ ზირობებში: ჩვენი სწავლა-განათლება სწარმოებს უცნო ენაზე. ამის გამო ბავშვი ითვისებს ცოდნას დიდის გაჭირვებით, დიდი ენერჯიის დანარჯვით. ბავშვი — რაკი უცნო

ენაზე სწავლობს — უფრო მეხსიერებას ატანს ძადას, ვინაიდან რიგისად არ ესმის, რასაც სწავლობს; მეხსიერება-კი, — ეს დაუშრეტელი წყარო კი არაა, — მალე იდლება, იქანცება; ბავშვი ეძლევა აზტის და ეკარგება ხადისი სწავლისადმი. გაფუჭდა საქმე! სულ სხვა მოვ-ლენას დავინახავდით მთელი სწავლა რომ სამ-შობლო ენაზე ხდებოდას! მაშინ სკოლის სა-ჭიროებისათვის და საზოგადოდ სწავლის შე-ძენისათვის უფველგვარი წიგნიც გვექნებოდა; და რაკი დღეს სკოლა არ მოითხოვს ქართულ ენაზე დაწერილ სახელმძღვანელოებს, ამის გამო არც იწერება ეს წიგნები, თუ არ მივი-დეთ მხედველობაში ამ მიზნით დაწერილი რამდენიმე შრომა. ამ ზოგადი მიზეზით აის-

სწავლის მთავარი მიზანია, რომ მათემატიკურ ცოდნის შეძენისათვის მეტად მცირე წყაროები გვაქვს. ეს მით უფრო დიდს შესანიშნავია, რომ მათემატიკური ცოდნა, მათემატიკური განვითარება წარმოადგენს აუცილებელ საჭიროებას ადამიანის მსჯელობისა, მის მსოფლმხედველობისა და მთელი მისი სიცოცხლისათვის. რაციონალურად დაყენებული მათემატიკური სწავლება, ისე, როგორც ამას მოითხოვენ ზედაგოგის საუკეთესო წარმომადგენლები, არის განსწრებიერებული ლოგიკა, ანუ თვით ლოგიკა; ამას უფრო აშკარად ვხედავთ გეომეტრიაში. ასე რომ სად მეთოდებზე დამყარებული სწავლება მათემატიკისა აჩვენებს ადამიანს თანდათანობით და მწეობრათ აზრების დალაგებას, ანუ ლოგიკურ მსჯელობას. ამ ფორმალური მხარის გარდა, მათემატიკა ფრად საინტერესოა თავის შინაარსით, ასე ვთქვათ — თავის თავად. მათემატიკა, როგორც სრული, გრილობული (ТОЧНАЯ) მეცნიერება, უფრო დრმად და ფართოდ იგვლევს თავის საგანს, ვიდრე მეცნიერების სხვა დარგები. ამიტომაცაა, რომ რომელ დარგშიაც-გი მეიტ.ნეს მათემატიკური მეთოდები, ის დარგი უფრო და უფრო იღებს მეცნიერულ ხასიათს. და ამ გვარად უახლოვდება სრულ მეცნიერებას; მაგალ., ბუნების მეტეფელება, პოლიტიკური ეკონომია...

ტყუილად და უბრალოდ გი არ ხედავს ზოგიერთი ფილანსოფოსი და მეცნიერი მათემატიკაში იმ მკვიდრ საფუძველს, რომელზედაც უნდა დამყარდეს მთელი სწავლის მენობა, ანუ მეცნიერების სხვა-და-სხვა შტოების შესწავლა. და თუ ეს მართალია, — მე-გი მართალი გეონია, მაშინ აშკარაა, რომ მათემატიკური ცოდნა, მათემატიკური განვითარება აუცილებულია, უსაჭიროესი განძია ადამიანისათვის. მიუხედავად ამისა, ჩვენ საზოგადოებაში, რჯახში მეტად მცირედია გავრცელებული ეს ცოდნა. ესაა იმის მიზეზი, რომ ვერც მო-

ზარდ თაობას ვაგრჯიშებს სწავლებულ საგანში. იმის გარდა რომ მათემატიკის შესწავლისათვის საჭირო წყაროები არა გვაქვს, საზოგადოება რაღაც უცნაურის თვალთ უყურებს მათემატიკას: ბევრი იმ შეხედულობისაა, ვითომ მათემატიკის შესწავლა შეუძლიანთ მხოლოდ ზოგიერთებს, რჩეულებს. ვითომ და მათემატიკას რაღაც განსაკუთრებული ნიჭი უნდადეს... რა შემდარი აზრია!.. სადი, გნებავთ-ნორმალური, გონების ადამიანი ადვილად შეისწავლის მათემატიკას. მეტს მოგახსენებთ: მათემატიკის შესწავლა უფრო ადვილია, ვინემ ისტორიისა, სიტუვიერებისა, ლათინურისა და სხვა... ეს იმიტომ, რომ მათემატიკა — როგორც ზემოთაც ითქვა — სრული მეცნიერებაა. და თუ მათემატიკის შესწავლის დროს ბევრი ბავშვი იჯახება, აქ მიზეზი ბავშვის ნიჭში-გი არა, არამედ მის გარეშე, სწავლის პირობებში, უმეტეს ნაწილად დასაწეისში. ამიტომ გაბედულად მოჭვიდეთ მათემატიკას ხელი და პირველშივე სწორე გზაზე დადეთ...

უკვლა ამ ზოგად მოსაზრებათა და იმ მიზეზის გამო, თუ რა უნუგემა მდგომარეობაში იმეოფება ჩვენი საზოგადოება ამ მხრივ, მე ნებას ვაძლეუ ჩემ თავს მიუთითო ქართულ მკითხველს ზემოდ აღნიშნულ წიგნზე „საყოველთაო არითმეტიკა“.

ე. ი. ივნატიუკის შრომა წარმოადგენს მათემატიკურ ქრისტომატიას. ამ გვარი ხასიათის ნაწარმები თითქმის პირველი ცდაა რუსეთში. როგორც დავრწმენდი ამ შრომის სხვა-და-სხვა ადგილების წაკითხვიდან, იგი უნდა წარმოადგენდეს ერთ-ერთ საუკეთესო საშუალებას მათემატიკურ ცოდნის შეძენისათვის და მათემატიკურ მიხვედრის (СМЕКАЛКА) განვითარებისათვის. წიგნი მდიდარია შინაარსით, როგორც მასაღის რაოდენობით, აგრეთვე მის სხვა-და-სხვაობით. მართალია, წიგნიში სრულიად არაა დარული რომელიმე

სისტემა, როგორც ამას ვხედავთ საუკეთესო სახელმძღვანელოებში, და არც არას წიგნი დაწერილი რომელიმე პრეტორიის მიხედვით; მაგრამ, მიუხედავად ამისა, წიგნის სამივე ნაწილი რომ შევადაროთ ერთმანეთს, ამკარად დაინახავთ, რომ მეორე ნაწილში უფრო მეტია მასალა და ამასთანავე რთულიცაა, ვინაი შიშველია; ამავე მიზეზების ვხედავთ, მესამე ნაწილი რომ შეუდარდოთ მეორეს. ასე რომ ყოველი ნაწილი მითხროვს მკითხველისაგან შესაფერ კანფითარებას. შიშველი ნაწილი იმითაა ხელსაყრელი, რომ მისი მასალით შეიძლება ივარჯიშოს ბავშვმა სკოლის ასაკამდე, თუ რასაკვირველია, მისი მიხვედრა სკამრისად ღმრთობა. ავტორს ყოველი ღმრთე უფროა, რომ მისი შრომა ყოველ მხრივ სანტიერესო გამოსულიყო: იგი (შრომა) იზიდავს მკითხველს, როგორც შინაარსით, ისე ფორმითაც. მკითხველის ურადლებას მივაქცევ წიგნის ამ მხარეს, ვინაიდან მათემატიკური ამოცანები ღმრთე საზოგადოდ ადამიანს არ იზიდავს. ეს ავტორმაც კარგად იცის და სწორედ ამისთვის მიუქცევია დიდი უურადლება ფორმისთვის. მისი წიგნის მთელი მასალა (მტკრელი ნაწილის კარდა) დაფუძნებულია მათემატიკურ კანონებზე და თავის შინაარსის ასხნისთვის თხულებს მათემატიკურ მასალებს, მიხვედრას და ელემენტარულ არითმეტიკის და გეომეტრიის ცოდნასაც. ამ ცოდნას თვით ავტორი იძლევა თავის წიგნში მეტად მარტივ და ადვილ გასაკებ ენით. წიგნი ისეა შედგენილი, რომ იგი დაინტერესებს პატარას და დიდსაც. წიგნის მძებრებული მასალა მოთხრობის ფორმითაა დაწერილი, რაც ფრად სანტიერესოდ ხდის წიგნს. წიგნში, — უფრო მის შიშველს ნაწილში, — ბევრი იმისთანა ამოცანაა, რომელიც უკვე ცნობილია საზოგადოებაში; მაგად, თქმული და ძვირფასიან ქუების ჯვარი, ან რვა ხაფი ღვინო გაიყოს რად

სამ და ხუთ ხაფიან საწყაოთი და ბევრი სხვა. როგორ ექცევა ამ კვარ ამოცანებს ჩვენ საზოგადოება? პრიმიტიულად: იმის მიხედვით რომ ყოველ ამოცანას ასხნა მისცეს, გადაწყვიტოს და ასე გამოხატოს პასუხი, ის პირდაპირ პასუხს იძლევა. ხაფითა ადამიანი სხტად რჩება: მის ჭკონია, რომ ამოცანაში რადცა გულთმისნობაა დამარხული, ვინაიდან თვითონ ვერ ახსნა და ვერ გაიგო ამოცანის პასუხი. ამოცანის მიმტკრევი ამყად უყურებს მზასუხეს, თუმცა თითონაც არა ეხვევა-რა თავის ამოცანაში... რომ ჭკობით — როგორ ახსნიება — მაშინვე გიზსუხებთ სადუმლო არისო. გასხნა იგისრებს თავის უმტრებას და ურადინაობას?!... ამას იმტრამ მოგასხნებთ, რომ ამ კვარად მოხერხება ამოცანებისადმი მავნებულია გონებითი კანფითარებისათვის. თუ ამ კვარ ამოცანებს ასხნა არა ექვო, მაშ, ან გონებას რად მადლეინებთ მათზე ფიქრით, ან დროს რად მაკარგუინებთ... ბოლოს და ბოლოს ადამიანს ხელისი ეკარგება საუბარი ხამოგდოს ამ კვარ კითხვებზე. იმის გამომომ ამოცანების ასხნა არ ვიცი, თვით ამოცანებიც მალე ჭქრებთან საზოგადოების მიხსიერებინ. ეველას ეს ხდება მაშინ, როდესაც ეს ამოცანები წარმადგენენ სად მასალას და ნოყიერ საზრდოს ჭკუა-გონების კანფითარებისათვის. ბ-ნი იგნტიევი სწორედ ამ მხრივ უყურებს თავის საქმეს: იგი ჭხნის ყოველ ამოცანას, ბევრჯელ სხვა-და-სხვა ხარად გადასწყვიტეს სოლმე ერთს-და-იმავ ამოცანას; და ამ ხარად ავარჯიშებს ადამიანს; ხშირად წინადადებას იძლევა, რომ თითონ მკითხველმა შეადგინოს მზავსი ამოცანები. ასე იწვრთნება ადამიანის გონება თავის მიხვარ-მოხვარში ბ-ნი იგნტიევის წიგნის შემწყობით, მაგრამ „საყველთაო არითმეტიკის“ სიკეთე, მისი სატებლობა ამით არა თადება, მარტო ამით არ იწინება. ავტორს დი-

ბევრს ადგილას ეტყობა ერთისა და იმავე აზრის ხშირი გამოერება. ბ-ნი კიტა აბაშიძის სამართლიან შეხედულებით მე-XIX საუკუნის ჩვენი ლიტერატურა ევოლუციის შემდეგს სს ფუნქციებს გაიფიქრა: იწყება სულიერი რამანტიზმით, რომლის შეთაური ად. ჭავჭავაძეს, განმავითარებელი გრ. თბეჯიანი, უმაღლეს წერტილამდის ამოვანი ნ. ბარათაშვილი, ხელთ მისი დაცემის დეკადანსის გამომხატველი—ვანტ. თბეჯიანი. რამანტიზმი 1850 წლიდან იცვლება რეალურ ზოგადად. მისი დამწეები გიორგი ერისთავა, უდიდებულესი წარმატების გამომსახველი ილია ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი. რეალიზმის გადაგვარების შემდეგ უახტებისა და ვაჟა-ფშაველას თხზუბები დამკვიდრებენ ნეორამანტიზმს, რომელიც რეალიზმსა და რამანტიზმის საუკეთესო თვისებების შემჩნევა; ვაჟა ვახტება ჩვენ ლიტერატურაში სიმბოლიზმის შეთაურად, რომლის ხასხი მთავრება უკვე ილიასა და აკაკის ზოგადია“.

ბ-ნი კიტა აბაშიძის დასკვნით ჩვენი ლიტერატურა კვალ და კვალ მისდევს ევროპის ლიტერატურას. სიამოვნებით ვგებებთ ამ გამოცემას, რომლის გავრცელება მასწავლებლებში და საზოგადოთ ჩვენი მწერლობის მოყვარულთა შორის ფრად სასარგებლო იქნება.

„საარაკო თავ-გადასავალი ტახტის მემკვიდრისა“ ისტორიული ამბავი, დაწერილი იაკობ გოგებაშვილის მიერ, გამოცემა მეორე, ფასი 10 კ. თბილისი 1912 წ.

ეს პატარა წიგნაკი, რომლის შინაარსი „ქართლის ცხოვრებიდან“ არის აღებული და მდბიურად გადმომცემული ჩვენი მხტოვანი შე-

დაგოგის იაკობ გოგებაშვილის მიერ, შეეკება იმ შავნელ დროს, როცა თამარ დედოფლის მიერ მტკიცედ გაერთიანებული საქართველო, რუსუდანი დედოფლის დროს სუსტდება და ორ სამეფოდ იყოფა. საცარს და აუწერელს ტრაგიკულს სურათს წარმადგენს ტახტის შემკვიდრის, ლაშა გიორგის შვილის, დავითის თავგადასავალი და რუსუდანის ბოროტი ვანზრახვა. წიგნაკი სუფთად არის გამოცემული ..ქ. შ. წერა-კითხვის საზოგადოების მიერ. იგი ერთი საუკეთესო სახალხო ისტორიული მოთხრობაა, რომლის გავრცელება ხალხში მეტად სასურველია. სასურველია აგრეთვე, რომ ამ გვარი ისტორიული წიგნაკები ბლომად იბეჭდებოდეს და ვრცელდებოდეს ხალხში. ეს წიგნაკი მეორე გამოცემაა, სხანს მოთხრობილება არის ხალხში ამგვარი წიგნაკებისა.

სიმონ ქვარიანი. ქართველი ერის ტრაგედია მე-XVII საუკუნეში (გიორგი სააკაძე და მისი დრო), გამოცემა რაჟდენ დათეშიძისა. ქუთ. 1912 წ. ფ. 40 კ.

მეზიდმეტე საუკუნე ჩვენი ისტორიის წარმადგენს ისეთს ხასხს, როცა საქართველო გარეშე მტრებისა და შინაურ განხეთქილების წყალობით დაღუბვის გზას ადგა. ამ დროის ისტორია საკმაოდ დაწვრილებით აქვს გადმომცემული ბ-ნს ს. ქვარიანს ამ წიგნში; მაგრამ მკითხველის მთელს ყურადღებას იმერობს შესანიშნავი გიორგი გიორგი სააკაძე და მისი ტანჯვით ცხოვრება და ზრუნვა საქართველოს გაერთიანებაზე. ეტყობა ავტორს საკმაო მასალა შეუგროვებია ამ წიგნისათვის, დაწერილია მდბიურად ხალხისთვის ადვილად გასაგების ენით, მხოლოდ შიგა და შიგ ზოგიერად ზრთინილი მართლწერა ცოტა არ იყოს საზოგადო. ბევრგან ისტორიული

ფაქტები მსატკრულადაც არის აღწერილი. საერთოდ ბ. ი. ს. ქვრიანის ნაშრომი კარგ შთაბეჭდილებას ახდენს მკითხველზე, როგორც სერიოზული და დაკვირვებითი შერეული ისტორიული ნაწარმოები. წიგნს თავში ჩართული აქვს გიორგი სააკაძის სურათი. წიგნის მიზანია დასურათოს ქართველ ერის საშინელი ტრაგედია მკვიდმეტე საუკუნის შირველ მეთხედში მომხდარი და ამ მიზანს იგი საკმარისად აღწევს. ვუსურვებთ ამ კარგ წიგნსაც საღვთო გარდაცვალებას.

ექსპერიმენტალური პედაგოგიკის შეხვედრა. დ. უზნაძის ფასი 75 კაპ. ქუთაისი 1912 წ.

ვევლი შეგნებული ერის ცხოვრების მთავარ საკითხს შვილების განხორციელებას სწავლა აღზრდა შეადგენს. ამ შეხედულებას ქართული ანდაზაც ეთანხმება: „ისა სჯობს მამულისთვის, რომ შვილი სჯობდეს მამას“. მართლაც ერის დაწინაურება და პროგრესის გზაზე მსვლელობა შეუძლებელია, თუ შთამომავლობა მადლა არ იღებთ წინაზრდაზე. ჩვენში არც ერთი საკითხი არ არის ისე აბუხად აგებული და მივიწყებული, როგორც შვილების აღზრდის საკითხი. ამის მიზეზი მრავალია, მაგრამ მთავარი მიზეზი მაინც ის უნდა იყოს, რომ პედაგოგიური საკითხები ჩვენში იშვიათად თუ ვისმე აინტერესებს; თეორიული პედაგოგიური შეცნობა

ბა ჩვენში თითქმის არც კი არსებობს, თუ სასკოლო არ მივიღებთ ჩვენი პედაგოგების სკოლაში სახმარ სახელმძღვანელო წიგნებს და სოციოლოგია პედაგოგიურს ნაწარმს, რომელიც უფრო დიდი ვარაზის სახასიუხოდ არის დასტამბული. ამიტომ სიაშავებით ვგებებით ბ. ი. დ. უზნაძის ნაშრომს, რომელშიაც ავტორი განმარტავს სოციალ პედაგოგიურს ცნებებს, ბავშვის ფსიხოლოგიის ჩასახვა-განვითარებას, უფრადლებას, ინტერესს, მესხიურებას და დადასტოვებას. ავტორს საუკეთესო წყაროებით უხელმძღვანელებია თავისი წიგნის შეადგენად. წიგნი ღირსია ჩვენებურ მასწავლებელთა, მშობელთა და იმ შირთა უფრადლებისა, ვისაც სპეციალური საკითხები აინტერესებს. ფასი წიგნისა დიდია. საკითხი, რასაც წიგნის ავტორი არკვევს, ჩვენებურ მეთხველებსათვის ახალია, ამიტომ კარგი იქნებოდა, რომ ავტორს ამ გამომცემლობაში მოექცია პატარა ლექსიკონი — გამარტობა და ასინა უცხო სიტყვებსა და სხვებზე ტერმინებისა, რაც წიგნშია ნახმარი. ხსენებულ საკითხში მოუზადებელს მეთხველებს, რომელიც ჩვენში ბლომად არიან, სიტყვების ასინა წიგნის შეცნობით წაკითხვას გაუადვილებდა.

რედაქტორ-გამომცემელი
ლ. გ. ბოცვაძე.

შეცდომის გასწორება. ლექსში „ლავერდის ტარა“ შემდეგი შეცდომია:

დაბეჭდილია:	უნდა იყოს:
აუღებულნი	აუღებული
მოკამრას	მოკამარას
ამშენებელი	ამშენებელი
დამშენებელი	დამშენებელი.

„განათლება“

1912 წლის იანვრიდან ჟურნალი „განათლება“ გამოვა ყოველთვის შუა რიცხვებში გარდა ზაფხულის ორის თვისა. ჟურნალის მიზანია ხელი შეუწყოს სწავლა-განათლების საქმეს ჩვენებურს სკოლებში და ოჯახებში. ჟურნალი აწვდის მკითხველებს საკითხავ მასალას, როგორც სწავლა-განათლების შესახებ, აგრეთვე მეცნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა-კაზმულ მწერლობიდან. ჟურნალი გამოვა დასურათებული.

ამ ჟამად „განათლება“ ერთად ერთი თვიური ჟურნალია ქართულ ენაზე და შეიცავს სხვა და სხვაგვარ საკმაო საკითხავ მასალას და თვიურის ჟურნალის ყველა განყოფილებას.

ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ ჩვენი საუკეთესო მეცნიერები, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

ჟურნალი „განათლება“ შედარებით იაფი გამოცემაა და ყველასათვის ხელმისაწვდენი, ხელის მომწერთათვის წლიურად ღირს **სამი მანეთი** და **ათი შაური** (3 მან. 50 კ.), ნახევარი წლით **ორი მანეთი** 2 მ.); მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველოებს ჟურნალი დაეთმობათ **ორ მანეთად** და **ათი შაურად** (2 მ. 50 კ.); საზღვარ გარეთ ჟურნალი ეღირება 5 მანეთი.

რედაქცია სთხოვს ხელის მომწერლებს დროზე დაიკვეთონ ჟურნალი.
ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში „ქ. შ. წერა-კითხვის გამავცელებელ საზოგადოების“ წიგნის მალაზიაში **ივანე ავალიშვილთან** და „ნაკადულის“ რედაქციაში. ქუთაისში წიგნების და გაზეთების კანტორა „იმერეთი“ ისილორე კვიცარიძესთან, ბათომში წიგნის მალაზია „განთიადი“, ამ ორ ადგილას იყიდება ცალკე ნომრებიც.

1912 წლის იანვრიდან ჟურნალი ნისიად არავის გაეგზავნება.
რედაქცია ეოველგვარ ღონისძიებას ხმარობს ჟურნალის თანდათან გასაშუქობესკებლად.

მისამართი: Тифлисъ Дворянская Грузинская
Гимназія Л. Г. Боцвадзе.
რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. გ. ბოცვაძე.**

რედაქციის სპეციალური განცხადება

ძველი ხელის მომწერლებს, ვისაც ხელის მოწერა არ განუახლებია და არც განუცხადებია სურვილი ჟურნალის მიღებაზე, ამ წლის ნომრები არ ეგზავნებათ. რედაქცია ვერავითარ მიწერ-მოწერას დაუბეჭდავ წერილების გამო ვერ იკისრებს. დასაბეჭდი წერილები უნდა იქმნეს დაწერილი გარკვეულად და ცალ გვერდზე. ვისაც დაკვეთილი ნომერი დროზე არ მიუვა, ან დაიკარგება, რედაქცია სთხოვს შემდეგი ნომრის გამოსვლამდის შეატყობინოს და ადევნონ თვალყური ადგილობრივ, რომ ნომრები არ იკარგებოდეს. სოფლის სამკითხველოებს წარსული წლის ნომრები უფასოდ დაეთმობათ, თუკი რედაქციიდან წააღებინებენ.

ნ ა კ ა დ უ ლ ი

(წელიწადი მერვე)

ხელის მოწერა მიიღება ჟურნალ „ნაკადულის“ რედაქციაში.

გოლფინის ზრახსპექტზე ზუბალაშვილის სხლში № 8. და წერაკეთხვის გამავრც. სსზო-გოგადდების მდაზიაში, თავ.-აზნ. ქარვასდა)

1912 წლის 1-ლ იანვრიდან 1913 წლის 1-ლ იანვრამდე. წლიური ხელის-მომწერლებს მიეცემა: მოზრდილთათვის 12 წიგნი 3 მან. მცირე წლოვანთათვის 24 წიგნი 3 მან. ნახევარი წლით ვინც გამოიწერს ორივეს ერთად—3 მან.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძისა.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1912 годъ на газету

„Закавказская Рѣчь“

Годъ изданія четвертый.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА

оъ доставк. на домъ: Въ Тифлисъ	Въ провинц.
На годъ 6 руб.—коп.	8 руб.—коп.
„ полгода. 3 руб. 50 коп.	4 р. 50 к.
„ 3 мѣсяца 2 руб. — коп.	2 р. 25 к.
„ 1 мѣсяць. — 70 коп.	— 75 к.

АДРЕСЪ: Тифлисъ, редакция газ. „Закавказская Рѣчь“ Дворцовая ул., домъ Д. З. Сараджева.

Для телеграммъ: Тифлисъ, „Закавказская Рѣчь“

Редакторъ вн. Г. И. Палавандовъ.

Издатель Э. Д. Горделадзе.

1912 წლის 1 იანვრიდან გამოვა ორზაბათობით დიდი ლიტერატურული და პოლიტიკური გაზეთი

— თ ე მ ი —

(წელ. მერვე)

წლიურათ 2 მან. 50 კაზ. ნახევარი წლით 1 მან. 25 კაზ. 1 თვით 25 კაზ. ცალკე ნომერი 5 კაზ.

რედაქციისა და კანტორის ადრესი: Дворцовая, 6 д. насл. Д. З. Сараджева.

რედაქტორ-გამომცემელი

გრ. დიასამიძე.